

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Άγιος Δημήτριος — Τζαμί

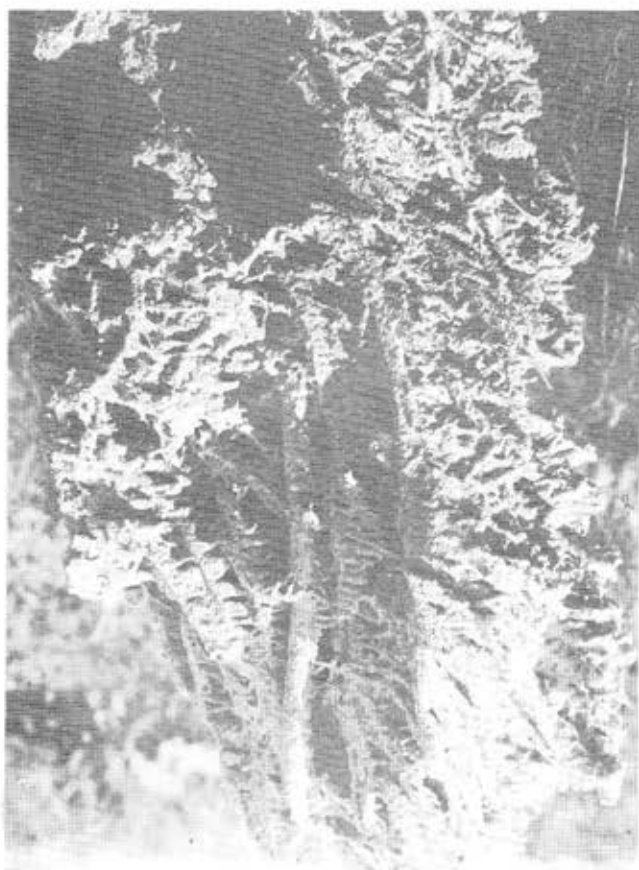
Είσαγωγή
στή χαρακτηρισκή

Υποκείμενο
ροδακινιάς

«Νιάουστα»
μιά πόλη
μέ εϋεργέτες

Φυτικά απολιθώματα περιοχής Βερμίου Ναούσης
Φωτογ. Άριστοτέλους Βρίτσιου

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νά προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ
ένδιαφέρον τῶν συνδρομητῶν της.

Παρακαλοῦμε νά μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση
τῆς συνδρομῆς τοῦ ἔτους 1981

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΕΙ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση: Βασιλέως Κων/τίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη-Πέμπτη 6-9 ἀπόγευμα.

“ΝΙΔΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Έτος ΣΤ' ΤΟΜΟΣ Γ' Τεύχος 19ο — ΔΡΧ. 90

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Όδ. Ντινόπουλος, Έλενη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρ. Μουχάγιερ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Πόπη Μουραφετλή
Βασ. Κωνσταντίνου 44

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσώλης Γεωπόνος ΔΕΗ, τηλ. 22-557

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

Φυτικά απολιθώματα περιοχής Βερμίου
Φωτογραφία Άριστοτέλους Βρίτσιου

ΦΩΤΟΣΥΝΘΕΣΗ:

«Μακεδονικά Νέα», Φιλίππου 18, 23-920, Νάουσα
OFFSET:

Σταυρος Παρολας

Περιεχόμενα

Ίστορικά — Λαογραφικά

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ ΘΩΜΑ: Άγιος Δημήτριος — Τζαμί	48
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞ.: Ένα άγνωστο κείμενο για τη Νάουσα	50
ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡΓ.: Νέα στοιχεία για το χαλασμό της Νάουσας	53
ΜΗΤΣΑΛΑ — ΖΕΓΚΙΝΗ ΕΛΕΝΗ: Καταστροφή της Νάουσας	56
ΜΠΑΪΤΣΗ ΤΑΚΗ: «Νιάουστα» μία πόλη με ευεργέτες	57
ΣΠΑΡΤΗ ΝΙΚ.: Τότι κι τώρα	60
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ ΕΜ.: Γαλάτες	70

Έπιστημονικά — Κοινωνικά

ΒΡΙΤΣΙΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ: Φυτικά απολιθώματα	66
ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΙΩΑΝ.: Η έλξη των δύο φύλων	72

Ποίηση — Χαρακτική

ΚΟΥΛΗ ΓΕΩΡΓ.: Ποιήματα	52
ΣΙΟΥΓΓΑΡΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗ: Σατυρικοί στίχοι	62
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ ΑΛΚΗ: Εισαγωγή στη χαρακτική	63
ΜΠΑΔΟΛΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Ποιήματα	69

Ίατρικά — Δενδροκομικά

ΤΖΑΝΑΚΑΚΗ Μ. Ε.: Οι ψείρες του ανθρώπου	74
ΣΥΡΓΙΑΝΙΔΗ ΓΕΩΡΓ.: Έποκέιμένο ροδακινιάς	76
ΓΑΛΛΗ ΑΝΑΣ.: Προωθούμενα δενδροκομικά είδη	78
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Ανάρσια, Καρπόκασα ροδακινιάς	80
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Ψύλλα της αχλαδιάς	82

Διάφορα

Συνεστιάσεις — Δραστηριότητες συλλόγων	84
--	----

Άγαπητέ φίλε

Η «Νιάουστα» δίνει και πάλι το παρόν. Τό 19ο τεύχος βρίσκεται στα χέρια σου. Η «Νιάουστα» συνεχίζει την πορεία της και γράφει κι αυτή την δική της μικρή ιστορία. Τώρα μπροστά σου έχεις αρκετά τεύχη και είναι εύκολο νά κρίνεις την προσφορά του περιοδικού μας και νά την αξιολογήσεις. Τό τί πρόσφερε ή «Νιάουστα» δέν θά τό πούμε έμεις, αλλά έσύ ό αναγνώστης.

Άγαπητέ φίλε

Όπως πάντα, δημοσιεύουμε άρθρα πού έχουν σχέση μέ την ιστορία και την λαογραφία του τόπου. Επίσης στό τεύχος αυτό διαθέτουμε αρκετό χώρο για τίς εικαστικές τέχνες και για τούς Ναουσαίους ποιητές. Ακόμα μία ενδιαφέρουσα πληροφορία. Από σήμερα και σέ συνέχεια θά δημοσιεύουμε αντιπροσωπευτικούς σατυρικούς στίχους του Ναουσαίου λαϊκού ποιητή Κωνσταντούλη Σιουγγαρη πού έζησε στίς αρχές του αιώνα μας.

Άγαπητέ φίλε

Σε προηγούμενα τεύχη ασχοληθήκαμε διεξοδικά μέ τά νερά της περιοχής, μέ την χλωρίδα του τόπου, μέ την Άράπιτσα και τό Βέρμιο και μέ τό έδαφος γενικά. Σήμερα διαθέτουμε μερικές σελίδες για τό ύπόδαφος της περιοχής πού κρύβει αξιόλογα φυτικά απολιθώματα.

Άγαπητέ φίλε

Τό περιοδικό μας περιλαμβάνει και άρθρα κοινωνικού κι έγκυκλοπαιδικού περιεχομένου. Επίσης και άρθρα πού ενδιαφέρουν ειδικά τούς δενδροκαλλιεργητές (ποικιλίες, καταπολεμήσεις κ.λ.π.).

Αυτά για σήμερα. Ραντεβού τό Φθινόπωρο. Γειά σας.

Ό Ντιν

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΙΔΙΩΤΩΝ	350
ΔΗΜΟΙ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ, ΣΥΝ/ΣΜΟΙ	800
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΟΛΛΑΡΙΑ	15

ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ — ΤΖΙΑΜΙ

«Στή Νάουσα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε μείνει τίποτε σχεδὸν ὀρθιο, (ξέρουμε ὅτι ἔμεινε ἡ ἐκκλησιά τοῦ Προδρόμου, πού ὁμως δὲν τῆς δώσαμε ἀκόμη τὴ σημασία πού τῆς ταιριάζει, μᾶς καὶ εἶναι σήμερα τὸ ἀρχαιότερο οἰκοδόμημα τῆς Νάουσας) ὁ Μεχμέτ Ἐμίν πασάς, ἴσως κατὰ συμβουλή μετριοπαθῶν στοιχείων, εἶχε κηρύξει ἀμνηστεία (ράϊ), ὥστε νὰ ξανασυνιοικισθεῖ ὁ τόπος. Ἀμέσως ἔσπευσαν ἐκεῖ ὁ Μάμαντης (ὁ γνωστός ἀντίπαλος τοῦ Ζαφειράκη) καὶ ὅσοι ὁπαδοί του εἶχαν σωθεῖ... Τότε ὁ Μάμαντης θέλοντας μᾶλλον νὰ φέρει σέ δύσκολη θέση τοὺς ἀντιπάλους του ζήτησε νὰ κατοικήσουν στὴ Νάουσα ἑκατὸ ὀθωμανικὲς οἰκογένειες, γιὰ νὰ τὴν φυλάγουν. Γιὰ νὰ δελεάσει μάλιστα τοὺς Τούρκους, ἔλεγε ὅτι θὰ τοὺς παραχωρήσει κτήματα πού ἀνήκαν ἄλλοτε σὲ Ναουσαίους πού σκοτώθηκαν. Πραγματικὰ ἔφτασαν ἐκεῖ Κονιάροι ἀπὸ τὸ Σαρὴ Γκιόλ. Ὁ Μάμαντης φερόμενος δουλικά, τοὺς παραχώρησε τὴν καλύτερη συνοικία, τοὺς μοίρασε κτήματα στὴ θέση Καρσιλίκι (ἀντίκρουσμα) καὶ ἀργότερα, ἐπὶ βοεβόδα Τατάρ Σουλεϊμάν, τοὺς παραχώρησε τὸν τόπο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, γιὰ νὰ κτίσουν τζαμί».

Μετέφερα ἐδῶ μερικές γραμμές ἀπὸ τίς σελίδες 603, 604 τῆς Ἱστορίας τῆς Μακεδονίας 1354-1833 τοῦ Ἀπόστολου Βακαλόπουλου, τοῦ ἀγαπητοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ καὶ μεγάλου ἱστορικοῦ, γιατί μοῦ ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἡ πληροφορία ὅτι παραχωρήθηκε στοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Μάμαντη ὁ τόπος τοῦ Ἀγίου Δημητρίου γιὰ νὰ χτίσουν τζαμί.

Ἄν ἡ παραπάνω πληροφορία ἀληθεύει, προσωπικά δὲν ἔχω ἀμ-

φιβολία, καὶ ἐξαιτίας τοῦ κύρους τοῦ ἱστορικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐξαιτίας τοῦ κύρους τῆς πηγῆς του, πού στὴν περίπτωση αὐτῇ, σύμφωνα μὲ σημείωση τοῦ ἴδιου, εἶναι ὁ πολὺ γνωστός στοὺς Ναουσαίους Ἰωάννης Βασδραβέλλης, τότε, νομίζω, ὅτι δίνεται ἡ ἀπάντηση στὴν ἀπορία πού εἶχαν ἀρκετοὶ Ναουσαῖοι σχετικά μὲ τὴν πραγματικὴ θέση τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τῆς μητρόπολης τῆς Νάουσας στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1822. Μόνο πού δυστυχῶς ἡ ἀποκάλυψη αὐτὴ ἔρχεται μὲ τέτοια καθυστέρηση πού εἶναι ἀδύνατη κάθε ἐπανόρθωση τῆς μεγάλης, τῆς τελικῆς καταστροφῆς πού ἐγινε ἀπὸ ἄγνοια στὰ χρόνια μας.

Τοῦ Θωμᾶ Γαβριηλίδη

Ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ πιστεύω ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπηθεῖ. Οἱ ἐρχόμενες γενιές τῆς Νάουσας πρέπει νὰ ξέρουν πού πραγματικὰ βρίσκονταν ὁ ἱστορικός ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, μέσα στὸν ὁποῖο ἐγινε ἡ ἐπίσημη κήρυξη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1822, ὁ σημαντικότερος σταθμός στὴν ἱστορία τῆς Νάουσας.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἐρευνηθεῖ καὶ νὰ μελετηθεῖ κάθε πτυχή τῆς ἱστορίας τῆς Νάουσας γιὰ νὰ διαφυλαχτεῖ ὅ,τι δὲν καταστράφηκε ἀκόμη καὶ προπάντων νὰ διαφυλαχτεῖ ἡ φύση τῆς Νάουσας πού εἶναι στενά δεμένη μὲ τὴν ἱστορία της καὶ πού τελευταῖα μὲ τοὺς ἐκσκαφεῖς καὶ τὰ ἄλλα τρομερά μηχανήματα πού διαθέτουμε πᾶμε νὰ τὴν κάνουμε ἀγνωρίστη.

Βράχοι αἰωνόβιοι κομματιά-ζονται, λόφοι ἰσοπεδώνονται, ρε-

ματιές μπαζώνονται καὶ πάει λέγοντας... ο tempora ο mores!

Τὸ πάθημα μὲ τὸν Ἀγιο Δημήτριο πρέπει νὰ μᾶς γίνει μάθημα. Ποιὸ πάθημα; Ἄν πραγματικά ἡ θέση τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἦταν στὸ «Τζιαμί» κι ἂν τὰ διάφορα εὐρήματα τῆς περιοχῆς κατὰ τίς διάφορες θεμελιώσεις τῶν σημερινῶν κτιρίων πού σκέπασαν τὴν περιοχὴ, ἢ ὅποια ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα μόλις χρόνια ἦταν ἀκάλυπτη καὶ σχετικὰ εὐκόλα θὰ μπορούσε νὰ ἀποζημιωθεί, νὰ ἀγοραστεῖ ἀπὸ τὸ Δημόσιο ἢ τὸ Δῆμο ἢ τὴν Ἐκκλησία, ἀνῆκαν στὸν περιλαμπρο ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου (ψηφιδωτά μὲ πουλιά καὶ ἄλλα σχήματα, ὅπως μοῦ εἶπαν ὅσοι ἄκουσαν περιγραφές ἀπὸ ἄλλους πού τὰ εἶδαν), ὁ ὁποῖος, σύμφωνα πάλι μὲ παράδοση, ἐφεγγε σάν φάρος καὶ φαίνονταν ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Σαλονίκης, τίς νυχτес, μὲ τίς ἀναμμένες καντήλες του, ἂν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἦταν τὰ τίμια λείψανα τῆς πιὶ ἱστορικῆς ἐκκλησιᾶς τῆς ἡρωικῆς Νάουσας, δὲν εἶναι μεγάλη συμφορά πού τὰ ἐξαφανίσουμε ἐμεῖς οἱ ἐλεύθεροι ἀπόγονοι ἐκείνων τῶν μαρτυρικῶν σκλάβων;

Δὲν εἶναι μεγαλύτερη αὐτὴ ἡ σύγχρονη, ὀριστικὴ καταστροφὴ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἀπὸ ἐκείνην τὴν πρώτη τοῦ 1822;

Ὑπάρχει βέβαια τὸ ἐλαφρυντικό τῆς ἄγνοιας. Ὑπάρχει καὶ ἡ μικρὴ ἐκκλησιούλα τοῦ σημερινοῦ Ἀγίου Δημητρίου λίγο πιο πάνω ἀπὸ τὸ «Τζιαμί» μὲ τοὺς θρύλους καὶ τίς παραδόσεις γιὰ ἀνεξιχνίαστα σπήλαια μὲ ἱερά κειμήλια καὶ ὑπόγειες σήραγγες. Ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ ἀπαλύνει τὸν πόνο γιὰ τὴν μεγάλὴ ἀπώλεια.

Τουλάχιστο νὰ σώζονταν κά-

ποιο ψηφιδωτό, κάποια πέτρα από τόν Μεγάλο Άγιο Δημήτριο πού νά τό έδειχνε σάν κειμήλιο ό Μικρός...

Ποτέ δέν είναι άργά. Όσοι βρήκαν ή βρίσκουν κάτι από τήν παλιά ιστορική Μητρόπολη άς τό πηγαίνουν στόν σημερινό Άγιο Δημήτριο. Όσοι είδαν ή άκουσαν καί μπορούν νά περιγράψουν κάτι σχετικό, άς τό δημοσιεύσουν οί ίδιοι ή άς τό άφηγηθούν σέ άλλους πού θά τό δημοσιεύσουν.

Άν αγαπάμε τή γή μας καί φοβόμαστε νά μή μπλέξουμε μέ τήν Άρχαιολογία, τέτοιος φόβος δέ νομίζω πώς δικαιολογείται πιά, άς μήν αφήνουμε αυτό μας τό φόβο νά πνίγει τή φωνή της γής μας. Άς μή ξεχνάμε ότι ή άξία της γής μας όφείλεται κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος στή φωνή της, πού άκούγεται μέσα από τά λείψανα περασμένων χρόνων πού φυλάγει μέσα της καί από τίς διάφορες παραδόσεις καί θρύλους πού κληρονομούνταν από γενιά σέ γενιά καί πού σήμερα κινδυνεύει νά κοπεί μία γιά πάντα ή συνέχειά τους.

Γι' αυτό όσο άκόμη υπάρχουν «παλιοί» άς τους ρωτάμε κι άς δημοσιεύουμε ό,τι μάς λένε, όσο άπλοικό κι άπίστευτο κι άν μάς φαίνεται. Ό λαός δέ λέει τίποτε στό βρόντο. Πάντα ύπάρχει ό σπόρος της άλήθειας πού περιμένει νά καρπίσει. Ίσως στή Νάουσα νά κοντεύει αυτή ή εύλογημένη ώρα.

Είχα γράψει τά παραπάνω, όταν πήρα τό 16ο τεύχος του πραγματικά πολύτιμου τριμηνιαίου περιοδικού του Συλλόγου Άποφοίτων Νάουσας «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» καί διάβασα τή συνέχεια γιά τά «Ι-

στορικά περί Ναούσης έξ άνεκδότου χειρογράφου» του Γιάννη Βασδραβέλλη καί είδα ότι πρόκειται γιά τήν πηγή του ιστορικού Άπόστολου Βακαλόπουλου πού προανάφερα.

Ή «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» γιά μία άκόμη φορά μου πρόσφερε κάτι πολύτιμο. Άντιγράφω τίς γραμμές πού μάς ενδιαφέρουν στό σημερινό σημείωμα. Κάτι μικροδιαφορές πού ύπάρχουν σχετικά μέ τή λέξη Καρσιλίκη καί τήν ίδρυση του Τζαμιού όχι μόνο δέν αλλάζουν τίποτε από τά σχετικά μέ τήν πραγματική θέση του παλιού Άγίου Δημητρίου, αλλά άπεναντίας είναι άποκαλυπτικά.

«Ό Μάμαντης διά νά δείξη πρós τήν Όθωμανικήν άρχήν άφοσίωσιν καί τελείαν πίστιν... έζήτησεν 100 οίκογενείας όθωμανικάς νά κατοικήσουν εις τήν Νάουσαν... τούς έδωσεν ό Μάμαντης τήν καλύτεραν συνοικίαν, τούς έμοίρασεν κτήματα όπως αυτός ήθελεν, τούς έκαμεν άλλαγή, κατόπιν τά όνόμασεν καρσιλίκη (άντίκρυσμα) καί μετά τινα καιρόν επί τατάρ Σουλειμάν βοϊβόδα έκτισαν καί τσαμίον οί Τουρκοί καί έτρεξεν ό Μάμαντης μετά μεγάλης χαράς έφιλοδώρησεν εις τά θεμέλια του τεμένους εις τήν θέσιν μάλιστα του Άγίου Δημητρίου τήν ποτέ περίφημον έκκλησίαν».

Ενώ λοιπόν ή μοναδική σύγχρονη μέ τά γεγονότα του 1822 πηγή λέει καθαρά ότι τό τουρκικό τζαμί χτίστηκε πάνω στή θέση του Άγίου Δημητρίου καί τά εύρήματα της περιοχής του τζαμιού, ψηφιδωτά καί άλλα δείχνουν ότι εκεί ύπήρχε πρίν από τό τζαμί κάποιο μεγάλοπρεπο χτίσμα, μία σημείωση στήν «Ιστορία της πόλεως Ναούσης» του Στουγιαννάκη,

σελ. 29 της έκδοσης του Συλλόγου άποφοίτων του Λαππείου Γυμνασίου Ναούσης «Άναστάσιος Μιχαήλ ό Λόγιος» φαίνεται ότι δείχνει τήν άρχή της πλάνης γύρω από τήν πραγματική θέση του Άγίου Δημητρίου. Ή σημείωση αυτή λέει: «Κατά μήνα Νοέμβριον 1912, ότε είχε συντελεσθή τό μέγα πολιτικόν γεγονός της άπελευθερώσεως της Μακεδονίας, εν τω περιβόλw πενιχρού οίκίσκου όθωμανικού έγένοντο ανασκαφαί επί του ύποτιθεμένου χώρου του ναού του Άγίου Δημητρίου. Τw όντι άνεκαλύφθη ό ναός, τό ιερόν αυτού καί τοιχογραφίαι τινές καί τή 18η Νοεμβρίου εν συρροή άπείρου πλήθους έγεινε καθαγιασμός του ιερού εκείνου καί τόσας ιστορικάς άναμνήσεις διεγείροντος χώρου, εν w έκτίσθη ύπόστεγόν τι μετά προσκυνηταρίου».

Ή σημείωση αυτή γεννάει πολλά έρωτηματικά καί τά πρώτα είναι τό πώς οί τόσο εύλαβικοί καί γενναιόδωροι Ναουσαίοι άρκέστηκαν στό νά κάνουν «ύπόστεγόν τι» στή θέση της ιστορικής τους Μητρόπολης καί πώς τό μικρό αυτό ύπόστεγο χώρεσε τά έρείπια της παλιάς μεγάλης έκκλησιάς καί εξελίχθηκε έπειτα στό μικρό έκκλησάκι του νέου Άγίου Δημητρίου, πού άσφυκτιά πραγματικά μέσα στό μικρό του χώρο.

Κι ύστερα τί έγιναν άλήθεια τά έρείπια της έκκλησιάς γιά τήν όποία μιλάει ή σημείωση καί ή όποία ίσως νά ήταν κανένα παρεκκλήσι του Μεγάλου Άγίου Δημητρίου όπως π.χ. ό Μικρός Πρόδρομος κοντά στόν Μεγάλο Πρόδρομο;

Τό θέμα δέ φαίνεται νά τελειώνει έδw.

— Κάνω κριτική δημιουργώντας καί όχι βρίσκοντας λάθη

Μιχαήλ Άγγελος

— Συνήθως έκτιμούμε περισσότερο ό,τι μάς είναι άγνωστο

Τάκης

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ Ε. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

Γ'

Δ. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ

Ἀνασκοποῦντες ἤδη τὰ ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι ἐν Ναούσῃ καὶ οἱ τρεῖς πλουτοπαραγωγοὶ παράγοντες εὐρίσκονται καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁμογενῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι Κοινότητα συμπαγῇ καὶ ἐνιαίαν φυλετικῶς καὶ εὐπορωτάτην, ἣν δύνανται νὰ ζηλεύσωσι πολλαὶ τῆς Μακεδονίας Κοινότητες. Κέκτηται δ' αὕτη λίαν σημαντικὴν περιουσίαν, ἥτοι 1) Μητροπολιτικὸν οἶκημα μετὰ κηπαρίου ἀξίας 600 λιρῶν, 2) Ἀρρεναγωγεῖον περιλαμβάνον δύο τμήματα, ἀμφότερα δυστυχῶς ὅλως ἀκατάλληλα δι' ὃν σκοπὸν εἰσὶ προωρισμένα, μετὰ περιοχῆς ἀξίας 1300 λιρῶν, 3) Παρθεναγωγεῖον ἀξίας 500 λιρῶν. 4) Νηπιαγωγεῖον (νεόδητον, ἐξαίρετον) ἀξίας 400 λιρῶν. 5) Τέσσαρες μεγάλας ἐνοριακάς ἐκκλησίας, μίαν μικροτέραν ἐξοχικήν καὶ δύο παρεκκλήσια μετὰ τῶν περιοχῶν καὶ λοιπῶν κτημάτων τῶν ἀξίας ἐν ὅλῳ 21,100 λιρῶν, περὶ ὧν ἤδη καὶ ὁ λόγος.

1) ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΣ)

Ὁ ναὸς οὗτος κεῖται ἐν τῇ περιοχῇ, ἐν ἣ καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ νεόκτιστον Νηπιαγωγεῖον καὶ ἡ Μητρόπολις. Ἡ ἀξία τοῦ οἰκοδομήματος μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀντικειμένων ἀνέρχεται εἰς 1,500 λίρας. Περιουσία αὐτοῦ εἶναι:

1) Τὰ ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ κελλία ἀξίας 300 λιρῶν, ἐξ ὧν ἐτησίως εἰσπράττει 12 λίρας.

2) Προσκυνητήριον τῆς Ἀγ. Τριάδος παρὰ τὴν Ἀράπισσαν μετὰ εὐρείας Πλατείας, ἥτις εἶναι καταγεγραμμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῇ περιοχῇ ὑπάρχουσιν ὀκτὼ οἰκίσκοι κτισθέντες ὑπὸ τῶν ἐνοίκων, οἵτινες εἶναι μὲν κτήτορες αὐτῶν, πληρώνουσιν ὁμῶς ὠρισμένον τέλος, τὸ λεγόμενον *μουκατάν*, ἐννέα λιρῶν ἢ ὅλη ἐτησία πρόσοδος εἶναι 13 λίραι.

Εἰσαγωγή — ἐπιμέλεια Ἀλέξανδρου Οἰκονόμου Ἀρχιτέκτονα, ἱστορικοῦ ἐρευνητῆ

3) Νεκροταφεῖον περικλειόμενον διὰ τοίχου ἐκτάσεως 4 στρεμμάτων ἥτοι 6 1/2-7,000 τετραγωνικῶν πήχεων. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο κοσμοῦμενον θαυμάσιως ὑπὸ πολλῶν κυπαρίσσω εἶναι ἄξιον νὰ κοσμήσῃ μεγαλόπολιν. Ἐν αὐτῷ μόλις πρότινος συνεπληρώθη ἡ ἰδρυσις ναυδρίου τῆς Εὐαγγελιστρίας, χορηγοῦντος τοῦ Γ. Κύρτη εἰς μνήμην τῆς συζύγου του. Ἡ ὅλική ἀξία εἶναι 1,800 λιρῶν περίπου.

4) Συκαμινεῶν ἄνωθεν τοῦ νεκροταφείου ἀξίας 10 λιρῶν.

5) Ὁ λόφος ὁ δενδρώδης τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μετὰ προσκυνητηρίου ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἀξίας 200 λιρῶν.

6) Τὸ δάσος τῆς Μεταμορφώσεως μετὰ προσκυνητηρίου ἀξίας 500 λιρῶν.

7) Ἐμπορικὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατάστημα ἀξίας 600 λιρῶν,

ἀποφέρον ἐτησίως 35 λίρας.

Ἡ μὲν ὅλική ἀξία τῆς περιουσίας τοῦ ναοῦ εἶναι 4,910 λίραι, ἡ δὲ ἐτησία πρόσοδος ἐξ εἰσπράξεων τοῦ παγκαρίου καὶ ἐξ ἐνοικίων 250 λίραι.

2) ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΑΣ)

Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ πλουσιώτερος δυνάμενος νὰ κοσμήσῃ ἐπαξίως μεγαλόπολιν. Ἡ ἀξία τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν ὑπολογιστέα εἰς 2,500 λίρας. Περιουσίαν ἔχει:

1) Τὴν περιοχὴν αὐτοῦ, ἥτοι τὰ περὶ αὐτὸν κελλία, ἐξ ὧν ἀπολαμβάνει ἐτησίως 100 λίρας ἢ ἀξία αὐτῶν εἶναι 2,000 λιρῶν.

2) Τὸ προσκυνητήριον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς μετὰ εὐρυτάτης Πλατείας καὶ πέντε κελλίων ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ, ἀξίας 1,200 λιρῶν ἢ ἐτησία πρόσοδος ἐκ τούτων εἶναι 60 λιρῶν. Ἡ θέσις τῆς Πλατείας ταύτης εἶναι ἀπείρως μαγευτικὴ κεῖται ἐπὶ τινος ἀποφύσεως καὶ ἔχει εὐθὺς ἀπέναντι πρὸς δυσμὰς θαυμάσιον καρυῶνα καὶ περαιτέρω προβάλλουσιν οἱ ῥωμαντικοὶ κλάδοι τῆς Τούρλας, οἵτινες ἀναπληροῦσιν ἐξαισίως διὰ τῶν καλλωνῶν τῶν τὴν ἔλλειψιν ἀνοικτοῦ ὀρίζοντος.

3) Τὸ προσκυνητήριον τοῦ προφήτου Ἠλίου ἀξίας 200 λιρῶν ἢ ἐτησία εἰσπραξις ἐντεῦθεν εἶναι 3 λίραι.

4) Τὸ προσκυνητήριον τῶν Ταξιάρχων, οὗτινος ἡ ἐτησία εἰσπραξις ἀνέρχεται εἰς 4 λίρας.

5) Τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου μετὰ προσκυνητηρίου

άνηκον ἐξ ἡμισείας καί εἰς τήν ἐνορίαν τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ, ἀξίας 300 λιρῶν.

6) Πεντήκοντα στρέμματα ἀγρῶν ἀξίας 150 λιρῶν. Ἐν ὧν ἡ περιουσία τοῦ ναοῦ τούτου ἀνέρχεται εἰς 6,350 λίρας.

Ἀπασαι αἱ ἐτήσιαι πρόσοδοι τοῦ ναοῦ εἶναι 400 λίραι.

3) ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ

Ὁ ναός εὑρίσκεται εἰς τήν ἀριστοκρατικωτέραν συνοικίαν. Τό οἰκοδόμημα μετά τοῦ ἐσωτερικοῦ διακόσμου αὐτοῦ εἶναι ἀξίας 1,500 λιρῶν. Κέκτηται δέ:

1) Τά ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ κελλία, φαρμακεῖον τῆς Ἀδελφότητος λιθόκτιστον καί ἐξ ἐργαστήρια ἀξίας λιρῶν Ὁθωμαν. 600.

2) Τά παρά τόν ναόν οἰκόπεδα ἀξίας 2,000 λιρῶν. Ἐνταῦθα δύνανται ν' ἀνεγερθῶσι τὰ σχολικά κτήρια (ἀρρεναγωγεῖα καί νηπιαγωγεῖον).

3) Ἀγρόν ἀξίας 15 λιρῶν. Εἰσπράξεις ἐν ὧν ἐτήσιαι εἶναι 270 λίραι. Ἡ δέ περιουσία αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 4,115 λίρας.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ὁ ναός οὗτος εἶναι δεύτερος κατὰ τό μέγεθος μετά τόν τῆς Παναγίας· ἔχει δέ ἀξίαν μετά τῶν ἱερῶν σκευῶν καί τοῦ περικαλλοῦς κωδωνοστασίου 2,000 λιρῶν. Περιουσία δ' αὐτοῦ εἶναι:

1) Τά ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ κελλία, ἀξίας 1,500 λιρῶν, παρ' ὧν εἰσόδημα ἐτήσιον ἔχει 80 λίρας.

2) Κήπος παρ' αὐτόν ἀξίας 30 λιρῶν.

3) Ἀγρός ἐκτάσεως 27 στρεμμάτων ἀξίας 100 λιρῶν.

Ἐν ὧν ἡ περιουσία τοῦ ναοῦ ἀνέρχεται εἰς λίρας 3,630. Ἡ δ' ἐτήσια πρόσοδος αὐτοῦ εἶναι 285-300 λιρῶν.

Κατά τήν πανήγυριν τήν τελομένην τήν ἐπέτειον τοῦ Ἀγίου

ἐορτήν συνέρχονται εἰς τήν εὐρείαν περιοχὴν αὐτοῦ καί ἐκ τῶν πέριξ χωρικοί καί συγκροτοῦσι χοροὺς Μακεδονικοὺς συρτοῦς, ἐν οἷς συμβαίνουν καί τινα χαρακτηριστικά τῶν ἐν τῇ πεδιάδι κρατούντων ἠθῶν καί ἐθίμων. Ἐν αὐτοῖς δηλαδή νεανία καί νεάνιδες, ὧν ἡ συνάντησις ἐν ταῖς κώμαις τῶν αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται, ἀμιλλώμενοι ἐν τῇ χορευτικῇ τέχνῃ καί ἀνταλλάσσοντες τὰ αἰδήμονα βλέμματα συμβαίνει νά συνδέωνται διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀρραβῶνος ἐκεῖ ἐνώπιον τῆς μεγάλης πληθύος τῶν θεωμένων τούς χορεύοντας καί νά ἀνταλλάσσωσι καί τὰ ἐπὶ τῷ χαρμοσύνῳ γεγονότι εἰθισμένα δῶρα.

5) ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΛΑΣ (ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ)

Ὁ ναός οὗτος κεῖται ἐν ἐξοχικῇ θέσει μεταξύ τῶν μορεῶνων ἀποτελῶν μετά τῶν πέριξ κελλίων εἰδός τι μοναστηρίου. Ἡ ἀξία αὐτοῦ μετά τῶν κελλίων ὑπολογιστέα εἰς 1,500 λίρας. Ἐκτός τῶν κελλίων κέκτηται τριακόσια στρέμματα ἀγρῶν ἀποφέροντα ἐτησίως περί τὰς εἴκοσι λίρας καί κήπον ἀξίας 30 λιρῶν.

Οὕτως ἔχουσι τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας καί τήν περιουσίαν αὐτῶν ἐν τῇ Ἑλληνικωτάτῃ κωμοπόλει Ναούση. Ἡ ὅλη ἐκκλησιαστικὴ αὐτῆς περιουσία ἀνέρχεται εἰς λίρας Ὁθωμανικὰς 21-22,000, ἡ δέ ἐτήσια πρόσοδος εἰς 1,280 λίρας, ποσά σημαντικά, δι' ὧν δύνανται νά ἐπιτελεσθῇ σπουδαία κοινοτικὴ ἐργασία καί νά ἀνακαινισθῇ καί ἐνισχυθῇ σοβαρῶς ἡ ἐν τοῖς παιδευτηρίοις ἀτελὴς, ἑλλειμματικῶς καί ἀνεπαρκῶς συντελούμενη ἐκπαιδευσις. Πρέπει νά ὁμολογηθῇ ὅτι, εἰ καί ἡ κωμόπολις εὐεκτεῖ οἰκονομικῶς, διότι καί γεωργίαν κέκτηται προσοδοφόρον καί ἐμπόριον ζωηρόν, καί βιομηχανίαν ἀκμάζουσαν, ὑπὸ ἔπο-

ψιν ὁμως διανοητικῆς τοῦ πληθους ἀναπτύξεως καί μορφώσεως ὑγιоῦς ὑστερεῖ πολλῶν ἄλλων ἱσοπληθῶν αὐτῇ κωμοπόλεων. Ταύτης τῆς ἐλλείψεως ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀπὸ τινος ἐπελθοῦσα διαίρεσις μεταξύ τῶν κατοίκων, ἥτις ῥίψασα ἤδη βαθυτάτας ῥίζας ἐπήνεγκεν ἐσχάτως σφοδρότατον κομματικόν ἀνταγωνισμόν καί τρικυμιωδέστατον κοινοτικόν σάλον, ὅστις παραλύσας ἐπὶ μῆνας ἅπαντα τόν κοινοτικόν μηχανισμόν ἔρριπεν ἔτη ὀλόκληρα ὀπίσω τήν Κοινότητα ὑπὸ πολλὰς ἐπὶ πόψεις, καταδιέφθειρε καί ἐξηχραίωσε τούς χαρακτηῖρας καί ἀνυπολόγιστον ὕλικήν καί ἠθικὴν ζημίαν ἐπήνεγκε καί θά ἐπιφέρῃ καί εἰς τό ἐξῆς πρὸς μεγίστην θλίψιν τῶν ὀρθοφρονούντων καί χρηστῶν πολιτῶν καί πάσης Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἐάν δέν σπεύσωσιν οἱ διχοστατοῦντες πολῖται, θέτοντες εἰς λήθην τό παρελθόν, νά συνδιαλλαγῶσι καί προβῶσιν ἀπὸ κοινοῦ εἰς ἔργα γενναῖα καί κοινωφελῆ μέλλοντα νά ἐξαλείψωσι τόν προσγενόμενον αὐτοῖς ψόγον.

Ἐπὶ δύο δέ βάσεων δύναται, νομίζω, νά στηριχθῇ ἡ μέλλουσα αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνευσις καί συνεργασία: Ἀφ' ἐνός μὲν ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως καί ἐκτιμήσεως τῆς μέχρι πρό τιнос πολυτίμου δράσεως καί ἐνεργείας τῶν πλουσιῶν ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν κοινοτικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνάγκης τῆς ὑποταγῆς πάντων εἰς τούς κοινοτικούς κανονισμούς, τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τήν διοίκησιν ἑαυτοῦ καί τῆς ὑποχρεωτικῆς εἰσφορᾶς ἀπάντων εἰς συντήρησιν τῶν εκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Τήν δέ ἀνάγκην τῆς διαλλαγῆς καί συνεργασίας ἐκτός τῶν πολλῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἐπιβάλλουσι καί αἱ πολλαὶ κοινοτικαὶ ἐλλείψεις, οἷον: ἡ ἀνέγερσις εκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων καί ἡ ἐ-

νίσχυσιν τοῦ διδακτικοῦ προσω-
ποῦ τῶν σχολείων, ἡτις θά κατορ-
θῶθῃ δι' ἐπαυξήσεως γενναίας τοῦ
προϋπολογισμοῦ τῶν σχολείων, ἡ-
τις πάλιν θέλει ἐπιτευχθῇ δι' αὐξή-
σεως τῆς πρὸς τὰ σχολεῖα ἐπιχο-
ρηγήσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ δι'
ἐπεκτάσεως τοῦ φορολογικοῦ τῶν
προϊόντων συστήματος, ἡ εἰσαγω-
γὴ καὶ καθιέρωσις τακτικῆς πνευ-
ματικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας.
Ἡ πλήρωσις τῆς ἀνάγκης ταύτης,
εἰς ἣν ἐξαρκοῦσιν οἱ πόροι τῶν ἐκ-
κλησιῶν, θέλει εἶσθαι τό σοβαρώ-
τατον κατόρθωμα τῆς Κοινότητος
καὶ ἡ λαμπρότερα καὶ σωτηριωδε-
στέρα ἐπιτυχία. Εἰς τὰς ἀνωτέρω
ἀνάγκας καὶ λοιπὰς τοιαύτας ἀ-
ξιόλογα δύναται νά ἐπαρκέσῃ ἡ
εὐποροῦσα Κοινότης, ἡτις ὑπὸ ἑ-
ποψιν ὕλικῶν μέσων καὶ ζωτικό-

τητος ἐσωτερικῆς ἀμφίβολον ἂν
θά ἔχῃ πολλάς τὰς ἐφαμίλλους ἐν
Μακεδονίᾳ, καὶ εἶναι λυπηρότα-
τον ὅτι δέν ἔγεινε δεόντως μέχρι
τουδὲ ἡ ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν.

Εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωφε-
λοῦς δράσεως καὶ τῆς προόδου
τῆς Κοινότητος κατατακτέα καὶ ἡ
εὐπορος «Φιλόπτωχος Ἀδελφότης»,
ἡ παρέχουσα δωρεάν φάρ-
μακα, θεραπείαν καὶ λοιπὰ βοη-
θήματα εἰς τοὺς ἀπόρους καὶ πο-
σόν τι χρηματικόν εἰς τὰ σχολεῖα,
καὶ ὁ νεαρός εἰσέτι «Λαϊκὸς Σύν-
δεσμος» καὶ ἡ «Φιλοπρόοδος τῶ
Κυριῶν Ἀδελφότης».

Πάντα ἐν γένει τὰ στοιχεῖα
συντόνου καὶ πατριωτικῆς ἐργα-
σίας χρησιμοποιοῦμενα οὐχὶ πρὸς
ἴδια κέρδη καὶ ἰδίους σκοποὺς,
ἀλλὰ πρὸς τὸ γενικόν τῆς φήλης

Πατρίδος συμφέρον δύναται νά
προαγάγῃ θυμασίως τὴν Κοι-
νότητα. Μετὰ τὸν κατευνασμὸν
τῶν ὑπερεξημμένων παθῶν ἐπι-
βάλλεται ἐπιτακτικῶς ἡ ὀργάνω-
σις καὶ χρησιμοποίησις τῶν ζωτι-
κῶν τοῦ τόπου τούτου δυνάμεων.
Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἐν
ὀργανωτικόν πνεῦμα, μία προσω-
πικότης σοβαρά, ἡτις, συγκεν-
τροῦσα ἐν ἑαυτῇ θέλησιν ἀδαμαν-
τίνην, μόρφωσιν εὐρείαν, κρίσιν
στεγανὴν καὶ δὴ καὶ ἀξίωμα καὶ
θέσιν κοινωνικὴν ὑπερτάτην καὶ
ἔχουσα ἓνα ἢ δύο συμβούλους εἰ-
λικρινεῖς καὶ ἱκανοὺς καθ' ὅλα εἰς
τὸ ἀνορθωτικόν καὶ δημιουργικόν
ἔργον, θά δυνηθῇ νά ἀγάγῃ τὴν
Κοινότητα εἰς περιωπὴν πρώτης ὑ-
πὸ πᾶσαν ἐποψιν πόλεως ἐν Μα-
κεδονίᾳ.

«Μετ εὐτελείας»

Εἴμαστε ἢ δὲν εἴμαστε πολιτικοποιημένοι;
Εἴμαστε ἢ ὄχι ἐνεργὸς πληθυσμὸς;
Συλλογικὰ ἢ ατομικὰ ἐνεργοῦμε;
Οἱ στόχοι μας πρέπει νὰ εἶναι ευκρινεῖς.
Μη μὲν πείτε «για ποιὸς στόχους μιλάμε»
κυρίες καὶ κύριοι...

Ὅχι;

Σύντροφοι καὶ συντρόφισσες...

Ὅχι;

Συνάδελφοι...

Οὐτ' αὐτό.

Φίλοι λοιπόν;

Οὐτε.

Τότε, κύριοι συνάδελφοι σύντροφοι φίλοι...

Ωραία, ας βάλομε τὸ σύντροφοι μπροστά.

Πρώτο τὸ κύριοι εσεῖς προτείνετε;

Δε γίνεται ἀλλιῶς;

Μα ἐπὶ τέλους, πρέπει κάπως κάποτε νὰ ξεκινήσουμε.

Οἱ στόχοι βρίσκονται συνεχῶς σ' ἀπόσταση

κι ὥσπου ν' αποφασίσουμε τὸ πρῶτο βῆμα

ὁ ἀντίπαλος θὰ φτάσει νὰ μετακινήσει τὰ σημάδια.

Ἀν...

Ἀν μποροῦσα νὰ σοῦ πῶ καλημέρα
στὴν πρωινὴ ἀπελπισία τοῦ τρόλεϋ
καλὲ μου ὁδηγέ
σίγουρα ὁ δρόμος θάταν πιο ανοιχτός μπροστά μας.

Γνώση

Διδαχτήκαμε τὴν ἀρχέγονη φύση μας
στὶς στιγμὲς τοῦ σεισμοῦ
στον πανικὸ καὶ τὴν ἀλλοφροσύνη
τῶν ὁμοίων.

Διδαχτήκαμε αὐθεντικὰ
τοῦ ἀγνωστοῦ εαυτοῦ μας τὴ μικρότητα
μὲ κάποια λεπτομέρεια σημαντικὴ:
Κανένα ζῶο, θαρρῶ, ποτέ δὲν ἀφησε
σ' ὥρα καταστροφῆς μὲς τὴ φωλιά τοῦ
ἀνήμεπορα μικρὰ παιδιὰ.
Μονάχα εσύ, ὁμόσχημε ἀδερφέ μου.

Ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Γιώργου Κούλη

Ποιήματα Ἀθήνα 1982

ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ «ΧΑΛΑΣΜΟΥ» ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΣΤΑ 1822

Β'

4. Οί εκθέσεις ξένων διπλωματών

Ο Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος δημοσίευσε¹⁵ πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία και για την επαναστατημένη Νάουσα στα 1822, δηλαδή την αλληλογραφία του πρεσβευτή της Βρετανίας στην Κωνσταντινούπολη και των προξένων της Αγγλίας και της Ολλανδίας στη Θεσσαλονίκη, που πλουτίζουν και συμπληρώνουν όσα γνωρίζουμε από την προγενέστερη δημοσίευση συναφών εκθέσεων¹⁶.

Αξίζει να ασχοληθούμε με τις περιεχόμενες σε τούτες πληροφορίες σχετικά με το θέμα που μάς ενδιαφέρει, παραθέτοντας συχνά και τη μετάφραση του κειμένου τους:

α. Σέ εκθεση του Αγγλου πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη, της 10.5.1822, που στηρίζεται στις πληροφορίες του Αγγλου προξένου της Θεσσαλονίκης, γράφεται ότι οι Έλληνες επαναστάτες κατάστρεψαν 134 αγροκτήματα (τσιφλίκια) και χωριά¹⁷. Ακόμα, προσθέτονται τά εξής περίεργα¹⁸:

...Ο Διαμαντής έχει νικηθεί τελείως και δραπετεύσε στη Νάουσα (ή Αγοστό), μιά θέση εξαιρετικής σπουδαιότητας¹⁹. Στόν Ζαφειράκη (ή Αχιλλέα, όπως αυτοαποκαλείται) έστειλε ο πασάς τρεις Έλληνες ιερείς, που τούς κρατούσαν όμηρους από την αρχή του ξεσηκωμού, προσφέροντας τή συγ-

γνώμη του σέ τούτον και στους όπαδούς του, αν κατάθεταν τά όπλα. Ο Ζαφειράκης άπάντησε σ' αυτή τήν προσφορά σκοτώνοντας τούς ιερείς. Τότε ο πασάς έστειλε έναν από τούς άνωτέρους άξιωματικούς του, που είχε τήν ίδια τύχη, αλλά και ιδιαίτερες μεταχειρίσεις, που δέν τολμώ νά τίς περιγράψω. Ο Αμπουλαμπούτ αποφάσισε τότε νά χτυπήσει τήν πόλη²⁰ και τό

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη Δικηγόρου

πέτυχε, μέ μίαν έφοδο που κόστισε στους Τούρκους άρκετές χιλιάδες άντρες. Ο Ζαφειράκης δραπετεύσε μέ έβδομήντα περίπου όπαδούς του, άφου πρώτα πραγματοποίησε τή σκληρή άπόφαση νά δολοφονήσει τίς γυναίκες και τά παιδιά των πολιορκημένων, γιά νά έμποδίσει έτσι τήν αλχμαλωσία τους από τούς Τούρκους.

Είναι έκδηλα τά άνθελληνικά αισθήματα του συντάκτη της εκθέσεως και του πληροφοριοδότη του. Έτσι, φθάνει μέχρι του νά υποστηρίξει ότι ο Ζαφειράκης δολοφόνησε τίς Έλληνίδες, που —ώς γνωστό— άλλες αυτοκτόνησαν και άλλες αίχμαλωτίστηκαν από τούς Τούρκους, ειρωνεύεται δέ και δυσφημεί τόν Ζαφειράκη ή, ακόμα, ισχυρίζεται ότι ο Διαμαντής κατέφυγε στη Νάουσα, μετά τήν άποτυχία

της επαναστάσεως στόν Όλυμπο, που είναι συζητήσιμο θέμα²¹ και όφείλεται στήν παραδοχή σχετικής, ύποθετικής όμως, σκέψεως του Αγγλου προξένου, όπως αναπτύσσεται πιό κάτω (βλ. τήν 5η παράγραφο).

β. Σέ άλλη έκθεση, του ίδιου πρεσβευτή, της 10.6.1822, που στηρίζεται πάλι σέ γράμμα του προξένου της Θεσσαλονίκης, συνεχίζεται ή μετάδοση ανακριβών ειδήσεων και διατυπώνονται κοροϊδευτικές κρίσεις γιά τόν Ζαφειράκη, γράφονται δέ και τά εξής²²:

Ο πρόξενος... μου γνώρισε ότι τά κεφάλια του Τάσου και του Ζαφειράκη (ό τελευταίος σέ μιά περίφημη όμιλία του αυτοχαρακτηρίστηκε σάν Έπαμεινώνδας) τά έβγαλαν σέ θέα στη Θεσσαλονίκη, στίς δέκα του περασμένου μήνα (10 Μαΐου 1822). Αυτόι οι άνθρωποι ήσαν οι πρωταίτιοι της τρομερής σφαγής στην Αγουστό (Νάουσα)... Τήν άλλη μέρα εκτελέσανε πενήντα από τούς επαναστάτες στην Πύλη της Πόλης (της Θεσσαλονίκης) και ανάμεσά τους δύο Τούρκους επίσημους, τόν Αμπουντουραχμάν μπέη (κυβερνήτη του Βοντεχεζή) και τόν Χαΐτα Μουσταφά.

γ. Σέ έκθεση του υποπροξένου της Ολλανδίας στη Θεσσαλονίκη, της 22.4.1822²³, τονίζεται ή έλλειψη αξιόλογου άνδρα γιά τή συμμετοχή στίς έπιχειρήσεις της επαναστατημένης Μακεδονίας και γίνεται μνεία

της καταστροφής του καπετάνιου Διαμαντή, όπως και των προετοιμασιών για την επίθεση εναντίον της Νάουσας.

δ. Σε άλλη έκθεση, του ίδιου, της 25.4.1822, δίνεται²⁴ και η αξιοσημείωτη πληροφορία ότι:

...καταλήφθηκε η Νάουσα χθές (δηλαδή την 24.4.1822) από τον Άμπουλαμπούτ πασά μετά επίθεσή του, αλλά δεν είναι γνωστό ακόμα, εάν οι καπετάνιοι ήσαν εκεί ή είχαν φύγει. Ελπίζουμε όμως ότι οι ενοχλήσεις από τις γύρω περιοχές τέλειωσαν γρήγορα...

ε. Τέλος, σε άλλη έκθεση του ίδιου²⁵, της 6.5.1822, γράφεται ότι τέλειωσε η επιχείρηση εναντίον της Νάουσας και των καπεταναίων με την επιστροφή του Έμπου Λουμπούτ πασά στη Θεσσαλονίκη.

Έτσι λοιπόν μαθαίνουμε πώς η Νάουσα αλώθηκε στις 24 Απριλίου του 1822, ήμερομηνία που δίνεται ασφαλώς με το νέο ήμερολόγιο, το οποίο χρησιμοποιούσαν κιόλας και οι ξένοι διπλωματικοί υπάλληλοι της Ανατολής.

★ ★ ★ ★

5. Ο χρονολογικός παράλληλισμός των γεγονότων στον Όλυμπο — Νάουσα. Τό πρόβλημα της συμμετοχής του Καπετάν Διαμαντή στις μάχες της Νάουσας

Είδαμε ότι οι σχετικές εκθέσεις των διπλωματών της Βρετανίας θεωρούν πιθανή τη μετάβαση του καπετάνιου του Όλμπου Διαμαντή Νικολάου στη Νάουσα, μετά την εκεί αποτυχία της επανάστασεως, δηλαδή μετά τη μάχη της Μηλιάς, που έγινε στις 3-4 Απριλίου του 1822, όπως βεβαιώνει —και σημειώθηκε κιόλας— και ο καπετάνιος του Όλμπου Φαροδήμος.

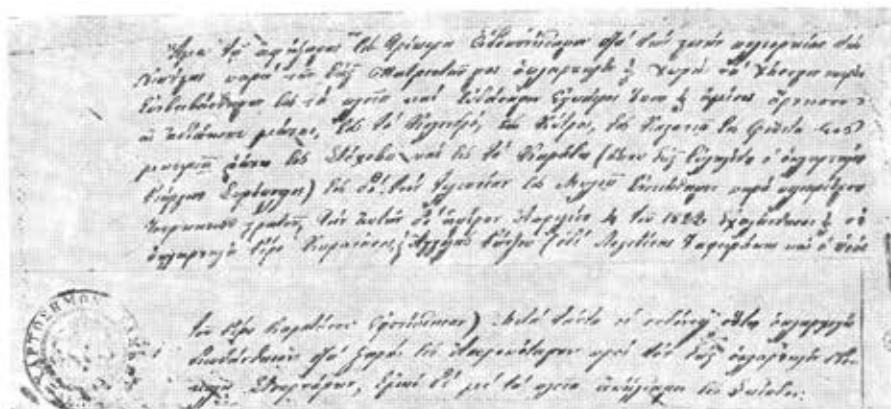
Ο Ναουσαίος συγγραφέας του χειρόγραφου (που έχει εκδόσει ο Ευστ. Στουγιαννάκης) της ιστορίας επανάστασεως της Νάουσας Δημήτριος Πλαταρίδης γράφει²⁶ ότι ο καπετάνιος Διαμαντής έλαβε μέρος στην άμυνα της πόλεως και μάλιστα αναφέρει για τη συμμετοχή του σ' αυτήν από νωρίς, δηλαδή πριν από την άλωσή της. Έτσι όμως δημιουργείται ένα λογικό, ανυπέρβλητο κενό και πρόβλημα,

γιατί δεν είναι δυνατό να συμμετείχε σύγχρονα το ίδιο πρόσωπο σε δύο πεδία μαχών, που απέιχαν αρκετά (με τα τότε μέσα συγκοινωνίας), αφού, μάλιστα, ο ίδιος συγγραφέας τοποθετεί τη χρονολογία άλώσεως της πόλεως στη νύκτα της 5ης προς την 6 Απριλίου 1822, δηλαδή την Τετάρτη προς Πέμπτη μετά το Πάσχα (2.4.1822), της Διακαινησίμου εβδομάδας²⁷, όπως δεχόταν και ο Ν. Γ. Φιλιππίδης²⁸, που είναι ο πρώτος συγγραφέας ειδικής μονογραφίας για την επανάσταση στη Νάουσα.

Στά δημοσιευμένα έγγραφα για τον Όλύμπιο Διαμαντή²⁹ δεν μνημονεύεται η συμμετοχή του στις μάχες της Νάουσας, ενώ αναφέρεται η συμβολή του στους άλλους απελευθερωτικούς αγώνες στη Μακεδονία και άλλου και ούτε άλλοι ιστορικοί γράφουν για τη συμμετοχή του τούτη, εκτός από εκείνους που ακολουθούν τους Δημ. Πλαταρίδη — Ευστ. Στουγιαννάκη, στο σημείο τούτο.

Αλλιώς θά είχε το θέμα, αν δεχόμασταν σαν χρόνο του χαλασμού της Νάουσας τη 10 ή την 11-13 Απριλίου του 1822, όποτε θά ήταν δυνατό να υποστηριχθεί ότι ο Διαμαντής ήλθε στη Νάουσα μετά την 4 Απριλίου 1822, αφού νικήθηκαν πιά οι επαναστάτες στον Όλυμπο και έπαυσε να υπάρχει εκεί κάθε δυνατότητα συνεισφοράς του³⁰.

Έτσι, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η επανάσταση στον Όλυμπο καταπνίγηκε, είτε σύγχρονα με την άλωση της Νάουσας, δηλαδή την 4η Απριλίου 1822, αν δεχτούμε την πληροφορία του Φαροδήμου, είτε νωρίτερα από τον χαλασμό της Νάουσας,

Εικ. 3. Το τέλος της σ. 2 και η αρχή της σ. 3 της αναφοράς του καπετάνιου του Όλμπου Φαροδήμου, στις όποιες αναφέρεται η 4.4.1822 σαν ήμερομηνία της ήττας των όπλαρχηγών της Νάουσας

πού έγινε ύστερα και συγκεκριμένα την 5η-6η 'Απριλίου 1822, αν δεχτούμε τών Ν. Γ. Φιλιππίδη — Δ. Πλαταρίδη, ή τη 10-13 'Απριλίου 1822, σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε από τα μικρά («βραχέα») χρονικά, τις «ένθυμσεις», που σώθηκαν γραμμένες στα παράφυλλα κ.λ. εκκλησιαστικών βιβλίων.

Δέν αποκλείεται πάντως να μνημονεύεται στις ένθυμσεις μεταγενέστερη της 4ης ή της 6ης 'Απριλίου 1822 ήμερομηνία σαν χρόνος του χαλασμού της Νάουσας, εξαιτίας του γεγονότος ότι, σύμφωνα με τόν Ν. Γ. Φιλιππίδη¹⁵, μέχρι την 9η 'Απριλίου 1822 (Κυριακή του Θωμά) ο Τούρκος στρατάρχης ήταν στρατοπεδευμένος ε-

ξω από τη Νάουσα και οι σκοτωμοί γίνονταν μονάχα στην πόλη μέχρι τη 10 'Απριλίου 1822, ενώ την 11η του ίδιου μήνα μόλις άρχισαν οι τρομερές σκηνές σφαγών κ.λ. στα γειτονικά χωριά, γεγονός που έγινε πιο αντιληπτό και άλλου και διαδόθηκε περισσότερο. Και έτσι έφθασε ή είδηση (μετά την 11η 'Απριλίου 1822) στις κοντινές περιοχές, όπου ζούσαν και όσοι έγραψαν τις ένθυμσεις ή όπου έφθασαν και διασώθηκαν οι πληροφοριοδότες τους, οι όποιοι αναφέρονταν στα τελευταία γεγονότα, ή ακόμα οι χρονολογίες, τις οποίες μνημονεύουν, μπορεί να ανάγονται στην ήμερομηνία, όποτε έμαθαν τά συμβάντα, ή όποια είναι πολύ πιθανόν να είναι μεταγε-

νέστερη του χρόνου, κατά τόν όποιο έγιναν.

Συνεπώς, ή άλωση και ό χαλασμός της Νάουσας πρέπει τελικά να τοποθετηθεί στο χρονικό διάστημα από 4 ή 5-6 μέχρι 10-13 'Απριλίου 1822, ενώ ή καταστροφή — πυρπόληση των μοναστηριών της περιοχής της «Σκήτεως Βεροίας» (Τίμιου Προδρόμου κ.ά.) τη Μ. Πέμπτη, δηλαδή στην 30ή Μαρτίου 1822. Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι οι ήμερομηνίες αυτές (των έλληνικών και τουρκικών πηγών) είναι με τό παλιό ήμερολόγιο. Η διαφορά μεταξύ του παλιού και του νέου ήμερολογίου, και για τό έτος 1822, είναι 12 και όχι 13 ήμέρες, όπως είναι για τις πρόσφατες χρονολογίες.

15. Βλ. Κωνσταντίνου 'Α.π. Βακαλοπούλου, 'Ανέκδοτα ιστορικά στοιχεία αναφερόμενα στην Μακεδονία, πριν και μετά τό 1821, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 49 κ.ε., όπου δημοσιεύονται έκθέσεις του Βρετανού πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Sirangford και του προξένου της ίδιας χώρας στη Θεσσαλονίκη Fr. Charnaud, όπως και του προξένου της 'Ολλανδίας στη Θεσσαλονίκη Mat. Abram.

16. Βλ. British Documents on the History of the Macedonian People, τ. 1 (1797-1839), με επιμέλεια του Hristo Andonov — Poljanski, Σκόπια 1968, σ. 227-228, αριθ. 44 και σ. 224-226, αριθ. 42. Πρόκειται για έκθέσεις του ίδιου 'Αγγλου προξένου στη Θεσσαλονίκη Fr. Charnaud, στις όποιες στηρίζονται οι αντίστοιχες του πρεσβευτή στην Πόλη, που δημοσίευσε ο Κωνστ. 'Α.π. Βακαλοπούλος, ό.π.

17. Σέ έγγραφο (της 25.4.1822) του 'Αγγλου προξένου στη Θεσσαλονίκη γράφεται (βλ. πιο πάνω, αριθ. 44, σ. 228) ότι τά χωριά που καταστράφηκαν ήσαν 120 περίπου. Βλ. σχετικά και στού Γ. Χ. Χιονίδη. Τα γεγονότα..., σημ. 1 της σ. 220. 'Ο 'Απόστολος Ε. Βακαλοπούλος, ό.π., σ. 597 και 195, αντίστοιχα υπολογίζει τά χωριά σέ 50, ακολουθώντας τόν Ευστάθιο Ι. Στουγιαννάκη, 'Ιστορία της πόλεως Ναούσης από της ιδρύσεώς της μέχρι σήμερα, κατά ανέκδοτον σχεδιάσμα Δ. Πλαταρίδου, τ. Α, έκδοσις 1η, Έδεσσα 1924, σ. 263, σημ. 1, ή έκδοσις 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 216, σημ. 1. Πρβλ. Μ. Lascaris, ό.π., έγγραφο XII (της 15.4.1822), σ. 154.

18. Βλ. Κωνσταντίνου 'Α.π. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 58, αριθ. 14.

19. Η πληροφορία τούτη του 'Αγγλου πρεσβευτή στην Πόλη στηρίζεται σέ έπιστολή του προξένου της Θεσσαλονίκης (της 25.4.1822), ό όποιος όμως σύμφωνα με πληροφορίες του γιού του γράφει (βλ. ό.π., έγγραφο 44, σ. 228): «'Ο Διαμαντής δραπέτευσε μόνο με τρεις όπαδούς του και υποθέτομε πως θα βρήκε καταφύγιο στη Νάουσα, μία πόλη εξαιρετικής σπουδαιότητας». 'Η ήμερομηνία αυτή (25.4.1822) πρέπει να είναι με τό νέο ήμερολόγιο και επιβεβαιώνει την άποψη πως ή κατάληξη της επανα-

στάσεως στον 'Όλυμπο προηγήθηκε, όπως αναπτύσσεται και στην τελευταία παράγραφο αυτής της μελέτης. Στο ίδιο έγγραφο δίνεται ή πληροφορία ότι: «Στη Νάουσα είναι κάπου οκτακόσιοι, που μπορούν να φέρουν όπλα».

20. 'Ο 'Αγγλος προξένος της Θεσσαλονίκης γράφει (βλ. ό.π., έγγραφο 44, της 25.4.1822, σ. 228) ότι ο Έμπολ Λουμπούτ πασάς ξεκίνησε εναντίον της Νάουσας με στρατό 21.000 ανδρών. 'Ο Λάμπρος Κουτσονίκας, Γενική ιστορία της Έλληνικής επαναστάσεως, τ. 2, 'Αθήναι 1864, σ. 95, γράφει ότι οι Τούρκοι ήσαν 25.000 άνδρες (πεζικού, πυροβολικού και ιππικού) και ότι (βλ. σ. 96) φονεύθηκαν και αιχμαλωτίστηκαν (στη Νάουσα) 10.000 ραγιαδες. Πρβλ. και 'Ιω. Βλαχογιάννη, Χιακόν 'Αρχείον, τ. 1, 'Αθήναι 1924, σ. 71-72.

21. Βλ. Γ. Χ. Χιονίδη, 'Η έκστρατεία..., σ. 34-36.

22. Βλ. Κωνσταντίνου 'Α.π. Βακαλοπούλου, ό.π., έγγραφο 15, σ. 59. Πρβλ. Μ. Lascaris, ό.π., έγγραφο XIV (της 10.5.1822), σ. 157-158, όπου γράφεται (σ. 158) ότι στην Πύλη της Πόλης (δηλαδή της Θεσσαλονίκης) ό πασάς σκότωσε 60 άτομα (μετά την πτώση της Νάουσας), μεταξύ των οποίων ήταν και ό Ζαφειράκης, ό πρωταρχής της επαναστάσεως της πόλεως.

23. Βλ. Κωνσταντίνου 'Α.π. Βακαλοπούλου, ό.π., έγγραφο 32, σ. 95.

24. Βλ. Κωνσταντίνου 'Α.π. Βακαλοπούλου, ό.π., έγγραφο 33, σ. 95. Έντοπωσίασε ή πολύχρονη άνοχη της πολιορκημένης Νάουσας, γεγονός που ανάγκασε τόν Έμπολ Λουμπούτ να ζητήσει την αποστολή 3 κανονιών μεγάλου διαμετρήματος και ενός ολμοβόλου. Βλ. Μ. Lascaris, ό.π., έγγραφο XIII (της 25.4.1822), σ. 156-157.

25. Βλ. Κωνστ. 'Α.π. Βακαλοπούλου, ό.π., έγγραφο 34, σ. 96. Πρβλ. Μ. Lascaris, ό.π., έγγραφο XIV (της 10.5.1822), σ. 157-158, όπου γράφεται ότι έπεσε ή Νάουσα μετά μεγάλη αντίσταση και με υπερβολικές απώλειες για τούς Τούρκους, οι όποιοι λεηλάτησαν τά πάντα και δολοφόνησαν πολλούς, τόσο στη διάρκεια της πολιορκίας, όσο και μετά την άλωση της πόλεως, συνεχίζοντας τις πράξεις της βίας και της αρπα-

γής για πολλές ημέρες. Τά γυναικόπαιδα, πού σώθηκαν, οδηγήθηκαν για πούλημα στά σκλαβοπάζαρα της Θεσσαλονίκης και τό σχετικό θέμα ήταν εξαιρετικά μακάβριο και απελπιστικά αποκρουστικό. Για τή σημασία της οκτάμηνης αντίστασως των Μακεδόνων και κυρίως της Νάουσας βλ. Έγγραφο (της 4.8.1829) των πληρεξουσίων «των πέντε της Μακεδονίας Έπαρχιών» πρὸς τή Δ' Εθνική Συνέλευση στή μελέτη τοῦ Spyros D. Lou

katos, Jean Karodistrias et la Macedoine. «Balkan Studies» 16¹ (1975), Έγγραφο 11, σ. 91-93, πρβλ. δὲ καί τό Έγγραφο 12 της (15.8.1829), σ. 94.

26. Βλ. τήν ιστορία των Εὐστ. Στουγιαννάκη — Δ. Παταρίδου, ὁ.π., σ. 148, 151, 169, 179, 186, 194, 198, 199, 202, 206 σημ. κ.λ. τή 2ης ἐκδόσεως.

27. Βλ. ὁ.π., σ. 196 καί σημ. 1 της 2ης ἐκδόσεως ἢ σ. 239 της 1ης ἐκδόσεως. Ὁ ἐπιμελητής ὁμοίως της ἐκδόσεως Εὐστ. Στουγιαννάκη (ὁ.π., σ. 196-197 της 2ης ἢ σ. 239 καί 241 της 1ης ἐκδόσεως) Έγγραφο τοῦ τουρκικοῦ ιστορικοῦ ἀρχεῖου (ιεροδικεῖου) της Βέροιας της (12.4.1822), ὅπου ρητά μνημονεύεται σάν γεγονός πιά ἡ ἄλωση τῆς πόλεως καί ὁ σφαγισμός των ραγιάδων καί καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι τοῦτο θά εἶγινε τό βράδυ της 10ῆς πρὸς τήν 11η Ἀπριλίου 1822. Δέν διακαλογοῦνται ὁμοίως λόγος ἡ ἀποψη τοῦ τοῦτο, γιατί εἶναι δὲν πιθανό τό Έγγραφο αὐτό νά ἀναφέρεται σέ γεγονότα πού συνεβήκαν νωρίτερα, στή διάρκεια των 3-4 ἡμερῶν πρὶν ἀπὸ τή συνταξή του, ὁπότε κατασίγασε κάπως ἡ μανία των σφαγῶν, των ἀρπαγῶν κ.λ. πού προηγήθηκαν καί ἦταν ἐπόμενο νά ἀπασχολήσουν μερικές ἡμέρες τοὺς κατακτητές, ὅπως καί τὰ ἐπιόρτια της νίκης. Πρβλ. γιά τίς διάφορες ἀπόψεις πού υποστηρίχθηκαν στοῦ Γεωργίου Χ. Χιονίδη. Τά γεγονότα..., σ. 216-217, ὅπου καί βιβλιογραφία, στίς υποσημειώσεις.

28. Βλ. Ν. Γ. Φιλίππιδου, Ἡ ἐπανάστασις καί καταστροφή της Νάουσας, Ἱστορική πραγματεία, Ἀθήναι 1881, σ. 59.

29. Βλ. Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία..., σ. 76-80, καί τοῦ ἴδιου, Ἀνέκδοτα Έγγραφα..., ὁ.π., σ. 147-148. Πρβλ. ὁμοίως συγκεντρωμένα τά σχετικά Έγγραφα στή μελέτη τοῦ Κώστα Σπανού, ὁ.π., σ. 286-294.

30. Βλ. καί Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, ὁ.π., σ. 589, 592 καί 191, ἀντίστοιχα. Ὁ Νικόλαος Κασομούλης, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά της ἐπαναστάσεως των Ἑλλήνων, 1821-1833 (εἰσαγωγή καί σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη), τ. 1, Ἀθήναι 1939, σ. 209, γράφει ὅτι οἱ οἰκογένειες των ἐπαναστατῶν βρίσκονταν στήν τοποθεσία «Νερά» (βλ. γιά τοῦτο στοῦ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Ἡ ἐκστρατεία..., σ. 11, 34-36 καί 38), ὅπου ὁ Διαμαντής συνάντησε τήν οἰκογένειά του, ἐκλαψε καί ἦταν ἀπαρηγόρητος γιά τήν κακή κατάληξη της ἐπαναστάσεως στόν Ὀλυμπο, δέν ἀναφέρει ὁμοίως ὅτι ὁ καπετάνιος τοῦτος κατέφυγε στή Νάουσα. Ὁ Ἰωάννης Κ. Βασδραβέλης, Οἱ Μακεδόνες κατά τήν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐκδοσις 3η, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 193, δέν ἀναφέρει γιά τή μετάβαση τοῦ Διαμαντή στή Νάουσα καί γράφει ὅτι, μετά τήν ἀποτυχία της ἐπαναστάσεως στόν Ὀλυμπο: «Ὁ Διαμαντής, ὁ Γούλας, ὁ Γόλιος Λαζός καί τινες ἄλλοι Ὀλύμπιοι μετά των οἰκογενειῶν των διεσκορπίσθησαν εἰς τόν Ὀλυμπον καί τὰ Πιέρια, συντετριμμένοι τελείως ἐκ της ἐπελθούσης συμφορᾶς καί ἀναμένοντες καλύτερας ἡμέρας». Ὁ Ἰωάννης Κ. Πετρώφ, Περίοδος κλεφτουριά της Μακεδονίας (βιογραφία 28 κλεφταρχατολῶν της, εἰσαγωγή μετά καταλόγου των ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Πετρώφ, προσθήκαι καί ἐπιμέλεια Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 99) ἰσχυρίζεται ἀντίθετα ὅτι ὁ Διαμαντής εἶλαβε μέρος στήν πολιορκία της Νάουσας καί ὅτι μάλιστα σκοτώθηκε ἐκεῖ, στά 1821!!!

31. Βλ. Ν. Γ. Φιλίππιδου, ὁ.π., σ. 70-72.

Ἡ καταστροφή της Νάουσας

Ἡ ἀπόγνωση των κατοίκων της Νάουσας πού σώθηκαν, μετά τήν τρομερή σφαγή καί τήν ὀλοκληρωτική καταστροφή της πόλης ἀπὸ τόν Ἀμποῦλ Ἀβουδ τόν Ἀπρίλη τοῦ 1822, τοὺς ὠθησε νά ρίξουν εὐθύνες στοὺς πρωτεργάτες της ἐπανάστασης Ρουμελιῶτες καί Μοραίτες. Τό ἀνάθεμα αὐτό γιά τό χαλασμό, μαζί μέ τή θλιβερή μοίρα των γυναικῶν πού σύρθηκαν στή σκλαβιά μᾶς τραγουδᾷ τό παρακάτω δημοτικό τραγούδι.

Τοῦ κρίμα νᾶχ' ἡ Ρούμελη, τοῦ κρίμ' οἱ Μοραίτες πού σήκωσαν πανάσταση πού σήκωσαν κέφαλι χαλάστηκαν ἰννιά χουριά κί δικαπέντι κάστρα χαλάστηκεν ἡ Νιάουστα πού ἦταν ξιακουσμένη.

Πῆραν μαννούλεις μί πιδιά κι πιθιρές μί νύφεις πῆραν κι μινιά νυφόπουλη τά τέλια στά μαλλιά της πέντι πασσάδεις τήν κρατοῦν κί τρεῖς τήν παραστέ-

κουν

κι ἓνα μικρό μπιόπουλο τή σέρνει ἀπὸ τοῦ χέρι «Περπάτα μῆλο μ' κόκκινο κί μοσκουμυρισμένου μὴ νᾶν τά ρούχα σί βαροῦν μὴ νᾶν ἡ φουρσιδιά σου», «Οὔδι τά ρούχα μί βαροῦν μὴ νᾶν ἡ φουρεσιά μου μούν μί βαροῦν τοῦ ντέρτι μου κ' ἡ ἀντρουπή τοῦ κό-

σμου.

Μί χώρισεις π' τούν ἄντρα μου κί ἀπὸ τοῦν καλὸ μου.»

«Ἄντρα μπέη κι ἄν ἔχασεις πασσᾶς θέ νά σί πάρει». «Σώπα, σώπα βρωμότουρκε, σώπα παλιαρβανίτη κάλλιο νά ἰδῶ τοῦ αἷμα μου τή γῆς νά κοκκινήσει παρά νά ἰδῶ τά μάτια μου Τούρκους νά τά φιλήσει».

Τό τραγούδι αὐτό βρίσκεται στόν ΣΤ τόμο «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» της Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1918. Ἐχει δημοσιευθεῖ μαζί μέ ἄλλο λαογραφικό ὕλικό της Μακεδονίας ἀπὸ τό Γεράσιμο Καψάλη, Δ. Φ. Ἐκπαιδευτικό σύμβουλο, μέ τό γενικό τίτλο «Λαογραφικά ἐκ Μακεδονίας».

Παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ «Καταστροφή της Νάουσας» ὑπάρχει στήν πλούσια συλλογή τοῦ Τάκη Μπαΐτση «Δημοτικά Τραγούδια της Νάουσας» μέ τόν τίτλο «Ἀνάθεμα στοὺς αἰτίους».

Ἐλένη Μήτσιαλα — Ζεγκίνη

— Ἡ ἀληθινή καλοσύνη εἶναι ἀκαταμάχητη γιατί δέν κουράζει ποτέ

Σενέκας

— Μὴν κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλά τήν δικαίαν κρίσιν κρίνετε

Εὐαγγέλιο

«Νιάουστα» μιὰ πόλη ἀπὸ εὐεργέτες

16. Ὁ Ἅγιος Θεολόγος

Νότια τῆς Νάουσας καὶ σὲ ἀπόσταση 2.000 μ. σ' ἓνα λόφο ὕψους 300 μέτρων βρίσκεται ὁ Ἅγιος Θεολόγος, κτισμένος σ' ἓνα μαγευτικό καταπράσινο τοπίο. Ὁ Ἅγιος Θεολόγος χάρι στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πού δείχνουν ἀρκετοὶ συμπατριῶτες μας εἶναι σήμερα ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα ἐξωκκλήσια μας.

Δὲν γνωρίζουμε ἐπακριβῶς πότε κτίσθηκε ἡ παλιά ἐκκλησία πού καταστράφηκε μὲ τὸ χαλασμό τῆς Νιάουσας τὸ 1822. Ἡ σημερινή ἐκκλησία ἀρχισε νὰ κτίζεται μετὰ ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, ἀπὸ τοὺς Ναουσαίους μὲ πρωτοβουλία τοῦ Νικολάου Δ. Νίκου. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι μὲ εἰσήγηση τοῦ τότε

Τοῦ Τάκη Μπαίτση

Δημοτικοῦ Συμβούλου Δημήτρη Χρυσοχόου, δόθηκε ὅλη ἡ ξυλεία ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια τοῦ νεκροταφείου τῆς Βαγγελίστρας γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πρόχειρου καμπαναριοῦ τῆς, πού ἀντικατέστησε τὸ παλιό σήμαντρο, πού βρισκόταν στὸ μικρὸ παρεκκλήσι. Τὰ ξύλα ἀνέλαβε νὰ τὰ μεταφέρει ὁ Παναγιώτης Φέσιος. Μὲ τὸ χτίσιμο ἀσχολήθηκαν οἱ μαστόροι Χρηστάκης Εὐρυπίδης Νίκου, Γιώργης καὶ Χρήστος Φραγκοτσινός. Πάνω ἀπ' τὴν πόρτα εἶναι γραμμένα:

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΟΝ ΕΠΑΝΕΚΤΙΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ
ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΕΥΣΕΒΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ
ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗ ΕΥΓΕΝΗ ΦΡΟΝΤΙΔΙ ΚΑΙ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΥ
ΤΟ ΕΤΟΣ 1929-30

Σήμερα μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ βοήθεια τῶν ἐπιτρόπων του Σταύρη Ρίζου, Νίκου Χατζάρα, Θανάση Λαφάρα καὶ τοῦ Χρήστου Φραγκοτσινουῦ ἐγινε ἓνας πολὺ καλὸς ἐξωραϊσμός τοῦ τοπίου (μεταφέρθηκε τὸ νερό ὡς ψηλὰ στὸ λόφο, τσιμεντοστρώθηκε ὁ δρόμος ὡς τὴν ἐκκλησιά, κατασκευάστηκε τὸ νέο καμπαναριό καὶ ἄλλα).

Μιά βρύση πού ἐγινε ἀπὸ τὸν Γρηγόρη Βαρβαρέσσο εἶναι πραγματικό στολίδι καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφή:

Τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Θεολόγου

ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΑΟΥΣΑΙΩΝ
ΕΓΙΝΕ Η ΒΡΥΣΗ ΑΥΤΗ
ΣΤΙΣ
25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1978
ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΣ

Ἡ λαϊκή μας παράδοση τονίζοντας τὰ θαύματα τοῦ Ἁγίου Θεολόγου μάς λέει ὅτι παλιά ὁ Τσέλιγκας Βλαχοδημὸς ἔχασε μιὰ προβατίνα καὶ τὴ βρῆκε μετὰ ἀπὸ μέρες μὲ τὰ μικρά πού εἶχε ἤδη γεννήσει νὰ τὰ φυλάει ἓνας γέρος μὲ μακριὰ γένια καὶ παράξενα ρούχα. Μόλις ὁ βοσκὸς πλησίασε λίγα μέτρα ἐξαφανίστηκε ὁ γέρος ἀπὸ θαῦμα. Στὴ θέση ὅμως πού ξάπλωσε ἦταν σημάδια πάνω στὸ χόρτο ἀπὸ τὴν κάπα του.

17. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Συνεχίζοντας τό δρόμο πρὸς τὸν Ἅγιο Θεολόγο πιὸ πάνω φτάνουμε στὸν Ἅγιο Σωτήρη, ἓνα παλιὸ μοναστήρι μὲ μεγάλη ἱστορία. Ὅπως ἀκριβῶς μᾶς λέει ἡ ἱστορία (καὶ ἡ παράδοση), ἐδῶ οἱ καλόγεροι διατηροῦσαν ἀρκετὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπανάσταση ἓνα μεγάλο ὄπλουργεῖο τὸ ὁποῖο προμήθευε μὲ ὅπλα ὅλη τὴν Ἑλλάδα καθὼς καὶ μὲ μπαρούτι. Ἐδῶ ὁ Ἀβδούλ Λουμπούτ χτυποῦσε μὲ κανόνια ἀπ' τὴν ἀπέναντι περιοχὴ Τόπια ὅπου καὶ προξένησε σοβαρὲς ζημιές.

Ὁ Ἅγιος Σωτήρης σήμερα ἀλλάξε ὄψη ὕστερα ἀπὸ ἐνέργειες τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Σωτήρη Σιώπη, Θεοχάρη Δ. Πιτσιούνη, Χρήστου Κλώνα, Γ. Σακελλαρίου κ.ἄ. Ἀρκετὰ συνετέλεσαν γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ χώρου οἱ ἀδελφοὶ Λεφούση.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὅλο τὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας καθὼς καὶ ἡ σταύρωση ἡ μοναδικὴ στὴν περιοχὴ μας, εἶναι ἔργα τοῦ μεγάλου Χριστόδουλου Ματθαίου.

Τὸ ξωκκλήσι πού εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερο τῆς Νάουσας φέρει τὴν ἐπιγραφή:

**ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1905 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 6
ΤΗ ΕΥΓΕΝΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΟΡΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝ
ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ
ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ Ζ ΖΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΖΩΤΟΥ
ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ ΤΗ 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1906**

Ἄλλη μιά ἐπιγραφή πιὸ κάτω μᾶς λέει:

**ΑΝΕΚΕΝΙΣΘΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΦΡΑΓΚΟΤΣΙΝΟΥ
1949-1978**

Κατὰ τὴν παράδοση τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας Μουσουλμάνοι ἔκοψαν κρυφὰ τὸ δάσος τοῦ Ἁγίου γιὰ νὰ τὸ κλέψουν.

Ὁ Ἅγιος ὅμως κάνοντας τὸ θαῦμα τοῦ ἔφερε τὰ ζῶα ὅπως ἦταν φορτωμένα στὴ Μητρόπολη καὶ ἔτσι τὰ ξύλα χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τοὺς Ναουσαίους.

18. Η ΥΠΑΠΑΝΤΗ

Χτίστηκε ἀπὸ τὸ Δ. Λόγγο. Ἡ ἐκκλησία βρισκόταν σὲ τουρκικὸ μαχαλά. Χτίστηκε τὸ 1894 καὶ παραχωρήθηκε στὴν Ἀδελφότητα τῶν Ναουσαίων ὅπου ἀπὸ τὰ ἔσοδα τοῦ πανηγυριοῦ βοηθοῦνταν καὶ

Τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Σωτηρίου

Ὁ ἱερός ναός τῆς Ὑπαπαντῆς

βοηθούνται άπορες οικογένειες. Γύρω από τήν εκκλησία υπήρχαν μικρά σπίτια όπου κάθονταν αυτοί που συντηρούσαν τήν εκκλησία. Όλα αυτά είναι δωρεές άγνώστων (ίσως και Τούρκων). Ή εκκλησία όπου γιορτάζονταν και ή γιορτή τής μητέρας φέρει γραμμένα τά:

Ο ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ
ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ Κου Δ. Δ. ΛΟΓΓΟΥ
ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΘΗ ΣΥΝ ΤΩ ΠΕΡΙΒΟΛΩ ΑΥΤΟΥ
ΤΗ ΦΙΛΟΠΤΩΧΩ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΙ
ΕΤΕΙ 1894

Στό καμπαναριό που είναι χτισμένο άπέναντι από τήν εκκλησία υπάρχει ή έπιγραφή:

ΤΩΝ ΕΝ
ΔΑΠΑΝΗ ΝΑΟΥΣΑΙΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗ
ΤΟ ΕΤΟΣ 1915

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΡΙΓΓΗΣ
ΘΩΜΑΣ ΣΙΑΜΟΥΝΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΟΥΛΙΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΨΑΡΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΙΠΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΑΤΙΓΓΑΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΠΑΤΑΝΤΖΗ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΣΛΙΑΝΙΓΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΙΑΚΟΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΝΙΚΟΥ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΑΛΙΑΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΤΣΙΛΙΜΠΗ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΝΤΟΥΡΜΑΚΑ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΠΛΗΚΙΑΔΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΙΩΑΝΝΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΗΛΙΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΙΟΜΑΛΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΤΣΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΤΣΙΟΣ
ΜΑΡΧΟΣ ΡΑΓΓΑΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΝΑΚΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΝΤΟΥΤΣΗ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΙΑΝΝΙΩΓΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΤΣΙΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΡΩΤΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΡΙΣΗΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΙΤΣΙΟΥΝΗ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΤΟΠΟΥΖΗ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΛΤΖΗΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΥΡΚΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΚΑΦΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΤΣΙΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΤΙΝΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΙΑΝΤΣΗΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΙΑΤΖΙΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΤΣΙΟΧΑΡΗΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΛΑΤΣΗ
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΚΑΒΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΓΓΙΤΣΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΣΑΤΣΑΣ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ
ΕΡΩΠΣΘΕΝΗΣ ΣΙΑΡΕΝΟΣ
ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΠΕΡΙΣΙΟΡΑΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΙΟΥΡΗΣ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ

— Οί θέσεις δέν τιμούν τούς άνδρες, αλλά οί άνδρες τίς θέσεις

Άγηςίλαος

Καταναλωτές

Τα σχήματα, τα χρώματα, η μορφή τους
ξυπνάνε τη διάθεση της ολοκλήρωσής μας.
Η ομορφιά, η απαλότητά τους, η λαμπράδα
η διαφάνειά τους κι η λεπτότητα

γεννάει την κατάκτηση στο ελλειπτικό μας είναι.
Συμπληρωματικό, τελείωση — ο πόθος.

Έτσι συλλέγουμε της καθημερινής μας τ αντικείμενα
και στοργικά τα αποθέτουμε ολόγουρά μας
κομμάτια από το νου που μόλις πλάθεται
μόρια απ την πολύνωρη καρδιά μας.

Σαν τα μουσεία

μνήμες, υποθέσεις, μύθοι αραχνοσκέπαστοι
κι ο χρόνος όλο και το χώρο μας στενεύει
σα λίγο δυνατότεροι, σαν πιο σωστοί
τάχα πιο λεύτεροι

στο περιττό περίσσεμα που δυναστεύει.

Ύπό τή συλλογή του Γιώργου Κούλη
Ποιήματα Άθήνα 1982

Ένα μεγάλο κεραμίδι που τό άποσπā ό άέρας,
πέφτει και άφήνει στόν τόπο ένα διαβάτη. Λέμε πώς
ήταν τό τυχερό του. Θα τό λέγαμε, αν τό κεραμίδι
σπούσε άπλως επάνω στό έδαφος; Ίσως, αλλά τότε
θα σκεπτόμασταν μέ τρόπο άόριστο έναν άνθρωπο
που θα μπορούσε νά βρεθεί εκεί, ή επειδή γιά τόν ένα
ή τόν άλλο λόγο τό ειδικό αυτό σημείο του πεζοδρο-
μίου μās ενδιέφερε ιδιαίτερα, τόσο που μās φαίνεται
ότι τό κεραμίδι διάλεξε αυτό τό μέρος γιά νά πέσει.
Και στίς δύο περιπτώσεις δέν υπάρχει τύχη παρά μό-
νο γιατί διακυβεύεται ανθρώπινο συμφέρον και γιατί
τά πράγματα συνέβησαν σά νά είχε ληφθεί ύπ' όψη ό
άνθρωπος, είτε γιά νά τόν ώφελήσουν, είτε μάλλον
μέ τήν προσπάθεια νά τόν βλάψουν. Σκεφτείτε μόνο
τόν άέρα που άποσπā τό κεραμίδι, τό κεραμίδι που
πέφτει στό πεζοδρόμιο, τό χτύπημα του κεραμιδιού
στό έδαφος: τότε βλέπετε πιά μόνο μηχανοκρατία, ή
τύχη εξαφανίζεται. Γιά νά παρέμβει, πρέπει, επειδή
τό άποτέλεσμα έχει ανθρώπινη σημασία, νά αναπη-
δήσει τούτη ή σημασία στην αίτία και νά τή χρωματί-
σει, έτσι νά πούμε, μέ ανθρωπότητα. Ή τύχη λοιπόν
είναι ή μηχανοκρατία, που συμπεριφέρεται σά νά εί-
χε μιά πρόθεση.

Γ. Σεφέρης

«Μονόλογος πάνω στην Ποίηση»

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ ΤΑ ΙΣΝΑΦΚΙΑ

Οί κτηματίοι κι οί κλαδιφτάδοι

Του μάϊ παληότρηρου ισνάφι τῶχουν αὐτοί πού δουλεύουν τή γῆς οί ἀγρότοι. Τότι δέν ἤξειραν ἀπού φάρμεις οί κόσμοι στή Νιάουστα. Καλαμπούκι κουρμίντγια κι πατιάτεις φύττηβαν στά κτήματα πού πότιζεν ἡ Ἀράπιτσα κι τᾶλλα τὰ ισβόργια. Ὅλοιοι ξέρουμαι τίς «πατιάτεις τίς κίταρνεις ἀπ' τή μπλάνα», τίς ἀβραγιές μί τοῦ κουκάρι κι τὰ φασούλια μί τίς φασουλόβιργεις μέσα στοῦ καλαμπούκι. Τίς φασουλόβιργεις ποῦταν βέργεις ἀπού μουριά (οἱ τρανύτρηεις) πού τίς πέτσεις τους γιά νά τίς μουσκέσουν ὕσταρνας στ' ἀγῶγι κι νά δέσουν τίς καπίτσεις μί τοῦ τριφύλλι κι τὰ καλαμπουκόφυλλα. Τρεῖς καπίτσεις τριφύλλι ἓνα δεμάτι. Κι τοῦ τριφύλλι κουσίζουνταν μούγγι μί τούν κουσά σί λαμνιά. Τοῦ γυρνούσαν μί τοῦ ξυλένιου τοῦ δικράνι γιά νά σιγνώσει κι τοῦ μάζουναν μί τοῦ δικράνι κι τή τζουγκράνα τήν ξυλένια κλονί — κλονί. Αὐτά τὰ ἱπιργα τᾶφκιαναν μοναχοί τους. Πού εἶναι οὐμπάρμπα — Γόλης οὐ Καραῖσκους πού ὅταν ἔκουφτειν τοῦ τριφύλλι, ὅπους ἴλιγαν, ἀμπουρούσεις νά παίξεις κι τρουκουλάντγια ἀπανουθιό.

Τώρα δέ βάνουν κόν χέρι στοῦ τριφύλλι κόφτιτει, γυρνιέτει, μαζώνητει, φουρτώνητει, μί μηχανές.

Τότι κί τοῦ καλαμπούκι τῶσπειρναν μί τοῦ χέρι. Ἕνας μικρός ἢ τρανός μί τούν τρουβά τοῦ καλαμπούκι στούν ὦμου πήγειναι οὐπίσου ἀπ' τ' ἀλέτρι τοῦ ζιβγαρά κι ἔρριχνειν ἀπού λίγα —

λίγα σπειριά στήν αὐλακιά πού σκιπάζουνταν ὕσταρνας μί τ' ἀλέτρι. Τ' ἀλέτρι πιρνούσειν ἄλλεις ντιγί σειρές ἀντγεις κι στήν τρίτη ρίχουνταν πάλι σπόρους. Οὐ σπόρους ἦταν ἀπού ντγιαλιγμένεις καλές ρόκεις. Ἡ σπουρά γένουνταν στά ἔβγα τοῦ Μάρτη ἢ τοῦ Ἀπρίλη σί οὐργουμένου ντιγί φουρές χουράφι μί τούν πλούκου. Ζιβγαράδεις μί βόντγια ἦταν τότε οἱ Ταούλαδοι, οὐ Νάτσιους οὐ Χουρπανίτης κι ἄλλοιοι.

Τοῦ Ν. Σπάρτση Καθηγητοῦ ΚΑΤΕΕ

Τοῦ καλαμπούκι ὄντας φύτρουναι κι γένουνταν μνιά — μνιάμιση πιθάμη τ' ἄριουναν κι τοῦ σκάλιζαν μί τοῦ τσαπί κι σί καμνιά δικαπινταριά μέρεις πού τράνηβειν μάϊ πλειότρηρου τοῦ γιόμουζαν κι ἔφκιαναν κι τ' ἀγῶγια γιά τοῦ πότισμα. Ἰφτηνότρηρους ἀργάτεις ἔπηρναν γυναῖκες ἀπ' τοῦ Ἀρκουδουχώρι. Ἐρχουνταν χαράς κι ἔφυβγαν βασιμαηλιού μί τραγούντγια κι χαρές.

Ὅντας γένουνταν οἱ ρόκεις γιά ψησιμου κι μάϊ ὕστηρότρηρα μάζουναν τὰ φύλλα, τσάκιζαν τίς κουρφές πανουθιό ἀπ' τή ρόκα, ἔδειναν μικροῦς κουχέδεις τὰ φύλλα μ' ἓνα καλαμπουκόφλου κι τὰ κριμνούσαν στήν καλαμπουκιά γιά νά σιγνώσουν τούν Αὐγουστου ἢ Σιπτέμβρη. Ὑσταρνας σιγνά τᾶδιναν μί πέτσεις ἀπ' τίς μουριές διμάτχια κι τὰ κουβανού-

σαν μί τᾶλουγου στήν ἀχυρώνα γιά ζαῖρέν.

Τώρα τοῦ καλαμπούκι τοῦ σπέρνουν μί μηχανές πού μιτρούν τοὺς σπόρους ἀπού ἓναν — ἓναν κι δέ θέλει κόν ἄριουμα. Σκαλίζουν μί μηχανές κι τοῦ μάζώνουν κι τοῦ τσιουκαλνούν μί τίς μηχανές.

Τότι πρίν μαζουχτεῖ τοῦ καλαμπούκι, μαζώνουνταν τὰ φασούλια πού σπέρνουνταν μί τοῦ τσαπί ἀνάμισα ἀπ' τίς σειριές τοῦ καλαμπούκι σί τράφους κάθε ντιγί μέτρα. Στά φασούλια ἔβαναν γιά φασουλόβιργεις, μουρόβιργεις ξιφλισμένεις ἀπ' τίς πέτσεις. Κι τὰ φασούλια τᾶκλουθαν, γιά ν' ἀνέβουν στίς βέργεις. Τά σιγνά τὰ λουβίντγια τὰ μάζουναι ὅλους οὐ ταῖφας. Γιά νά μὴ γένηται χασουμέργια στά σύρει κι ἔλα κοιμοῦνταν στοῦ μπαξέ στίς ἀβραγιές ἀπ' τὰ κρουμίντγια. Εἰκεῖ μαγειρεύουνταν κι ἡ νόστιμη φασουλάδα ἀπού φασούλια τῆς κινούργιας ἰσουδεῖας κι μιρικά λουβίντγια πράσινα, μπόλικά κουρμίντγια κι πιπέρι κόκκινου.

Ὅσοιοι εἶχαν κτήματα σιμά στήν Ἀράπιτσα, Μπλάνα, Λαζαράσκα, Βάντους, Μπαχούτσι κι ἄλλου κοιμοῦνταν τή νύχτα μί τῆ βασμάρα ἀπ' τήν Ἀράπιτσα. Ὅπους πέφτουν τὰ νιρά τή νύχτα, θαρρεῖς κι ἀκούγουνται οὐμιλιές κι τραγούντγια. Μνιά νάνα ἴλιγειν τάχα τίς, κατέβηκαν οἱ ἀνιμικές νά λουστούν κι τίς ἴδειν κι γιά νά μὴ γένει μούτα κι νά σκιαχτοῦν οἱ ἀνιμικές κι νά φύγουν τίς εἰλιγειν: «Ἄλας ζυγιάζου — ἄλας ζυγιάζου». Ἐτσι νά λέτει κι σεῖς εἶπειν ἢ μπάμπου.

Τά σακιά μί τά φασούλια φουρτώνουνταν έξι — έξι στ' άλλο-
γου κι άπλώνουνταν στού μιτα-
ξουργείου ή τούν αλιακό, γιά νά
στιγνώσουν, νά κουπανιστούν μί
του ξύλου κι νά λιχνιστούν. Τίς
φασουλόπιτσες τίς έτρουγαν τά
ζώα γιά ζαϊρέν.

Τώρα ποιός βάνει φασούλια
στή Νιάουστα κι ποιός κάθεται σί
τέτοια τυράννια. "Όλοινοι στά έ-
τοιμα έμαθάμει. Τότι οί ρόκες άπ'
του καλαμπούκι κόφτονταν μί
του ζουβανά ή του φαλκίδι σακιά-
ζουνταν κι κουβανιούνταν μί τ' α-
λουγου σί τρανά σακιά στήν αύλή
στού σπίτι κουβανός τρανός. Οί
καλαμπουκίες μαζώνουνταν άρ-
γότρηρα κι καίγονταν γιά νά καθα-
ρίσει του χτήμα.

Γιά νά ξιφλήσουν του καλαμ-
πόκι έρχουνταν τίς βραδιές οί γει-
τόνισσες μί βότχιουν κι νυχτέρι-
βαν μί τραγούντια κι μασλάτσια
κι κανά κέρασμα νιστόπιττας. Τά
φύλλα άπ' τίς ρόκες τάτρουγαν
τά ζώα κι τά άσπρα άπού μέσα τά-
βαναν στά στρώματα. Τίς μικρές
κουλουβές τίς ρόκες τίς έβαναν
άχώργια κι τίς καλές μί ντιό τρία
φύλλα τίς έφκιαναν άρμαθιές πού
τίς κουβανούσαν στού νέμου κι
τίς κριμνούσαν στίς λαβδαριές
άπ' τ' άνώγι γιά νά στιγνώσουν. Σί
όλα τά νοικουκυράδικα τά σπι-
τια κρέμουνταν καλαμπούκι στίς
λαβδαριές. "Όταν χρειάζονταν
άλεύρι ή γιαρμάν, κατέβαζαν τίς
άρμαθιές του χειμώνα κι τσιου-
καλνούσαν τίς ρόκες μί τούν
κλαδουκόπου σ' ένα ξύλου γιά νά
ξισπριστούν άπ' τίς σιουσιάρ-
κες. Αυτές τίς έκιγαν στού τζιά-
κι. Γιά νά μήν άπιτιούντει τά σπυ-
ριά ιδώ κι κεϊ κριμνούσαν μιά λι-
νάτσα. Του καλαμπούκι αλέθουν-
ταν στού μύλου, άλεύρι ή γιαρμάς
γιά τά ζώα. Οί ιφτιχότεροι έτρου-
γαν μούγγι καλαμπουκίσου ψου-
μί, οί μάι καλύτηροι τ' ανακάτου-

ναν γιά οίκουνουμία μί σταρί-
σκου άλεύρι κι οί πλουσιότηροι έ-
τρουγαν μούγγι σταρίσκου ψουμί
κι του καλαμπουκίσου άλεύρι του
είχαν γιά μπουμπότα κατσιαμάκι
ή καμνιά πλατσίντα.

Τώρα του καλαμπουκίσκου
τ' άλεύρι δέν του βρίσκεις εύκου-
λα. Γιατί όπου του καλαμπούκι
μαζώνηται μί τίς μηχανές, αλέ-
θουνται οί σιουσιάρκες. Γίνηκειν
είδους πουλυτελείας. Είκεϊν' τά
χρόνια ή Νιάουστα έβγαζιν πουλ-
λές πατιάταις, κουρμίντια κι
κουκάρι. Κι τίς πατιάταις τίς φύ-
τηβαν μί τ' αλέτρι σί αύλακιές μί
του χέρι, άπού μνιά — μνιά μί πα-
τιάταις σάν αυγό. Τίς σκάλιζαν κι
τίς γιόμουζαν τίς έβγαζαν μί του
δικέλι κι στά σακιά τίς κουβανού-
σαν στού κιλάρι. Τά κουμίντια
τάφκιαναν άρμαθιές κι τά κρι-
μνούσαν σ' ένα ξύλου στού κιλά-
ρι. Του κουκάρι του μαζούσαν μί
τά χέργια οί γιούφτοι μί τήν ούκά.
Τόφηναν στού μιταξουργείου κι
τάπλουναν στά σανίτια. Κουκάρι
κουμίντια κι ζαρζαβατικά γέ-
νουνταν σί χαρχούρες μί μπόλικη
κουπριά, στίς μούσγεις κι τά
κουκκινόγια, τά βαρικά τά μου-
τσιαρικά τά χώματα έβαναν στιά-
ρι ή κανά καλαμπούκι άν είχειν νι-
ρό γιά πότισμα. Σί κανά τσιακού-
λι άμουδηρό ή άσπρογι έβαναν
στιάρι. Σί κουκινόγια κι μιανάν-
τια έβαναν άμπέλι, σί μανρόγια
σί πατουσιές έβαναν πατιάταις, τά
πουλύ κατηφουρικά τούς γκρε-
μουράδεις τάφκιαναν πατάργια.
Πόση τυράννια νά σκάψεις τά πα-
τάργια κι νά καθαρνας έναν κιρι-
μέν τίς άκρεις άπ' τίς ζίγρεις κι τά
σιάβαρα κι νά σκάψεις γιά νά
τραβήξεις χώμα, κι νά σιουπατσί-
ζεις κι νά στριματίζεις μί τούν κα-
σμά.

Τώρα πιννάει ή μπουλντόζα
κι σ' ούλίγεις ώρεις τά φκιάνει ό-
λα πριάχουν κι ίσιουμα.

Τά χρόνια είκείνα τά χουράφ-
κια πού δέν πουτίζονταν κι δέν ή-
ταν άμπέλια, στή Χουντρουσουγ-
κλα του Νταλαμάρι, του Κουκού-
λι, τήν Κιρασιά τά Γάστρα κι άλ-
λου, τάσπειρναν στιάρι, καρθάρι
βρίζα κι καμνιάφρας φακές ή ρι-
βίτσια.

Του στιάρι του θέριζαν μί τά
δριπάνια τόδιναν διμάτσια κι τόφ-
κιαναν σταβίνεις άμα στέγνουνειν
ούλίγου. "Υσταρνας του κουβα-
νούσαν μί τ' αλουγα στ' άλώνια,
άπού έξι διμάτσια τρία κι τρία στή
μιριά κι ένα άπανουγόμιο στού σα-
μάρι. Στ' άλώνια τόφκιαναν θυ-
μουνιές καλά άρανγιασμένεις
σάν σπίτι μί κιαραμίντια γιά νά
μί βρέχηται. "Αλουνότοποι ήταν
στ' άλώνια είκει άμπρουστά στήν
Πυρουσβεστική, στήν Άγια —
Τριάδα, στού μοναχό τούν πλά-
τανου είκει πού είνει του Νουσου-
κουμείου κι άλλου. Είκει καθάρι-
ζαν τά χουρτάργια άπ' του χώμα
τόβριχαν κι του πατούσαν κι στή
μέση έσκαφταν μνιά βαθιά τρύπα
κι έβαναν ένα χουντρό γιρό ξύλου
καλά στηριουμένου. Ξέδιναν τά
διμάτσια άπ' του στιάρι κι τά-
πλουναν στ' άλώνι σ' ένα παχύ
στρώμα ίσιαμι μισό μέτρο. Κι υ-
σταρνας έδιναν μί φόρτουμα ντιό
τρία αλουγα μί πέταλα κι μ' ένα
καρμπίτσι τάλουργα πηλαλούσαν
πανουθιό στού στιάρι κι του πα-
τούσαν. "Οντας κουλουριάζουν-
ταν του σκοινί γυρνούσαν ανά-
πουδα τ' αλουγα, γιά νά ξικουλου-
ριαστεί του σκοινί ως τήν άκρα
άπ' τ' άλώνι. "Αλλοινοι πάλι είχαν
ένα ή ντιό αλουγα ή βόντγια μί
δουκάνι πού τρουγιουρνούσειν πα-
νουθιό στού στιάρι. Είχειν δουκά-
νια μί πέτρες μπουντιρες ή μα-
χαίργια άπού κάτω.

Κι μεϊς καθουμάστουν στού
δουκάνι γιά νά φάμει καβάλα κι ή-
ταν ένα γλέντιου νά κατηβούμει
ν' άνηβούμει στού δουκάνι ότα

αυτό τρουγιουρνούσιν.

Μνιά ντιγιό φουρέξ έβγαζαν τ' άχυρου μί του δικράνι ή τή τζουγκράνα τήν ξυλένια. Άπού πάνου όταν ίγλιπαν πού τινάχτηκιν του στιάρι άπ' τά στάχυα. Κι κατά του βασιμαηλιού του μάζουναν τ' άλλώνισμα μί τραβηχτήρι ή του γιαμπά σ' ένα λαμνί. "Όταν σηκώνουνταν κανάς άέρας του λίχνιζαν πρώτα μί τά καρπουλόγια για νά φύγουν τά λιχνίντγια κι τ' άχυρα τά λιανά. "Όταν απόμνισκιν του στιάρι, μί λιχνίντγια κι κότσουλα τότε έπιρναν τά φκιάργια τά ξυλένια κι του ξαναλίχνιζαν στούν άέρα. Του μάζουναν σουρόν κι του κουσκίνιζαν μί του διρμόνι (τρανό κόσκινουν) του μιτρούσαν μί τήν κούτλα πού χουρούσιν ει்கουσι ούκάδεις κι του σάκιαζαν σί σακιά για νά του φουρτώσουν στ' άλλουγα για τά άμπάργια. Τά κότσαλα τά μάζουναν για τά ούρνίτγια κι τ' άχυρου του κουβανούσαν μί δίχτυα στην άχυρώνα. Πόσοινοι δέν έφκιαναν τσαμπουλόγι άπού στάχυα. Του στιάρι τάλειθαν στους νιρόμυλους του Ράιου, του Ράγγα, του Μαγγανάρη, του Γκουρλουμάτη, του Μουτσιουκάπα, του Μαλιάσα κι άλλους. "Εστειλναν χαμπάρι στού μυλουνά κι αυτός έρχουνταν κι έπληρνει τ' άλλισμα τάλιθειν στου μύλου, βαστούσειν του ξάι κι έφιρνειν τ' άλλεύρι στού σπίτι πού τ' άντγιαζαν στού άμπάρι για ζύμουμα. Τ' άμπάρι ήταν άντυμένου μί λαμαρίνα για νά μήν του τρυπούν τά πουντίκια.

Τώρα πάν αυτά του στιάρι θιρίζηται άλουνίζηται λιχνίζηται μί κουμπίνεις. "Ερχηται στην άπουθήκη, στά ίπιτουότου αύτουκίνητα ή τρακτέργια κι ούτι σάκιασμα κι ούτι τίπουτα.

— Η ισότης δημιουργεί την αγάπη
Πλάτων

Σατυρικοί στίχοι

Του λαϊκού ποιητή Κωνσταντούλη Σιούγγαρη

87. Η φιλοξέρα

Η φιλοξέρα συριανεί τά άμπέλια βιζιτάρει
όλα τά δίνει τήν εύχή και του Θεού τή χάρη.
Τή Μπάρα έπροτίμησε στή βίζιτα τήν πρώτη
στά άμπέλια Παγανιώτικα χορεύουν οι Μαρσιώτοι.
Με έπιθυμιάν ρίχτηκε κι από τόν λάκκο εδώθι
και περιφέρνει πανταχού τήν βίζιτα τήν κλώθει.
Τ' άμπέλια τά εύλόγησε για τούς μπεκρήδες χάρη
τά κουτσουρα νά παντρευτούν νά μένει τό χορτάρι.
Είς τόν Θεόν αναφοράν θά ρίξουν οι μπεκρήδοι
θά βάλουν τάς ύπογραφάς και όλοι οι τεριακλήδοι.
"Όλοι οι μπεκρήδες θά βαστούν φαρμάκι στην καρδιά τους
κι οι τεριακλήδοι τακτική άρίδα στην κοιλιά τους.
Η φιλοξέρα έκαμε κακό στους διψασμένους
για νά τούς βλέπει φρόνιμους και όχι μεθυσμένους.
Νά περπατούνε τακτικά με ίσια τά ποδάρια
νά μήν πηγαίνουν τά στραβά και σπρώχνουν τά ντουβάρια.

113. Οι μπεκρήδες

Φορολογίουν στο ρακί τό λέν οι εφημερίδες
είναι τό πράγμα θλιβερόν στους άρακομπεκρήδες.
Μπεκρήδες σάν τό άκουσαν ό ύπνος δέν τούς πιάνει
έχουν ασφάλεια ζωής τό άρακοκαζάνι.
"Όλοι μπεκρήδες σκυθρωποί τό γεγονός ξετάζουν
για τήν αγάπη τής ρακής θ' άγωνιστούν, φωνάζουν.
Θά κάνουν μίαν σύναξιν αναφοράν θά γράψουν
στο Υπουργείον θλιβερά παράπονα θά κλάψουν.
Ευχούμεθα εις τήν αρχήν πολύχρονη νά ζήσει
από τόν φόρον τής ρακής νά άδιαφορήσει.
Αν ρίξει φόρον στο ρακί πολύ θά άκριβαίνει
θά μάς στεγνώσει ό λάρυγγας κι ή δίψα μάς πεθαίνει.
Τέσσερα φράγκα ή όκά τό άρακί θά έλθει
θά πάσουν τά τραγούδια μας τό γλέντι και τό μέθυ.
Τής Παναγίας δάκρυον είναι τό άρακί μας
εύφραίνει τήν καρδούλα μας μακραίνει τήν ζωή μας.
Μας θρέφει τά έντόσθια τό έντερο παχύνει
και φώς πολύ στους οφθαλμούς στά γηρατιά μάς δίνει.
Και κάμνετε άνάθεμα μεγάλην άμαρτίαν
φορολογείτε τό ρακί πού φέρνει τήν ύγείαν.
Η ξηρασία τής ρακής μάς φέρνει στην καρδιαν
βάσανα, λύπες, στεναγμούς και τήν άπελπισίαν.

Τάκη Μπάιτση — Μάιος 1982
Έκδόσεις συλλόγου «Γενίτσαροι & Μπουλες»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Α'

Το κείμενο αυτό συνοδεύει την έκθεση έργων ελληνικής χαρακτηριστικής που οργανώθηκε από την «Τέχνη», όπως και οι προηγούμενες εκθέσεις παιδευτικού χαρακτήρα, για να περιοδεύσει στη Βόρεια Ελλάδα.

Τα κύρια είδη της χαρακτηριστικής είναι η ξυλογραφία, η χαλκογραφία και η λιθογραφία. Με τον καθένα από τους τρεις αυτούς όρους εννοούμε συνήθως δυο πράγματα: πρώτα την τεχνική, τη μέθοδο δηλαδή της χάραξης με το χέρι ή με χημικά μέσα, αντίστοιχα πάνω στο ξύλο, το χαλκό, την πέτρα και στη συνέχεια τα προϊόντα της χάραξης τυπωμένα στο χαρτί. Αυτά, για να αποφεύγεται ακριβώς η σύγχυση, μπορούμε γενικά να τα ονομάσουμε χαρακτηριστικά ή τυπώματα και ειδικότερα ξυλογραφήματα, χαλκογραφήματα, λιθογραφήματα. Βασικό χαρακτηριστικό όλων των χαρακτηριστικών είναι η δυνατότητα να υπάρχουν σε περισσότερα από ένα αντίτυπα χωρίς να μειώνεται ουσιαστικά η «πρωτοτυπία» τους. Ο χαρακτήρας, άλλωστε, υπογράφει όλα τα τυπώματα στο κάτω μέρος δίνοντας ταυτόχρονα με ένα κλάσμα τον αριθμό των αντιτύπων (παρονομαστής), που είναι πάντα περιορισμένος και τη σειρά εκτύπωσης του κάθε έργου (αριθμητής). Μερικά αντίτυπα που βρίσκονται έξω από τη συνολική αρίθμηση χαρακτηρίζονται ως «Epreuve d'artiste» (E.A.).

Ξυλογραφία

Η εμφάνιση της ξυλογραφίας, που είναι η παλαιότερη γνωστή μέθοδος χαρακτηριστικής, σημειώνε-

ται στα τέλη του 14ου αιώνα στη Γερμανία και συνδέεται άμεσα με την ανάγκη να καλυφθεί η μεγάλη ζήτηση εικόνων αγίων και τραπουλόχαρτων από τα λαϊκά στρώματα. Δεν είναι βέβαια συμπτωματικό το γεγονός ότι πρωτοπαρουσιάζεται τα ίδια περίπου χρόνια που διαδίδεται το χαρτί στη Γερμανία. Η τεχνική της ξυλογραφίας είναι ιδιαίτερα απλή. Μια απόλυτα επίπεδη ξύλινη επιφάνεια σκάβεται με το κοπίδι στα μέρη που πρέπει να μείνουν λευκά κατά το τύπωμα. Τα υπόλοιπα προεξέχουν και είναι τα μόνα που μελώνονται όταν περάσει ο ειδικός

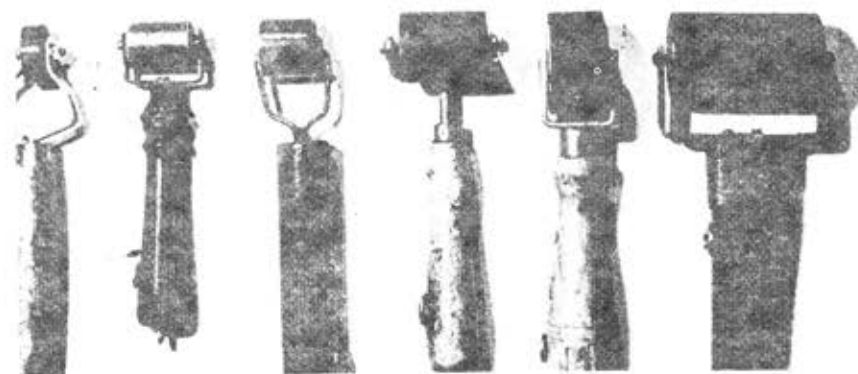
και εκφραστική δύναμη.

Μέσα στο τρίτο τέταρτο του 15ου αιώνα η ξυλογραφία αρχίζει να εξυπηρετεί τη διακόσμηση του βιβλίου, που στο μεταξύ, με την εφεύρεση των κινητών τυπογραφικών στοιχείων από τον Γκούτενμπεργκ (1440-50), κερδίζει όλο και περισσότερους αναγνώστες. Από τις αρχές εξάλλου του 16ου αιώνα με τη χρησιμοποίηση και άλλων χρωμάτων πέρα από το μαύρο —στην περίπτωση αυτή για τα διάφορα χρώματα απαιτούνται ξεχωριστές σκαλισμένες πλάκες, που με το αλληπάλληλο τύπωμα τους στο ίδιο χαρτί δίνουν την πολυχρωμία και τους χρωματικούς συνδυασμούς— διευρύνονται οι δυνατότητές της. Τον 15ο και 16ο αιώνα, που ολοκληρώνονται οι κατακτήσεις της αναγέννησης στο βορειοευρωπαϊκό χώρο, η ξυλογραφία γνωρίζει και τη μεγαλύτερη ακμή της στα χέρια των πιο σημαντικών γερμανών, κυρίως, και ολλανδών δημιουργών, όπως οι Σονγκάουερ, Ντύρερ, Αλντντόρφερ, Χόλμπαϊν ο νεότερος, Κράναχ και Λέυντεν. Ο 20ός αιώνας, με τη χαρακτηριστική τάση επιστροφής σε τεχνικές του παρελθόντος, έδειξε ξεχωριστή προτί-

Του Άλκη Χαραλαμπίδη Επιμελητή της Ιστορίας της Τέχνης

κύλινδρος και, φυσικά, που τυπώνονται αντίστροφα όταν πιεστεί επάνω τους το χαρτί με το χέρι. Το χαρακτηριστικό που παράγεται με τη μέθοδο αυτή έχει κατά κανόνα αδρές γραμμές, καθαρές φόρμες

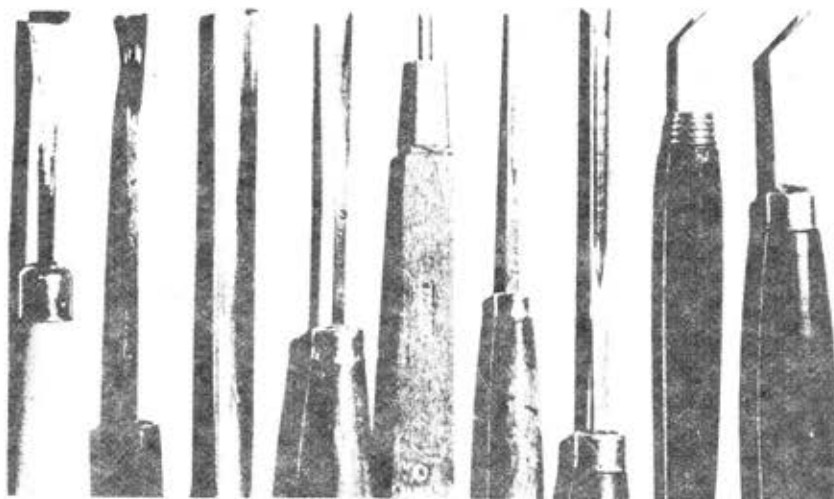
Ρολά μελάνιας των χαρακτηριστικών

μηση στην ξυλογραφία που, ανανεωμένη, έγινε ένα από τα τυπικά μέσα έκφρασης πολλών καλλιτεχνών και σχεδόν όλων των εξπρεσιονιστών.

Χαλκογραφία

Τα παλαιότερα δείγματα χαλκογραφιών προέρχονται από το 1440 περίπου. Χώρος ανάπτυξης και αυτής της τεχνικής είναι η Γερμανία με τις ειδικές υλικές και πνευματικές προϋποθέσεις που ισχύουν και για την ξυλογραφία. Στη χαλκογραφία εφαρμόζονται οι κανόνες της βαθυτυπίας. Μιά χάλκινη πλάκα χαράσσεται με μυτερό «σκαλίδι», μελανώνεται και σκουπίζεται. Στις αυλακίες όμως παραμένει το μελάνι, που τυπώνεται πάνω στο χαρτί, όταν ο μαλακός χαλκός μπει στο πιεστήριο. Από το 16ο αιώνα είναι γνωστή μια παραλλαγή της χαλκογραφίας, η οξύγραφια (ακουαφόρτε), που λέγεται έτσι επειδή ακρι-

Κοπίδια ξυλογραφίας

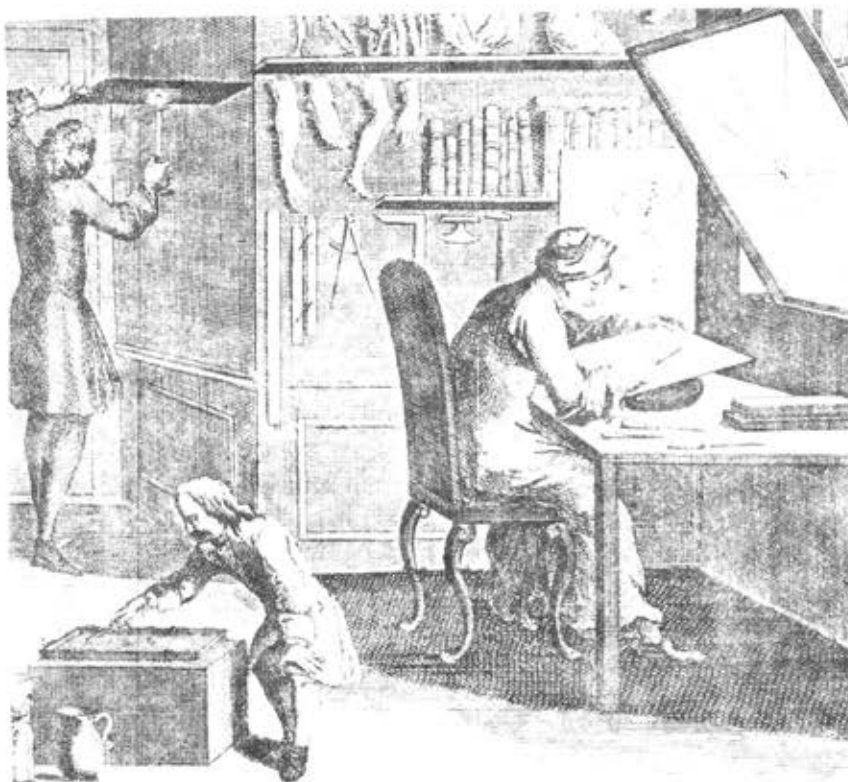
βώς η πλάκα, αφού καλυφθεί μ' ένα στρώμα κεριού ή βερνικιού και χαραχθεί —αυτή τη φορά με βελόνι— βουτιέται σε νιτρικό ή υδροχλωρικό οξύ, που τη σκάβει όπου έχει περάσει το βελόνι. Όπως είναι φυσικό, η χαλκογραφία και ιδιαίτερα η οξύγραφια προσφέρονται πολύ περισσότερο από την ξυ-

λογραφία για την απόδοση των λεπτομερειών της φόρμας. Η μετάβαση από τις φωτεινές στις σκιασμένες περιοχές μπορεί να γίνεται με εξαιρετικά λεπτές, σχεδόν αδιόρατες γραμμές. Έτσι διαφοροποιείται ουσιαστικά και το αισθητικό αποτέλεσμα.

Η χαλκογραφία γνωρίζει ευρύτατη ανάπτυξη πρώτα, φυσικά, στη Γερμανία του 15ου-16ου αιώνα με τους Σονγκάουερ και Ντύρερ, σύγχρονα σχεδόν στην Ιταλία με τους Μαντένια, Μποτιτσέλι. Ραϊμόντι, το 17ο αιώνα με τον Α. Καρτσι και το 18ο με τον Πιρανέζι. Το 17ο αιώνα εξάλλου ο Ρέμπραντ φτάνει σε οριακές κατακτήσεις στις Κάτω Χώρες, ενώ μοναδική για το 19ο αιώνα παραμένει η προσφορά του Γκόγια στην Ισπανία.

Λιθογραφία

Η λιθογραφία είναι σχετικά νέα τεχνική. Επινόηθηκε από τον Αλόις Ζένεφελντερ στο Μόναχο γύρω στο 1798 κι εφαρμόστηκε αρχικά χωρίς καμιά καλλιτεχνική πρόθεση. Μερικοί πιστεύουν πως δεν θα πρέπει να εντάσσεται στην κατηγορία της χαρακτηριστικής, μια και δε χρησιμοποιεί τη χάραξη.

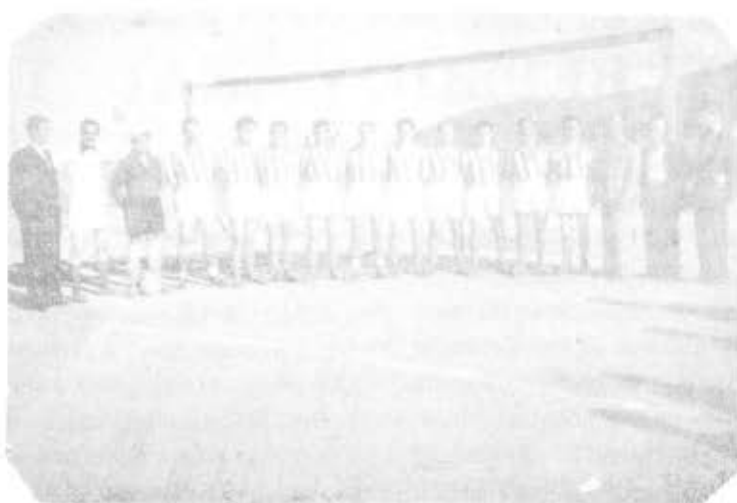
Εργαστήριο χαλκογραφίας, 18ο αιώνα

Δεν μπορεί όμως να αρνηθεί κανείς ότι ανήκει σ' αυτή ως μεσο αναπαραγωγής ενός έργου τέχνης σε περισσότερα από ένα αντίτυπα με τον ίδιο βαθμό πρωτοτυπίας. Με βάση την αρχή ότι κάθε λιπαρή ουσία διώχνει το νερό, πάνω σε μια καλογουαλισμένη ασβεστούχα πέτρα σχεδιάζεται το θέμα με ειδικό κραγιόν ή πινέλλο και «στερεώνεται» με χημικές ουσίες. Η λιθογραφική επιφάνεια βρέχεται και ρουφάει το νερό στα σημεία που δεν υπάρχει το λιπαρό σχέδιο. Στη συνέχεια στρώνεται με τον κύλινδρο το μελάνι, που πιάνει μόνο στα λιπαρά και όχι στα βρεγμένα μέρη. Ακολουθεί η εκτύπωση στο χαρτί. Στην περίπτωση της χρωματιστής λιθογραφίας απαιτούνται τόσες λιθογραφικές επιφάνειες όσα και τα χρώματα που θέλει να χρησιμοποιήσει ο καλλιτέχνης. Σήμερα η πέτρα έχει υποκατασταθεί σχεδόν ολοκληρωτικά από τον τσίγκο, που προσφέρεται για τα σύγχρονα κυλινδρικά πιεστήρια.

Η ιστορία της καλλιτεχνικής λιθογραφίας, που δεν θα πρέπει φυσικά να συγχέεται με τη φωτολιθογραφία και τη διαφημιστική φωτοτυπογραφική αναπαραγωγή, αρχίζει τον περασμένο αιώνα στη Γερμανία με τους Βάγκενμπauer, Ντόρνερ και Μέντσελ. Στη Γαλλία τη χρησιμοποιούν κυρίως οι Ένγκρ, Ζερικώ, Ντελακρουά και Ντωμιέ, ενώ πρωτοποριακός είναι ο ρόλος του Τουλούζ — Λωτρέκ στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων της χρωμολιθογραφίας. Ευρύτατες είναι εξάλλου οι εφαρμογές της τον 20ο αιώνα. Αυτό οφείλεται ως ένα βαθμό στην ευκολία που παρουσιάζει σαν τεχνική, μια και ο καλλιτέχνης δεν έχει να αντιμετωπίσει την αντίσταση του υλικού, όπως συμβαίνει στην ξυλογραφία και κάπως λιγότερο στη χαλκογραφία.

Αναδρομή στο παρελθόν

(Από το φωτογραφικό αρχείο του Βασιλείου Κασάπη)

1. Ο «Όλυμπιακός» Ναούσης 1952-1953

Τό διοικητικό συμβούλιο και οι παίκτες του Όλυμπιακού
Από άριστερά προς τα δεξιά: Βασ. Κασάπης (πρόεδρος του συλλόγου), Ν. Τσιάφκας (προπονητής), Γερ. Κάστρας, Άρισ. Νικόλτσης, Γεωρ. Ζιακάκης, Κων. Κάτης (Στεφανής), Τηλέμαχος Πρόιος, Άντων. Μόρας, Όμηρος Ραφτόπουλος, Γεωργ. Στανίσης, Μενέλαος Γραμματικός, Ίωαν. Ρίζος, Χαράλ. Ίωσηφίδης, Τάκης Πιτσούνης, Θωμάς Βαρελάς, Κων. Μπασιούρης

2. Ο «Αχιλλέας» Ναούσης 1958-1959

Η ποδοσφαιρική ομάδα του Αχιλλέα ενισχυμένη με παίκτες της Αθηνάς

Από άριστερά προς τα δεξιά: Γεωργ. Τριανταφυλλίδης, Ευάγγελος Τσιόγκας, Γιαν. Τριανταφύλλου, Τάσης Παναγιωτίδης, Χρ. Καρυδάς, Δημ. Κάλλης, Δημ. Καστανιώτης, Δημ. Μπάμπος, Κων/τίνος Μητσιάνης, Χρ. Χατζηϊωάννου, Τάκης Χατζηϊωάννου και Παντελής Κούλης

ΦΥΤΙΚΑ ΑΠΟΛΙΘΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΒΕΡΜΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Ἡ περιέργεια, σάν χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν προηγμένων μελῶν τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, ἀπετέλεσε γιὰ τόν ἄνθρωπο τό κίνητρο γιὰ τήν δημιουργία τῶν ἐπιστημῶν, μιά καί μέ τά ἰδιαίτερα νοητικά του προσόντα μπόρεσε νά κατατάξει τά εὐρήματά του. Μέ τήν ἐξέλιξη τοῦ λόγου καί τῆς τεχνολογίας πού εἶχε σάν φορέα πάλι τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο, ἐχρησιμοποίησε δυναμικά τά εὐρήματά του. Ἡ χρήση ὁμως αὐτή τόν κατέστησε δέσμιό τῶν δημιουργημάτων του μέ κριτήρια ὕλιστικά καί πρό παντός εὐδαιμονιστικά.

Ἔτσι στήν κοινή ἀντίληψη τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης ἔχουν χωριστεί σέ χρησίμους καί ἄχρηστους.

Εὐτυχῶς γιὰ τόν προβληματιζόμενο ἄνθρωπο αὐτές οἱ «ἄχρηστες» ἐπιστήμες εἶναι οἱ πιό ἐλκυστικές. Ἔχουν καί τήν ὁμορφιά τῆς τέχνης μέσα τους.

Οἱ πάρα πάνω σκέψεις ἄς θεωρηθοῦν σάν «ἄλλοθι» γιὰ τό γεγονός ὅτι ἕνας γιατρός ἀσχολήθηκε μέ ἀντικείμενο ἄσχετο πρός τά ἄμεσα ἐνδιαφέροντα τῆς ἐπιστήμης του. Καί ἐπὶ τέλους δέν μᾶς χρειάζονται αὐτά τά πλασματικά σύνορα πού περιορίζουν τίς ἀρμοδιότητες καί τίς δυνατότητες τοῦ μυαλοῦ. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐνιαία.

Ἐνα τυχαῖο γεγονός τράβηξε τήν προσοχή μου στήν φύση τῶν πετρωμάτων πού συναντῶνται στήν Ἀνατολική πλευρά τοῦ Βερμίου. Συγκεκριμένα μιά μέρα εἰς τήν περιοχή τοῦ Λόγγου κάτω ἀπό τήν Ἑδεσσα κλώτσησα ἕνα «κλαδάκι» σάν δίχαλο. Τό κα-

τρακύλισμά του ὁμως ἔδειξε ὅτι ἦταν πέτρα. Πράγματι ὅταν τό πήρα στά χέρια μου εἶδα ὅτι ἦταν πέτρα, ἐνῶ ὀπτικά ἔδινε τήν ἐντύπωση φυτοῦ, μέ τά γνωστά στρώματα τῆς ἡλικίας του. Ἀργότερα ἔμαθα ὅτι τά στρώματα αὐτά εἶναι σταλαγματικές ἐναποθέσεις καί ὅτι τό φυτό ἦταν ἕνας αὐλός στό κέντρο τῶν ἐναποθέσεων, πού ὁμως ἤδη εἶχε ἀπορροφηθεῖ.

*Τοῦ Ἀριστοτ. Βρίτσίου
Ταξίαρχου ὑγειονομικοῦ Ε.Α.
Ἐντ. ὑφηγητῆ τῆς ἀκτινολογίας*

Αὐτά τά πετρώματα πού προέρχονται ἀπό φυτά πάνω στά ὁποῖα ἔχουν ἐναποτεθεῖ ἄλατα κυρίως ἄσβεστίου τά λέμε Τραγερτίνες.

Ἡ ἄγνοιά μου στά θέματα αὐτά διήγειρε μιά πρωτόγονη περιέργεια μέσα μου, ἔτσι πού ἐπὶ μήνες ἐρευνοῦσα τίς πέτρες καί τά βράχια τῆς περιοχῆς ἀπό Ἑδεσσα μέχρι τίς ὄχθες τοῦ κάτω Ἀλιάκμονα. Ἔτσι μοῦ ἀποκαλύφθηκε ἕνας καινούργιος κόσμος μέ μιά ὁμορφιά πού δέν τήν φανταζόμουν πρὶν ἀσχοληθῶ μέ αὐτόν.

Εἶδα μιά μεγάλη ποικιλία ἀπολιθωμένων φύλλων πάνω σέ βράχια ἢ σέ ἀπομονωμένες πέτρες πάνω στό ἔδαφος. Εἶδα ὠραιότατα κυπαρισσόκλαδα.

Ἡ ἐρμηνεία τῆς ὑπάρξεως τῶν φυτικῶν ἀπολιθωμάτων εἰς τήν περιοχήν τοῦ Βερμίου, Πιε-

ρίων, περιοχήν Ἀριδαίας καί Λαγκαδά εἶναι περίπου αὕτη: Στήν Νεογενή περίοδο —ὅπως χαρακτηρίζεται στήν Γεωλογία— ὑπῆρξε κάποια ἔξαρση τῶν ὑφαιστιακῶν ἐκρήξεων. Σέ κάποια ἀπόσταση ἀπό τά ὑφαίστεια ξαπλώθηκε μεγάλη ποσότητα στάχτης ἢ ὁποῖα ἐσκέπασε τήν βλάστηση, μάλιστα δέ, σέ διαδοχικά στρώματα. Ἡ βροχή ἀλλά καί τά τρεχούμενα νερά τῆς περιοχῆς ἐδημιούργησαν μιά κρούστα πάνω ἀπό τά φυτά. Ἡ περίοδος τοῦ θέρους ἐξήρανε αὐτό τό πρῶτο στρώμα. Ἐν συνεχείᾳ νέα ὑγρασία ἀπό ἄσβεστοῦχο νερό τῆς περιοχῆς καί νέα ἀποξηράνση ἐδημιούργησε τό γνωστό σέ ὅλους «πουρί», τό ὁποῖο σέ ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια μετέτρεψε τά δέντρα σέ γκρίζους βράχους.

Τά ἐξωτερικά χαρακτηριστικά τά ὁποῖα μποροῦν νά ὀδηγήσουν εἰς ἀποκάλυψη ὅτι ἕνας βράχος εἶναι πετρωμένο δέντρο εἶναι τά ἐξῆς:

α) Ὁ βράχος αὐτός θά ἔχει πολλές μικρές κοιλότητες πού εἶναι τά μεταξύ τῶν διαφόρου ὕψους κλαδιῶν διάκενα, τά ὁποῖα δέν γέμισαν μέ σταλαγματικό ὕλικό.

β) Στήν βάση τῶν βράχων ὑπάρχει μιά μεγαλύτερη «σπηλιά» ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ σκιάδα τοῦ δένδρου (ὁ χώρος κάτω ἀπό τήν τελευταία ὁμάδα κλαδιῶν).

γ) Πάνω στήν ἐπιφάνεια τοῦ βράχου φαίνονται σαφῶς τά μορφολογικά στοιχεία τῶν φύλλων (κυρίως κυπαρισσόφυλλα).

δ) Κάτω ἀπό τήν γκρίζα κρούστα (ἀφοῦ τήν σπάσουμε) ὑ-

πάρχουν σαφέστερα τὰ στοιχεία αυτά.

ε) Μέσα στους σπηλαιώδεις χώρους καί ἐφ' ὅσον τό σταλαγμικό ὑλικό δέν ἔχει σκεπάσει ἐντελῶς τὰ φυτικά στοιχεία, μπορεῖ κανεῖς ν' ἀναγνωρίσει καί τόν χωρισμό τῶν κλαδιῶν σάν ὀμπρέλα.

στ) Σέ πολλές περιπτώσεις ὑπάρχει καί τό ἐκμαγεῖον τοῦ κορμοῦ ἢ τῶν μεγάλων κλαδιῶν. Ὁ ἴδιος ὁ κορμός ἢ τὰ κλαδιά ἔχουν ἀπορροφηθεῖ.

Αὐτά σέ γενικές γραμμές εἶναι τὰ μεμονωμένα ἀποδεικτικά στοιχεία τῆς φυτικῆς προελεύσεως τῶν ἀπολιθωμάτων. Ὑπάρχουν ὁμως καί πολύ ἐνδιαφέροντες συνδυασμοί, ὅπως π.χ. ἡ ἀπολίθωση ὀλόκληρης συστάδος δένδρων ἢ ὀλοκληροῦ δάσους, ἀκόμα καί ὀλόκληρα ἀπομονωμένα δένδρα ἀπολιθωμένα.

Ἦταν ὁμως καιρός νά συμμαζέψω λίγο τήν φαντασία μου καί νά ταξινομήσω τίς σκέψεις μου καί ὑλικό πού εἶχα μαζέψει ἀλλά κυρίως εἶχα φωτογραφίσει σέ μερικές ἑκατοντάδες ἐγχρωμες διαφάνειες.

Ἐδῶ πρέπει νά ἀνοίξω μία παρένθεση:

Στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ὑπάρχει ἡ ἔδρα τῆς Γεωλογίας καί τῆς Παλαιοντολογίας, μέ καθηγητή τόν κ. Ἰωάννη Μελέντη. Ἐπειδή ἡ Παλαιοντολογία εἶναι ἀπό τίς ἐπιστήμες χωρίς ἄμεση σχέση μέ τήν ὑλιστική εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων, περνάει στήν σκιά τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ὅποιος ὁμως διαβεῖ τό κατώφλι τῆς, τότε ἀνακαλύπτει ὅλη τήν ὁμορφιά πού κρύβει ἡ ἀναζήτηση τῆς προελεύσεως καί τῆς ἐξελιξέως τῆς γῆς καί τῶν στοιχείων ζωῆς φυτικῆς καί ζωικῆς σέ βάθος ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Ἐάν ὁμως ἔχετε τήν τύχη νά σᾶς ξενα-

γήσει ὁ κ. Μελέντης σ' αὐτό τό ἀνάστροφο ὁδοιπορικό, μέ χειροπιαστά τεκμήρια τοῦ Μουσείου πού ἔχει δημιουργήσει μέ τούς συνεργάτες του, τότε θά μείνετε δέσμιοι τῶν ὅσων γνώσεων θά ἀποκτήσετε καί θά βλέπετε τό περιβάλλον σας πολύ πιό ἐνδιαφέρον.

Ὁ καθηγητής κ. Μελέντης εἶναι ὁ ἀνθρώπος ὁ ὁποῖος μ' ἐβοήθησε στήν ταξινόμηση τῶν σκέψεων καί τοῦ ὑλικοῦ τό ὁποῖον εἶχα μαζέψει.

Πάνω σ' αὐτό τό στοιχείο ἡ περιοχή τῆς Βεροίας, Ἐδέσεως ἀλλά κυρίως τῆς Ναούσης παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον.

Ἐάν σταθεῖ κανεῖς πρό τῆς πόλεως τῆς Ναούσης ἐκεῖ ὅπου διχάζεται ὁ δρόμος, θά παρατηρήσει ὅτι ἡ πόλη ἔχει κτιστεῖ ἐπάνω σέ μία ἐδαφική ἀναβαθμίδα. Ἀλλά καί πρὸς τὰ κάτω ὑπάρχουν περισσότερες ἀναβαθμίδες μέ προέχουσα ἐκείνην τῶν Ἰσβορίων.

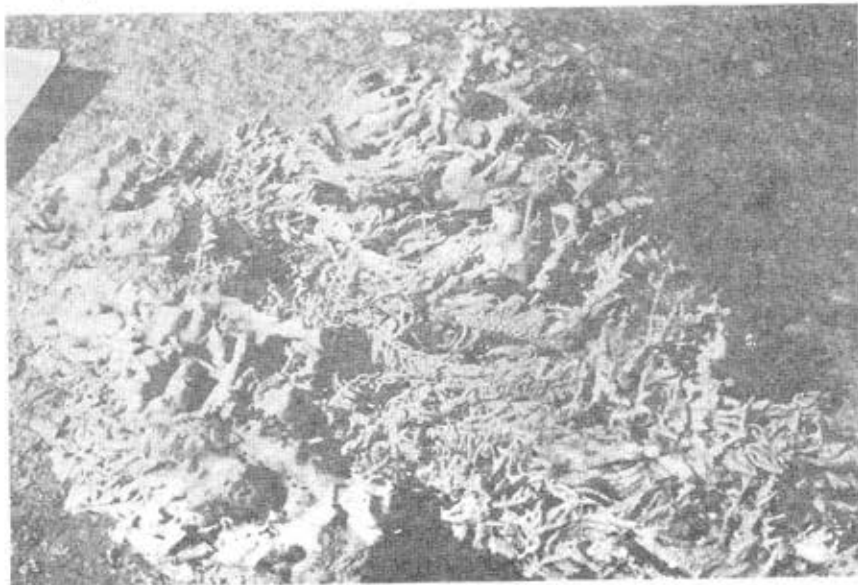
Κάτω ἀπό τήν πρώτη μεγάλη ἀναβαθμίδα τῶν Ἰσβορίων εὐρίσκεται μία ἐγκαταλειμμένη ἀρχαιότης πού ἀποτελοῦσε τήν Σχολήν τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Ἐπιστημῶν Φιλοσόφου Ἀριστοτέλους. Φέρνει ἀνατριχίλα σ' ὅποιον στοιχειωδῶς

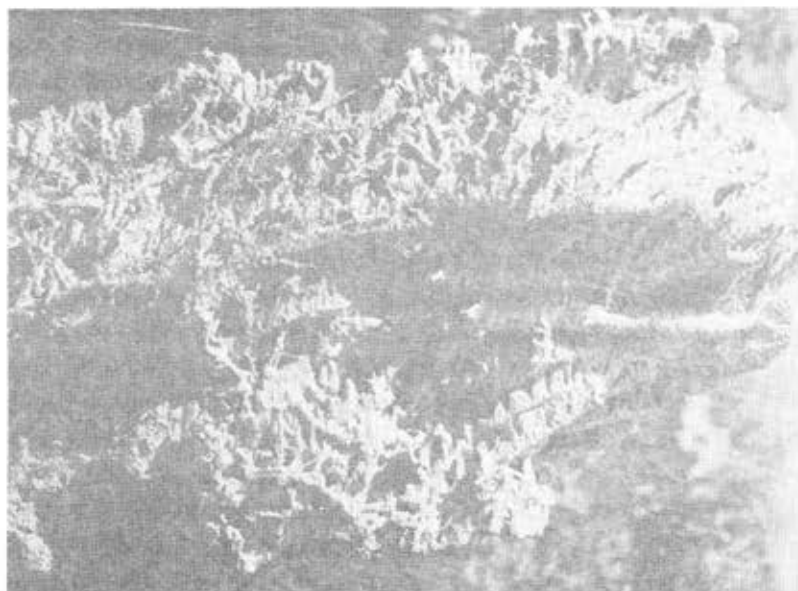
γνωρίζει τό μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καί τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας του στόν πολιτισμό, τό γεγονός ὅτι εἶναι πρακτικῶς ἓνα ἄγνωστο ἀρχαιολογικό τοπωνύμιο.

Τό ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν ἔρευνα ἐπὶ τῶν φυτικῶν ἀπολιθωμάτων εἶναι ὅτι ἡ Σχολή τοῦ Ἀριστοτέλους εἶχε κατασκευαστεῖ μέσα σέ βραχώδη συστάδα ἀπολιθωμένων δένδρων. Δέν χρειάζονται ἐπιχειρήματα γι' αὐτό διότι εἶναι τόσο φανερά τὰ ἀπολιθωμένα κυπαρισσόφυλλα πάνω στίς λαξεμένες πέτρες ὥστε μιλοῦν μόνα τους γιά τή φύση τους. Ἐπίσης οἱ δύο σπηλιές στά δύο ἄκρα τοῦ κτίσματος ἀποτελοῦν τήν σκιάδα μεγάλων δένδρων τὰ ὁποῖα ἀπολιθώθηκαν.

Ἐλπίζω ὅτι μέ τὰ νέα αὐτά στοιχεία θά ὑπάρξει ἀφορμή γιά περισσότερο ἐνδιαφέρον ἐκ μέρους τῶν ὁποιονδήποτε φορέων γιά τό μοναδικό αὐτό στοιχείο τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας.

Ὀλίγον ὑψηλότερα καί μεταξὺ Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καί τῆς πόλεως τῆς Ναούσης ὑπάρχει ἄλλη ἀναβαθμίδα τοῦ ἐδάφους τήν ὁποία περιτρέχει ὁ νέος ἀσφαλτοστρωμένος δρόμος. Οἱ

βράχοι της αναβαθμίδος αυτής έχουν σ' όλην τήν επιφάνεια τὰ χαρακτηριστικά τών απολιθωμένων δένδρων πού σέ φωτογραφίες από ελικόπτερο δίδουν σαφώς τήν εντύπωση γιγαντιαίων απολιθωμένων δένδρων. Κάτω από τούς βράχους αυτούς υπάρχουν αρκετές σπηλιές μέ τρεχούμενα νερά διατεταγμένες σέ διάφορα ύψη. Ἡ μεγάλη αναβαθμίδα πάνω στήν οποία είναι κτισμένη ἡ Νάουσα έχει πολύ ενδιαφέρον. Ἡ Ἀνατολική της πλευρά παρουσιάζει αὐτό τό μεγαλειώδες θέαμα τών διάτρητων βράχων πάνω στούς ὁποίους χωρίς κόπο μπορεί κανείς νά ἐντοπίσει πολλά πετρωμένα φύλλα καί ἐκμαγεία κλαδιῶν.

Ἡ Βόρεια παρυφή τῆς πόλεως φαίνεται νά ἀκουμπάει πάνω σ' ἕνα τοῖχο ἀπό βράχια τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτα σπηλιές. Εἶναι οἱ γνωστές «σαράντα κάμαρες» τῆς Ναούσης, τό κρησφύγετο τών ἐκάστοτε κατατρεγμένων κυρίως στήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

Ὅποιος ἐπιχειρήσει μιά ἐξερεύνηση στίς σπηλιές αὐτές θά δεῖ ὅτι οἱ περισσότερες ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους μέ στενές διαβάσεις. Ἐάν προσέξει ὁμως τὰ τοιχώματα

τῶν διαβάσεων αὐτῶν θά ἐκπλαγεῖ γιά τό πόσο πειστική εἶναι ἡ μορφολογία τών φυτικῶν απολιθωμάτων, πού στήν περίπτωση αὐτή εἶναι κυπαρίσσια. Εἶναι γνωστός ὁ θρύλος ὅτι οἱ σαράντα κάμαρες τῆς Ναούσης ἔχουν ἐξόδους πρὸς τήν Ἀραπίτσα καί πρὸς τὰ ὑπόγεια ὀρισμένων ἐκκλησιῶν.

Αὐτό τό ὁποῖο θά πρέπει νά θεωρεῖται βέβαιο εἶναι ὅτι ἡ Νάουσα εἶναι κτισμένη πάνω σ' ἕνα πετρωμένο δάσος.

Εἶναι γεγονός ὅτι τό πέτρωμα αὐτό πού ὀνομάστηκε τραβερτίνης εἶναι κατάλληλο γιά σύντομη ἐπεξεργασία καί γι' αὐτό ἔχει ἐπεξεργαστεῖ εὐρύτατα γιά ἀνοικοδόμηση. Ἐτσι ὅλη ἡ παλιά Νάουσα ἀλλά καί ἡ Βέροια καί ἡ Ἑδεσσα ἔχουν χτιστεῖ ἀπό τέτοιο πέτρωμα.

Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ τραβερτίνης τῆς περιοχῆς τῆς Ναούσης εἶναι πολύ παλιότερη. Ἐτσι βλέπουμε ὅτι οἱ μεγάλοι Μακεδονικοὶ τάφοι τῶν Λευκαδίων ἄρα καί τῆς Βεργίνας ἔχουν χτιστεῖ ἀπό τέτοιο πέτρωμα. Μάλιστα καθῶς μέ διαβεβαίωσε ὁ καθηγητής κ. Ἀνδρόνικος σέ μιά πέτρα τοῦ

μεγάλου τάφου κοντά στά Λευκάδια εἶναι ἐνσωματωμένο ἕνα ἀπολιθωμένο ὅστούν μαμούθ. Τό εὑρημα αὐτό μοῦ δίδει τήν εὐκαιρία νά ἐπισημάνω ὅτι ὅλη ἡ κοιλάδα τῆς Καμπανίας πού διατρέχεται ἀπό τόν Ἀξιό εἶναι ἕνας τεράστιος παλαιοντολογικὸς χώρος μέ πολλά εὐρήματα ζωικῶν ἀπολιθωμάτων, ὅπως μαμούθ, πιθήκων, ἵππων κ.λ.π. Ἰδιαίτερα στήν περιοχή τῆς Νέας Μεσημβρίας καί τοῦ Βαθυλάκου υπάρχουν ἀπολιθωματοφόρες περιοχές τίς ὁποῖες ἐρευνᾷ ὁ καθηγητής κ. Μελέντης μέ τούς συνεργάτες του καί πολλούς ξένους ἐπιστήμονες παλαιοντολόγους. Ὁ ἐνταφιασμός αὐτῶν τῶν παλαιοντολογικῶν ζώων ἐγινε γιατί ἡ πεδιάδα πού βρίσκεται στά πόδια τῆς Ναούσης Ἑδέσσης καί Βεροίας ἔχει κατ' ἐπανάληψη βυθιστεῖ καί ἀναδυθεῖ λόγω ἀνακατατάξεων τοῦ γήινου φλοιοῦ.

Ἐτσι ἡ ἐρευνα στήν περιοχή παίρνει ἄλλη διάσταση μέ ἀνάμιξη τῶν παλαιοντολογικῶν, τῶν προϊστορικῶν, τῶν ἱστορικῶν καί τῶν συγχρόνων εὐρημάτων. Εἶναι κρίμα νά περνοῦν οἱ γενεές χωρὶς νά ἀξιοποιοῦνται ὅλα αὐτά.

Σέ λίγο θά φύγω..

1

Έγώ

Θαύμαζα τά δένδρα

"Όταν άπλωναν τό κορμί τους
Στόν ούρανό.

"Αν πόθησα

Νά ένωθώ μέ τόν ούρανό

"Ο,τι θά μ' ένωνε

Θά 'θέλα

Νά 'ναι δέντρο.

2

Κάπου στό τέλος αὐτῆς τῆς κλωστής

Ρίζωσε

Μιά 'Απριλιάτικη μέρα.

Μαζεύω τά κομάτια μου πρίν λιώσουν τά χιόνια.

Σέ λίγο

Θά φύγω.

3

Λυπᾶμαι

Πού δόθηκα

"Ασκοπη θυσία

Σ' άνύπαρκτους θεούς.

Λυπᾶμαι

Πού φούσκωσα

Πλατειά πανιά

Σέ ριχά πέλαγα.

Λυπᾶμαι

Πού ρίζωσα

Πλατάνι χιλιόφυλλο

Σ' άνυδρη γῆ.

4

"Όταν

Καταμετρήσεις

Τά λάφυρα σου

Θά λυπηθῆς.

Γιατί

Δέν κούρσεψες

Τήν πιό όμορφη μέρα.

'Αποσπάσματα από τό σύνολο «Μυθιστόρημα Πρώτο»

2

Πλησίασε αὐτή τή γιορτή καί άγγιξε τό λευκό της
δέρμα γιά νά θυμηθῆς πώς τριγύρω σου, όλα ζοῦν,
καθώς καί σύ. "Αγγιξε τήν άμεταχείριστη ζεστα-
σιά της γιά νά ξεκινήσουν στό κορμί σου μέ τόν
'Απρίλη οί χυμοί. Διάλεξε μιá φορεσιά, κόκκινη
ἢ γαλάζια ἢ λευκή ἢ κάτι άλλο κι άπλωσε τά
χέρια. "Αμέσως κομάτια όνειρου στό σχῆμα τών
άστεριών θ' άγγιστρωθοῦν άπάνω τους γιά ν' άρ-
χίσουν τά ζευγαρώματα. "Ετσι θ' άνακαλύψεις πώς
τό κορμί σου γυμνό δίχως τό ψέμμα σου κινεῖ
όλο τόν κόσμο!

Πλησίασε αὐτή τή γιορτή καί άγγιξε τό κρασί πού
τή μέθυσε. Φέρτο στά χεῖλια σου βρέξε τα βρέ-
ξε τά μάτια σου μέ τό χρώμα του, τήν άναπνοή
σου μέ τό άρωμα του καί θά νιώσης τόν κόσμο
τριγύρω σου ζώντανό καί τό κορμί σου άξονα
νά τόν κινεῖ!

Τότε άγγιξε τά χεῖλη μου!

"Αγγιξέ με!

3

"Ελα

Καί θά σοῦ μάθω νά συνομιλῆς

Μέ τ' άστέρια

Τίς νύχτες

Στή γλώσσα τους.

4

"Ανθισε τό πρόσωπό σου καί τό στήθος σου καί
τό κορμί σου, όταν ρούφιζες τίς άνοιξιά-
τικες άνάσες τῆς έκστασης μας, κι όταν κυ-
τάχτηκες στά νερά τῆς λίμνης πίστεψες πώς
ό,τι γεννιέται τήν άνοιξη άνθίζει.

"Ανθίζει ό,τι ζεσταίνει ό ἥλιος, ό,τι λευκαίνει
τό φῶς, ό,τι σκιρτά ό έρωτας.

Τότε άποφάσισες νά γίνης δέντρο.

"Εγινες πασχαλιά.

Ντύθηκες λευκά.

Κι έκτισες δίπλα στήν άνάσταση.

Ποιήματα τοῦ Γιώργη Μπαδόλα
άπ' τή συλλογή «ΚΥΘΗΡΑ»

ΓΑΛΑΤΕΣ

Δ'

Οι Γαλάτες στη Φρυγία δέν αλλάζουν τακτική. Ζούν σάν τρεις φυλές διακρινόμενες μεταξύ τους με όνόματα. Τρόκμοι, Τεκτόσαγες, Τολιστοβόγιοι σέ τρία ξεχωριστά όρεινά στρατόπεδα. Έλέγχουν όμως από κοινού τή Φρυγία καί γιά δυό σχεδόν αιώνες γίνονται ό τρόμος καί ό φόβος όλόκληρης τής Μ. Ασίας.

Ληστρικές επιδρομές, ύψηλό αντίτιμο γιά προσφορά ειρήνης, εκμίσθωση τής στρατιωτικής τους ισχύος στά αντιμεαχόμενα Έλληνιστικά βασίλεια φέρνουν χρήμα πολύ στήν Φρυγία πού στό χώρο τής εγκαταστάσεως τών Γαλατών αλλάζει τό όνομά της μέ τό όνομα Γαλατία.

Οί πόλεις Τάβιο — Άγκυρα — Πεσσινσή κατακλύζονται από Γαλάτες πού αποκτούν άστική νοστροπία ενώ πολιτιστικά συγχωνεύονται Έλληνικά, Φρυγικά καί Γαλατικά στοιχεία.

Πολεμικά οί Γαλάτες γνώρισαν σοβαρό αντίπαλο τήν Πέργαμο. Οί νίκες τών Περγαμηνών διαωνίστηκαν στά μνημεία τής Περγάμου. Ό βωμός του Δία τής Περγάμου είναι διαώνιση αὐτῶν τών αγώνων, αλλά καί τής Περγαμηνής τέχνης.

Η όριστική συντριβή τών Γαλατών οφείλεται στους Ρωμαίους συμμάχους τών Άτταλιδών. Τό 189 π.Χ. οί Γαλάτες ήττώνται από τό Ρωμαίο Γναίο Μάνλιο Οιόλσωνα καί λίγο άργότερα γίνονται Περγαμηνή έπαρχία.

Από τους Άτταλίδες ή Γαλατία θά περάσει στήν επικυριαρχία του Μιθριδάτη.

Ο Μιθριδάτης Στ ό Εὐπάτωρ, έχει εύρύτατη μόρφωση, παρουσιάζεται σάν υπέρμαχος του

Έλληνισμού καί αντίπαλος τής Ρώμης. Είναι γνωστή ή σφαγή 80.000 Ίταλιωτῶν στήν Μ. Ασία τό 88 π.Χ.

Τελικά μέ τίς νίκες τών Ρωμαίων στήν Χαιρώνεια καί στόν Όρχομενό ό Μιθριδάτης αναγκάζεται νά υπογράψει τήν συνθήκη ειρήνης του Δαρδάνου (84 π.Χ.) άποσύρεται στά άρχικά του σύνορα καί πληρώνει μεγάλη άποζημίωση στή Ρώμη.

Οί Γαλάτες άνακτοῦν τήν ανεξαρτησία τους καί μέ πράξεις του Πομπηίου άπλουστεύεται ή πολιτική τους όργάνωση. Από τους τρεις τετράρχες τών τριών

Του Έμμ. Βαλσαμίδη Γυμνασιάρχη

Γαλατικών φύλων κατισχύει ό τετράρχης τής φυλής τών Τολιστοβογιών Δηιόταρος πού άνακηρύσσεται βασιλιάς καί εγκαινιάζει έτσι τήν περίοδο τής Γαλατικής μοναρχίας.

Τρεις στή σειρά ήταν οί βασιλιάδες τής Γαλατίας. Ό Δηιόταρος, ό γιός του Κάστωρ καί ό Άμύντας, γραμματέας του Δηιόταρου. Η άνακήρυξη του Άμύντα στό βασιλικό θρόνο τής Γαλατίας γίνεται από τόν Άντώνιο μέ πράξεις του όποιου προσαρτώνται στό Γαλατικό βασίλειο έκτεταμένες περιοχές τής Κεντρικής Μ. Ασίας.

Ο θάνατος του Άμύντα τ. 25 π.Χ. σημειώνει τό τέλος του μεγάλου Γαλατικού κράτους. Η Γαλατία μεταβάλλεται σέ Ρωμαϊκή έπαρχία στήν όποία υπάγονται

διοικητικά καί οί περιοχές ΠΙΣΙΔΙΑ — ΛΥΚΑΟΝΙΑ — ΦΡΥΓΙΑ. Τήν Γαλατία επισκέπτεται τήν άνοιξη του 20 π.Χ. ό ίδιος ό Αὐγουστος. Καί είναι χαρακτηριστικό ότι τό Νέο Γαλατικό ήμερολόγιο άρχίζει από τίς 23 Σεπτεμβρίου του 21 από τή χρονιά τής επισκέψεως του Αὐγούστου.

Η πολιτική εξέλιξη τών πραγμάτων φαίνεται από έπιγραφές καί τά νομίσματα. Πρώτη πόλη, κέντρο τής Ρωμαϊκής έπαρχίας τής Γαλατίας γίνεται ή Άγκυρα πού τιτλοφορείται μητρόπολις τής Γαλατίας Σεβαστή Τεκτοσάγων Άγκυρα καί βεωκόρος.

Η Άγκυρα λόγω τής στρατηγικής τής θέσης αναπτύσσεται πολύ. Η δημιουργία έξ' άλλου του Κοινού τών Γαλατών συμβάλλει στήν πολιτιστική άνάπτυξη τής περιοχής μέ σαφή Έλληνιστική κατεύθυνση.

Η γλώσσα, οί γιορτές είναι Έλληνικές καί τά όνόματα καί οί τίτλοι Έλληνικοί.

Οί Ρωμαίοι παρ' ότι ίδρυσαν τήν Γέρμα πολλοί Ρωμαϊκοί υπέθαλψαν τήν ελληνικοποίηση τής Γαλατίας πού συντελέστηκε σταδιακά. Η Γαλατία γίνεται Gallo — Graecia καί ό τιμητικός τίτλος πού σάν πρώτη διάκριση άπονέμονταν στους έπιφανείς Γαλάτες «πρώτος τής έπαρχίας» έναν αιώνα άργότερα θά μεταβληθεί καί θά γίνει «πρώτος τών Έλλήνων».

Γιά νά κλείσουμε τό θέμα θά ήθελα νά αναφερθώ στά έπιχειρήματα τών έπιστημόνων πού άρνούνται τό ότι άποδέκτες τής πρὸς Γαλάτας έπιστολής είναι οί Γαλάτες τής Βόρειας Γαλατίας, οί όποιοι είναι όπως άποδείχτηκε καί οί μόνοι πραγματικοί Γαλάτες στόν Μ. Ασιατικό χώρο.

Λέγουν λοιπόν οί όπαδοί τής

περί Ν. Γαλατίας θεωρίας ότι:

1ον Ἡ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή προϋποθέτει ἐγκατάσταση στή Γαλατική χώρα Ἰουδαίων. Καὶ Ἰουδαῖοι κατοικοῦσαν μόνο στή Ν. Γαλατία, Πισιδία, Φρυγία, Λυκαονία.

Εἶναι λάθος. Ὁ Ἰώσηπος στήν Ἀρχαιολογία του 16, 165 ἀναφέρει ὅτι Ἰουδαϊκές κοινότητες τῆς κεντρῶας Μ. Ἀσίας ἱδρυσαν στήν Ἀγκυρα ἱερό πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου.

2ον Δέν βρέθηκε κανένα Χριστιανικό μνημεῖο καὶ καμιά ἐπιγραφή πού νά μαρτυρεῖ τήν ὑπαρξη Χριστιανῶν στή Β. Γαλατία.

Παρ' ὅτι καί σέ ἄλλες περιοχές πού κηρύχθηκε τό Εὐαγγέλιο δέν ἔχουμε ἐπιγραφές, στήν Ἀγ-

κυρα βρέθηκε ἐπιγραφή πού περιέχει τό μαρτυρικό τέλος ἐνός Χριστιανοῦ στήν Ἀγκυρα, τοῦ Γαϊανοῦ, πού τοποθετεῖται χρονολογικά ἀπό τόν Ramsay καί τόν Steinmann στούς χρόνους τοῦ Δομιτιανοῦ ἢ τοῦ Τραϊνοῦ.

3ον Τό χωρίο «ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστόν Ἰησοῦν» τῆς πρὸς Γαλάτας πρέπει νά συσχετισθεῖ μέ τήν ἀποθέωση πού περιγράφεται στίς πράξεις τῶν Ἀποστόλων τοῦ Παύλου καί τοῦ Βαρνάβα στή Λυκαονία.

Ἀλλά τέτοιος συσχετισμός δέν μπορεῖ νά γίνει. Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ Λυκαονεῖς πέρασαν τόν Παῦλο γιά Ἑρμῆ καί τόν Βαρνάβα γιά Δία. Ἐνῶ στό πρὸς Γαλά-

τες χωρίο λέγει ὁ Παῦλος καθαρά. Ἦμουν ἄρρωστος καί μέ δεχθήκατε σάν Ἀγγελο τοῦ Θεοῦ, σάν τόν ἴδιο τό Χριστό.

4ον Δέν μπορεῖ μᾶς λέγει ὁ Zahn, ὁ κυριότερος ἐκπρόσωπος τῆς περὶ Ν. Γαλατίας θεωρίας, νά κήρυξε ὁ Παῦλος στήν Β. Γαλατία γιατί οἱ Γαλάτες στήν κεντρῶα Μ. Ἀσία οὔτε κάποιο πολιτισμό εἶχαν οὔτε τήν Ἑλληνική γλώσσα γνώριζαν.

Ἡ ἀπάντηση δόθηκε ἀπό τήν ἱστορική ἀναδρομή πού κάναμε. Δέν χρειάζεται νά ἐπανέλθουμε.

Δέν ὑπάρχει λοιπόν καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἀποδέκτες τῆς ἐπιστολῆς εἶναι οἱ Γαλάτες τῆς Β. Γαλατίας. Τῆς πραγματικῆς Γαλατίας.

Ἡ φύση βρέθηκε κοντά μου ὅταν τήν χρειάστηκα
Ἐνῶ ἐσύ ἦσουν πάντα μακριά μου
Χανόσουν στό βάθος τοῦ δρόμου
Ἐκεῖ πού ἡ ἱστορία ξετύλιγε τίς ἀραχνιασμένες ἀ-
φορμές τοῦ πολέμου μας
Δέν προσπάθησα νά σέ κρατήσω γιατί ἤξερα
Ὅτι θάταν ἄσκοπο νά πάω κόντρα στή θέλησή μου
Πίστεψες ὅτι λυπήθηκα γιά τήν ξεχασμένη σου μορ-
φή
Μά τά χέρια μου, παράλυτα, ἔδειχναν μπροστά
Στό σημεῖο τῆς τέλει ἀλλοίωσης σου
Τώρα ξέρεις ὅτι σώθηκες χάρις στά χέρια πού σκό-
τωσες
Καί ξέρεις ὅτι τά χέρια αὐτά δέ θά μιλήσουν πιά
Πάνω στήν ἀμνησία τῆς λησμονιάς
Προσπάθησε νά ξεχάσεις κάθε φροντίδα, φίλε
Ξύπνησε μέσα σου κάθε συναίσθημα ἀνθρωπιᾶς
Ἴσως κάποτε ξαναβρεθεῖς σ' ἐκεῖνο τό σκοτεινό ση-
μεῖο τοῦ δρόμου
Ὅλα θά προμηνύουν τήν τέλεια μέρα τῆς ἔνωσης
Μά ἐγώ θάμαι ἐκείνη ἡ μικρή σταγόνα πάνω στό μά-
γουλό σου,
Ἡ λάσπη κάτω στά πόδια σου
Πόσο θάθελα νά μὴν ἔδινα τή ζωή μου γιά σένα, ἀλ-
λά καί γιά τούς δύο μας
Θάμασταν μαζί, καί τίποτα δέ θά μ' ἐμπόδιζε
Νά σκοτώσω τά δύο σου χέρια.

Ἴρις

Οἱ δύο βλάκες γυιοί

Δύο πατέρες κουβεντιάζουν καί ὑποστηρίζουν ὁ καθένας ἀπό τήν πλευρά του ὅτι ἔχει τόν πιό βλάκα γυιό τοῦ κόσμου.

Ὁ πρῶτος πατέρας: Ἐχω ἓνα γυιό, πολύ βλάκα. Σοῦ ἀναφέρω μία χαρακτηριστική περίπτωση. Τοῦ δίνω 50 δραχμές καί τοῦ λέω: «Πήγαινε νά ἀγοράσεις ἓνα αὐτοκίνητο». Ποῦ πάει; Εἶναι δυνατόν νά ἀγοράσει κανεῖς μέ 50 δραχμές αὐτοκίνητο; Αὐτός ξεκίνησε νά τό ἀγοράσει.

Ὁ δεύτερος πατέρας: Ὁ δικός μου γυιός εἶναι πιό βλάκας ἀπό τόν δικό σου. Τοῦ δίνω 50 δραχμές καί τοῦ λέω: «παιδί μου πήγαινε στό καφενεῖο Ὁμόνοια καί ψάξε νά μέ βρεῖς ἂν εἶμαι μέσα». Ποῦ πάει νά ψάξει; Ἐγώ τόν στέλνω.

Οἱ δύο γυιοί σέ λίγο συναντιῶνται καί λένε ὁ καθένας ἀπό τήν πλευρά του ὅτι ἔχει τόν πιό βλάκα πατέρα.

Ὁ γυιός τοῦ πρώτου πατέρα: Ὁ πατέρας μου εἶναι πολύ βλάκας. Μοῦ ἔδωσε 50 δραχμές νά ἀγοράσω ἓνα αὐτοκίνητο καί δέν μοῦ εἶπε τί χρώμα νά εἶναι.

Ὁ γυιός τοῦ δεύτερου πατέρα: Ὁ δικός μου πατέρας εἶναι πιό βλάκας. Ἀκουσε φίλε μου. Μοῦ δίνει 50 δραχμές καί μοῦ λέει νά πάω νά ψάξω στό Καφενεῖο Ὁμόνοια ἔάν εἶναι ἐκεῖ μέσα. Ἐνῶ μπορούσε, μονάχα μέ 2 δραχμές κάνοντας ἓνα τηλεφώνημα νά ρωτή-
σει ἔάν εἶναι στό Καφενεῖο Ὁμόνοια.

Ἡ ἔλξη τῶν δύο φύλων

(ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ)

Δ'

Ἀσύνειδη ἐκδίκηση

Θά ἤθελα νά ἤξερα, ἔλεγε κάποτε μιά σοβαρή κυρία καί μέ πολύ καλή διάθεση γιά εὐλικρινή καί εἰρηνική οἰκογενειακή ἀτμόσφαιρα, γιατί ἀπό καιρό σέ καιρό ξυπνᾷ μέσα μου μιά ἀκατανίκητη καί χωρίς ὅρια ψυχική δύναμη καί τάση γιά ἀντίδραση σέ ὅ,τι λέγει ἡ προτείνει ἡ ἐπιθυμεί ὁ ἄντρας μου. Μπορῶ νά πῶ, πῶς σχεδόν ντρέπομαι γι' αὐτό, νά μήν μπορῶ δηλαδή ὁ ἄντρας μου νά ἐκφράσῃ κάποια γνώμη του, κάτι, χωρίς ν' ἀντιδράσω πεισματικά... Ἐπειτα πάλι, εἶπε ἡ κυρία, συνεχίζοντας τήν ἐξομολόγησή της, παρατηρῶ, ὅτι λησμονῶ πολύ εὐκολα καί εἰδικά νά ἐκπληρώσω κάτι, πού μέ παρακαλεῖ αὐτός νά τοῦ ἐτοιμάσω ἢ νά τοῦ κάνω. Τό ὅτι βέβαια ἡ στάση μου δέν εἶναι καλή τό διαπιστώνω μόνη μου, τό βλέπω καθαρά, ἀλλά δέν ξέρω μόνο ἀπό ποιά αἰτία ἱσως νά προέρχεται αὐτό τό κακό.

Ὁ ἄντρας μου ἔμεινε ὁ ἴδιος, ὅπως ἦταν πρὶν παντρευτοῦμε, μόνο, πού γιά μένα ἔγινε κάποιος ἄλλος. Ὑποφέρω βέβαια ἀπ' αὐτή τήν κατάστασή μου καί δέ θέλω νά εἶμαι ἀπέναντί του ἔτσι, ὅπως εἶμαι τώρα, ἀλλά φαίνεται νά ὑπάρχῃ κάτι μέσα μου, πού δέν μπορῶ βέβαια νά τό συλλάβω καί τό ὅποιο εἶναι δυνατότερο ἀπό τή θέλησή μου. Κι ὅταν ἡ δύναμη αὐτή, πού μέ σπρώχνει στήν ἀντίδραση, ξυπνᾷ μέσα μου, μιλῶ μέ τόν ἑαυτό μου καί λέω, πῶς πρέπει νά γίνω πάλι ἐκείνη, πού ἤμουν κατὰ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς, πού περάσαμε πρὶν στεφανωθοῦμε. Μερικές στιγμές ἀρχίζω νά ἐπανέρχομαι στό παλιό ἐκεῖνο συναισθημα, δυστυχῶς ὅμως γιά πολύ λίγο, γιατί ἀμέσως ξυπνᾷ πάλι κάτι μέσα μου πιό δυνατό, πού πνίγει ἀμέσως αὐ-

τή μου τήν προσπάθεια καί γίνομαι ἐτσι ἀκόμη πιό δυστυχισμένη...

Ὁ ἄντρας μου ὑποφέρει ὅλη αὐτή τήν ἀντίδρασή μου καί μοῦ φέρεται καλά, ὑπομένει τήν ταπείνωσή κι ἀπαντᾷ μέ τό καλό. Αὐτός ὅμως ὁ τρόπος του μοῦ δυναμώνει ἀκόμη περισσότερο τό θυμό μου καί γίνομαι πιό τυραννική. Δυστυχῶς ὅλη αὐτή ἡ κατάσταση εἶναι μιά κόλαση πρῶτα, βέβαια, γιά μένα. Θά ἤθελα νά ἐγκατέλειπα ὅλα τὰ καλά του καί νά ἐφευγα, ἂν μοῦ ἔδινε τὰ παιδιά, αὐτά ὅμως μέ κρατοῦν κοντά του. Ὡστόσο, παρά τίς δυσκολίες καί τό κακό πού μοῦ συμβαίνει, δέν ἀνήκω σέ κανέναν ἄλλον, παρά μόνο στόν ἄντρα μου...

*Τοῦ Ἰωάννου Ξηροτύρη
Ὁμότιμου Καθηγητοῦ
τῆς Κοινωνιολογίας
στὴν Α.Β.Σ. Θεσσαλονίκης*

Πολλές φορές προσπαθῶ νά κρύψω τό κακό ἀπό τὰ μάτια τῶν ἄλλων, ὥστόσο αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά ἐκφρασθῶ, νά τό πῶ σέ κάποιον, πού καταλαβαίνει ἀπ' αὐτά τὰ πράγματα, νά πῶ τό κακό, μήπως καί μέ βοηθοῦσε νά ἐβρῆκα τήν αἰτία του, γιά νά μπορέσω νά τό καταπολεμήσω.

Αὐτά εἶπε ἡ κυρία, μέ ἄρκετό πόνο καί θλίψη, πού ὅταν ἦταν ἀκόμη νέα κοπέλα, γνώρισε σέ κύκλο γνωρίμων της τόν ἄντρα της, ἕναν νέο, ὁ ὅποιος τήν πρόσεξε πολύ. Δέν ἦταν ὁμορφιά, ἀλλά ἦταν προικισμένη μέ κάτι τό πραγματικά χαρούμενο, μέ ἕνα συγκρατημένο, ἀλλά φωτεινό χαμόγελο καί μέ χιοῦμορ, πού τῆς ἔδινε κάθε στιγμή κάτι τό ἀξιαγάπητο. Ἦταν

φτωχή, ἐνῶ ὁ νέος πού γνώρισε καί τοῦ τράβηξε τήν προσοχή ἦταν πολύ εὐκατάστατος. Ἡ οἰκογένειά της ἦταν φτωχή, ἄσημη, ἀλλά τίμια, ἐνῶ οἱ γονεῖς τοῦ νέου ἐπαιζαν ἕνα μεγάλο ρόλο στήν κοινωνία, καί στίς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας. Ἐκτός ἀπ' ὅλ' αὐτά, ὁ νέος εἶχε τελειώσει καλὰ τίς ἀκαδημαϊκές σπουδές του, ἦταν ἱκανότατος καί εἶχε πολλές ἀρετές. Ἦταν, σά νά λέμε, ὁ πρίγκηπας τοῦ παραμυθιοῦ γιά τή φτωχή, ἀλλά πρόσχαρη δασκάλα τῆς μουσικῆς.

Στήν ἀρχή τῆς γνωριμίας τους εἶχαν γίνει τό θέμα τῆς ἡμέρας... Πέρασαν ἐβδομάδες, μῆνες καί χρόνια καί τοὺς ἐβλεπε κανένας πάντα τήν ἴδια ὥρα, κάθε ἡμέρα, χρόνια, νά πηγαίνουν στόν ἴδιο δρόμο περίπατο πάντα βυθισμένους σέ ζωηρή καί βαθιά συζήτηση. Καί φαινόταν στοὺς ἀνθρώπους κάπως παράξενο τό στερεότυπο αὐτό φαινόμενο. Ἐπειτα ἐπαψαν πιά νά τοὺς προσέχουν καί μόνο ἀπό καιρό σέ καιρό διερωτῶνταν, ἂν θά φτάσῃ ποτέ αὐτή ἡ μακρόχρονη φιλία στό γάμο...

Κάποτε ἔκαναν ἕνα ταξίδι στό ἐξωτερικό καί παντρεύτηκαν καί τότε τό ἀπλό καί χαρούμενο κορίτσι μεταβλήθηκε σέ ἀεράτη κυρία, ἀνάλογα μέ τή θέση καί τό περιβάλλον τοῦ συζύγου της. Ὡστόσο χάθηκε ἐκεῖνο τό ὁμορφο, τό χαρούμενο, τό αὐθόρμητο καί ἀξιαγάπητο γέλιο της, ἀφανίσθηκε ἡ ὁμορφιά πού τῆς ἔδινε τό χαμόγελο... Ἐκανε παιδιά κι ὁ κόσμος βέβαια τή θεωροῦσε εὐτυχισμένη. Αὐτή ὅμως δέν ἤξερε γιατί, μόλις στεφανώθηκε ἄλλαξε, γιατί ἔγινε ἔτσι μονομιᾶς κακιά καί πεισματάρη, νά ἀντιδρά σέ καθετί, πού θά ἔλεγε ὁ ἄντρας της καί νά θέλῃ νά τόν τυραννᾷ, νά τόν ταπεινῶν καί νά τόν ἐρεθίζει...

Καί αἰτία ὅλου αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, πού δέν μπορούσε νά ἐξηγήσῃ ἡ καλή

μας κυρία, ἦταν ἡ ἐκδίκηση, μιά ἀσύνειδη ἐκδίκηση, μιά ἀνταπόδοση, δηλαδή, γιὰ κάποια ταπείνωση, πού αὐτὴ εἶχε ὑποστεί κάποτε ἀπὸ τὸν ἄντρα της, μὰ δὲν ἦταν τώρα συνειδητὴ, δὲν μπορούσε νὰ τὴ συλλάβῃ νοητικά. Ἐβλεπε τὸ ἀποτέλεσμα καὶ λυπόταν, ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ ἰδῇ τὴν αἰτία, γιατί εἶχε ἀπωθηθῇ, εἶχε ταφῇ κάτω στὰ βάθη μέσα στὴν ψυχὴ της καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἀνερχόταν στὴν ἐπιφάνεια μὲ διάφορες μορφές ἐκδικήσεως, ἀνταποδόσεως καὶ ταπεινώσεως τοῦ συζύγου της.

Ἐκεῖνα τὰ «πέρα» «δῶθε» καὶ τὰ «πῆγαινε» κι «ἔλα» στὸ δρόμο ἐπὶ μῆνες καὶ χρόνια, πού ἀπαιτοῦσε αὐτὸς νὰ συναντιῶνται, τὰ κουβεντιάσματα τοῦ κόσμου, ἡ ἀμφιβολία ἂν τελικὰ θὰ τὴ στεφανώθῃ ἢ ὄχι, ἡ ἀγωνία, ὅλ' αὐτὰ τὴ στενοχωροῦσαν. Πολλές φορές τὴν ἔκαναν ν' ἀγανακτῇ ἀλλὰ ἔθαφτε μέσα της τὴν ἀγανάκτηση, τὸν πόνο καὶ τὸ κακό, γιατί δὲ ἤθελε νὰ χάσῃ τὸν καλὸν ἄντρα, μὲ τὴν καλὴ θέση καὶ προσαρμοζόταν, ἔκανε τὰ «πικρά» «γλυκά». Κι ὅταν πιά ὕστερα ἀπὸ χρόνια ταλαιπωρίας καὶ στενοχωρίας στεφανώθηκε, ὅταν πιά ἀσφαλί-

στηκε ἐμφανίστηκε ξαφνικὰ ἡ

ἀγνωστὴ σ' αὐτὴν δύναμη, δηλαδή ἡ ἀπωθημένη πίκρα καὶ τῆς ἐπνιγε κάθε καλὴ θέληση, ζητοῦσε ἐκδίκηση... Ἡ μνηστεία γενικὰ ὅταν παίρνῃ μεγάλο μάρκος σὲ χρόνον, κλείνει μέσα της ἀβεβαιότητες, ἀγωνίες καὶ γίνεται μιά ἐπικίνδυνη βάση γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ γάμου.

Κι ὅταν ὑποδείχθηκαν στὴν κυρία αὐτὲς οἱ αἰτίες τῆς ἀσύνειδης ἐκδικήσεως, τότε σηκώθηκε λίγο ἀπὸ τὴ θέση της, ἔκανε μερικές βόλτες μέσα στὸ δωμάτιο πού βρισκόταν καὶ εἶπε: «Νομίζω, πὼς ἔχετε δίκαιο. Τώρα καταλαβαίνω πραγματικά καὶ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὸν ἑαυτὸ μου... Τώρα νὰ ἀναμετρήσω ἀκόμη μιά φορά καὶ νὰ ἰδῶ τὸ κακό, τὴν πίκρα, πού αἰσθανόμουν, ὅταν γύριζα κουρασμένη ἀπὸ τὰ μαθήματα πού ἔκανα καὶ μὲ καλὸ ἢ μὲ κακό καιρὸ, μὲ διάθεση ἢ ἀδιάθετη ἔπρεπε νὰ γυρίζω κάθε μέρα τὴν ἴδια ὥρα, χρόνια, τὸν ἴδιο μακρὺ δρόμον, τὸν ἴδιο περίπατον, γιατί ὁ καλὸς μου δὲν

καταδεχόταν νὰ ἔρθῃ στὸ ταπεινὸ μας σπίτι. Κι ὁμως δὲ σκεφτόταν, δὲ λάβαινε ὑπόψιν τοῦ οὔτε τὴν κούρασή μου οὔτε τὴν καταστροφή τοῦ καλοῦ μου ὀνόματος... Ἐπρεπε νὰ συνεχίζω μῆνες καὶ χρόνους τὸν ἴδιο περίπατον, στὸν ἴδιο δρόμον. Οἱ γονεῖς μ' ἐπέπλητταν γι' αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μου, τ' ἀδέλφια μου μὲ περιπαίζαν μὲ ἁστεία, πού εἶχαν μέσα τους πολλὴ σοβαρότητα. Οἱ γνωστοὶ καὶ οἱ φίλες μου ἀδειαζαν ἐπάνω μου ὅλη τους τὴν εἰρωνεία καὶ τὰ πικρόχολα πειράγματά τους. Ἐτσι μὲ τὸ χρόνο καὶ τὸν καιρὸ κάθε ἡμέρα ποτιζόμουν φαρμάκι. Ὁλα ὁμως ἔπρεπε νὰ τὰ καταπίνω καὶ νὰ ὑπομένω τοὺς δισταγμούς του μήπως πικράνῃ τοὺς γονεῖς του, πού θὰ ἔπαιρνε ἕνα φτωχὸ κορίτσι. Καὶ θὰ δίσταζε ἀκόμη, δὲ θὰ γινόταν σχεδὸν ὁ γάμος, ἂν δὲν ἔκανα κάποια κουτουράδα, μὰ ὄχι χωρὶς μεγάλο κόπον καὶ χωρὶς μεγάλῃ πίκρα...

Κι ὅταν ἦρθε ἡ στιγμή, πού χρόνια τὴν περίμενα, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ μὴν εἶμαι πιά ἡ δασκάλα, πού γύριζε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι νὰ δίνῃ ὥρες, παρὰ νὰ γίνω κάτι παραπάνω, μιά εὐτυχισμένη σύζυγος καὶ μάνα, τότε ξαφνικὰ, μὸλις στεφανώθηκα, ἐνῶσα μέσα μου ἄλλα ἂν' ἄλλων. Αἰσθάνθηκα, πὼς εἶχα μιά δύναμη κι ἀμέσως ἄλλαξα. Εἶχα τὴν αἴσθησιν, πὼς μετατέθηκα σὲ ἄλλον κόσμον καὶ σύγχρονα παρατήρησα, πὼς ἡ μεγάλη μου ἀγάπη πού εἶχα στὴν ἀρχὴ γι' αὐτόν, σάν μονομιάς νὰ ἐξαφανίστηκε. Δὲν ἦταν πιά γιὰ μένα ὁ ἀγαπημένος ἄντρας, πού ἤθελα νὰ δεθῶ μαζί του. Μοῦ φαινόταν, πὼς ἦταν ἀπλῶς καὶ μόνο κάποιος, μπρὸς στὸν ὁποῖον δὲν ἔτρεμα καὶ οὔτε καρδιοχτυποῦσα καὶ δὲν πίεζα τὸν ἑαυτὸ μου νὰ χαμογελάσῃ τὴ στιγμή πού μέσα μου αἰσθανόμουν νὰ κλάψω. Μοῦ φαινόταν, πὼς ἦταν ἕνας ἄνθρωπος γιὰ τὸν ὁποῖον δὲν αἰσθανόμουν σάν ἀπαραίτητο νὰ ἔχω κατανόηση γιὰ νὰ μὴν τοῦ χαλάσω τὸ χατίρι. Ἐφυγε κάθε φόβος ἀπὸ ἐπάνω μου, ἀλλὰ καὶ κάθε σεβασμὸς φαίνεται νὰ ὑποχώρησε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου...

Σταμάτησε λίγο ἡ κυρία κι ἔπειτα πρόσθεσε: Τουναντίον προσπαθοῦσα νὰ τὸν κάνω νὰ πονέσῃ καὶ τὸν προ-

καλοῦσα μὲ τὴν ἀντίδρασή μου, χαίρουν νὰ τὸν ἐρεθίζω. Κάτι κρύωσε πολὺ μέσα μου κι ἔγινε κακιὰ. Μιά συγγενὴς μου κάποτε μοῦ εἶπε τούτῃ τὴν κουβέντα: «Τὶ τὰ θέλετε, ἡ εὐτυχία ἀλλάζει τὸν ἄνθρωπον, τὸν κάνει χειρότερον καὶ πιὸ ἐγωιστικόν». Κι εἶχε δίκιο καὶ ντρέπομαι πολὺ γι' αὐτό... Τώρα ὁμως πού μοῦ ἐγινε συνειδητὴ ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, θὰ προσπαθῶ νὰ τὸ κατανικήσω, γιατί ἀξίζει πολὺ τὸν κόπον αὐτὴ ἡ νίκη... Καὶ πράγματι ὕστερα ἀπὸ λίγο νικήθηκε.

Ξαναβρῆκε τὸ φωτεινὸ χαμόγελο καὶ τὸ χιοῦμορ, πού τῆς ἔδινε σὲ κάθε στιγμή κάτι τὸ ἀξιαγάπητο, τὸ θησαυρὸ πού κάνει ἀρμονικὴ κι εὐτυχισμένη τὴ συμβιωτικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Μιά ἀξία, πού ὅπου τὴ συναντήσουμε πρέπει νὰ τὴ χαίρομαστε σάν τὸ πιὸ θεϊκὸ μῆνυμα εὐτυχισμένης ζωῆς. Κι ὄχι μόνο νὰ μὴν τὴν καταστρέφουμε ἀπὸ ἀδεξιότητες ἢ ἀσύνειδους ἐγωισμούς, παρὰ νὰ δεχόμαστε τὸ ἀντιφῆγγισμα αὐτοῦ τοῦ φωτεινοῦ χαμόγελου καὶ τὸ ἀξιαγάπητό του, τὴν ποίησιν αὐτὴ τῆς ζωῆς, σὰ ξάνοιγμα καὶ τῆς δικῆς μας ψυχῆς, σάν προσπάθεια νὰ βροῦμε κι ἐμεῖς τὸ φωτεινὸ μέρος τῆς ψυχῆς μας, αὐτὸ πού ἀγλαίζει τὴ ζωὴ μας καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων. (Περὶ σόστερα βλπ. Ἰω. Ν. Ξηροτύρη, «Προβλήματα καὶ ἀντιθέσεις στὸ γάμον» 1961 σ. 57-60).

συνέχεια στὸ ἐπόμενο τεῦχος

— Τὸ κουτσομπολιὸ ἀσχημίζει καὶ τὸ πιὸ ὠραῖο στόμα

Ἄν Φράνς

— Ὅταν λησμονεῖ κανεὶς τὰ λάθη του γίνεται θρασὺς

Δημόκριτος

— Ἡ κολακεία εἶναι νόμισμα πού κάνει φτωχὸ ἐκεῖνον πού τὸ ἔχει

Ἄν Φράνς

ΟΙ ΨΕΙΡΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥΣ

Γ'

Ψειροκτόνα φάρμακα

Σχεδόν όλα τα οργανικά έντομοκτόνα σκοτώνουν τις ψείρες, είτε συνθετικά είναι, είτε όρυκτης, είτε φυτικής προελεύσεως, αρκεί οι ψείρες να μην έχουν έθιστεί σ' αυτά. Από τα περίπου 250 όμως τέτοια έντομοκτόνα που κυκλοφορούν σήμερα στο εμπόριο, τα πιο πολλά είναι πολύ τοξικά για τον άνθρωπο. Δηλαδή, στίς έντομοκτόνες δόσεις του προκαλούν ή μπορεί να του προκαλέσουν βλάβη και δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται στο σώμα του. Συνεπώς, αυτά που χαρακτηρίζονται ως ψειροκτόνα για τον άνθρωπο, είναι κυρίως όσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν πάνω στο σώμα μας δυο ή περισσότερες φορές, χωρίς να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία ή τη ζωή μας και μάλιστα όσα από αυτά χρησιμοποιήθηκαν εναντίον των ψειρών αρκετά ώστε να μην υπάρχει αμφιβολία για την καταλληλότητά τους. Γενικά, τα ψειροκτόνα φάρμακα πρέπει να έχουν μικρή ή, το πολύ, μέτρια τοξικότητα για τα θερμόαιμα ζώα (άρα και για τον άνθρωπο) και να μην έχουν άλλες απaráδεκτες ιδιότητες. Τα φάρμακα αυτά δεν είναι πολλά. Μερικά από τα πιο γνωστά περιέχονται και στίς επόμενες σελίδες. Μερικά κυκλοφορούν μόνο ως αλοιφές ή γαλακτώματα. Τα πιο πολλά όμως τα βρίσκουμε στο εμπόριο σε ποικίλα σκευάσματα, όπως: σκόνη επιπάσεως (πούδρα), σκόνη βρέξιμη, πυκνό αιώρημα, γαλακτώμα, γαλακτωματοποίηση διάλυμα, ή αλοιφή. Εκτός από τη σκόνη επιπάσεως

και την αλοιφή που χρησιμοποιούνται όπως είναι, τα λοιπά σκευάσματα αραιώνονται με νερό και χρησιμοποιούνται υγρά.

Τα έντομοκτόνα αεροσόλ οικιακής χρήσεως που είναι μέσα σε δοχεία υπό πίεση και που αγοράζουμε από τα φαρμακεία ή τα παντοπωλεία, είναι κατά κανόνα ακατάλληλα για ψεκασμό του σώματός μας, διότι όρισμένα συστατικά τους μπορεί να προκαλέσουν δερματίτιδα.

Του Μ. Έ. Τζανακάκη Έντομολόγου Καθηγητού Παν/μίου Θεσ/νίκης

Μεταξύ των ψειροκτόνων φαρμάκων που συνιστούν οι ειδικοί και που θα βρούμε στην αγορά, έχουμε τη δυνατότητα να διαλέξουμε εκείνο που θεωρούμε ασφαλέστερο ή αποτελεσματικότερο για την περίπτωση μας, σε συνδυασμό και με την τιμή του. Ο μέσος άνθρωπος δεν μπορεί να ξέρει ποιο από τα ψειροκτόνα φάρμακα που θα βρεί στην αγορά είναι το αποτελεσματικότερο. Δεν μπορεί να ξέρει εάν οι ψείρες που θέλει να καταπολεμήσει είναι έθισμένες ή όχι σε όρισμένο φάρμακο. Πρέπει συνεπώς να δεχτεί ότι το φάρμακο που αγοράζει είναι αποτελεσματικό. Εκείνο όμως που μπορεί και πρέπει να κάνει είναι να διαλέξει ένα από τα λιγότερο επικίνδυνα γι' αυτόν φάρμακα.

Κατά την έκλογή του φαρμάκου, εκτός από τον κίνδυνο ό-

ξείας δηλητηριάσεως, που τον συμπεραίνουμε από τη μέση θανατηφόρα δόση, πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας και ένα άλλο κριτήριο. Το κριτήριο αυτό είναι η τοχόν ά θ ρ ο ι σ τ ι κ ή ιδιότητα του φαρμάκου. Άθροιστικά είναι τα φάρμακα που αντί να αποβάλλονται από το σώμα μας, άθροίζονται, δηλαδή συγκεντρώνονται, αποθηκεύονται, μαζεύονται, σε όρισμένα έσωτερικά όργανα και ιστούς του σώματός μας, (συκώτι, νεφρά, λιπώδη ιστό, κ.ά.). Όταν τα χρησιμοποιούμε επανειλημμένα σε ποσότητες μικρές, μή τοξικές, άθροίζονται σιγά σιγά στο σώμα μας και φθάνουν σε συγκεντρώσεις που θεωρούνται βλαβερές για την υγεία μας. Η ουσία που άθροίζεται στον οργανισμό μας είναι ή ή ίδια που μπήκε, ή κάποια άλλη, επίσης επικίνδυνη, που προέκυψε από τό μεταβολισμό της άρχικης έντομοκτόνου ουσίας. Αυτός είναι ο λόγος για τον όποιο τό DDT και άλλες έντομοκτόνες ουσίες με άθροιστική ιδιότητα, ενώ δεν δημιουργούν κίνδυνο θανατηφόρων ή σοβαρών δηλητηριάσεων του ανθρώπου από μία ή δύο ή τρείς εφαρμογές για καταπολέμηση ψειρών, μπορούν μετά από πολλές εφαρμογές να δημιουργήσουν ανεπιθύμητες αλλοιώσεις ζωτικών ιστών ή όργάνων του. Γι' αυτό και ή εφαρμογή, έμπορία και χρησιμοποίησή τους στη γεωργία σε όρισμένες χώρες έχει απαγορευτεί. Υπάρχουν όμως έντομοκτόνες ουσίες που δεν είναι άθροιστικές και που έχουν πολύ μικρή τοξικότητα για τα θερμόαιμα ζώα. Είναι προτιμότε-

ρο νά διαλέξουμε τέτοιες μή άθροιστικές έντομοκτόνες ουσίες γιά νά καταπολεμήσουμε τίς ψείρες μας.

Έάν αισθανθούμε σαφή άδιαθεσία μετά άπό επανειλημμένες έφαρμογές όποιοδήποτε έντομοκτόνου, πρέπει άμέσως νά καλέσουμε γιατρό καί νά του πούμε τί φάρμακο χρησιμοποιήσαμε, ή καλύτερα νά του δείξουμε τό κουτί, σακκουλάκι ή μπουκάλι του φαρμάκου.

Δυστυχώς, στην άγορά μας έχουν πουληθεί καί ίσως πουλιούνται καί σήμερα γιά τίς ψείρες του ανθρώπου φάρμακα σέ φακελλάκια, κουτιά ή μπουκάλια πού έχουν στην έτικέτα μόνο ένα έμπορικό όνομα καί οδηγίες χρήσεως, χωρίς νά αναγράφουν τό κοινό όνομα, τό έπιστημονικό όνομα, ή τό χημικό τύπο της έντομοκτόνου (δραστικής) ουσίας πού περιέχουν. Άλλα πάλι σκευάσματα αναγράφουν τό χημικό τύπο της ουσίας αλλά λανθασμένο καί δέν δίνουν τό κοινό όνομα της ουσίας. Κατά πόσο ή κυκλοφορία τέτοιων σκευασμάτων είναι νόμιμη ή όχι, άρμόδιες νά τό κρίνουν είναι οί έντεταλμένες μέ τόν έλεγχο των φαρμάκων καί των έντομοκτόνων ύπηρεσίες του κράτους. Έκείνο πού κρίνουμε άπαραίτητο νά τονίσουμε έδω, είναι ότι πρέπει νά άποφεύγουμε νά χρησιμοποιούμε τέτοια σκευάσματα γιά δύο λόγους. Πρώτο διότι δέν ξέρουμε έάν τό περιεχόμενό τους επιτρέπεται νά χρησιμοποιηθεί στο άνθρωπινό σώμα καί δεύτερο διότι σέ περίπτωση τυχόν δηλητηριάσεως δέν θά ξέρει ο γιατρός πώς νά αντιμετωπίσει την περίπτωση. Λόγοι άσφαλείας δικής μας καί πίο πολύ των παιδιών μας, επιβάλλουν νά ξέρουμε τί έχουμε στο σπίτι μας καί τί βάζουμε στο σώμα μας.

Κάτι άλλο πού πρέπει νά προ-

σέξουν ιδιαίτερα οί γονείς είναι νά μή χρησιμοποιούν στα παιδιά τους δόσεις έντομοκτόνων μεγαλύτερες άπό τίς συνιστώμενες, γιατί αυτό θέτει τά παιδιά τους σέ κίνδυνο δηλητηριάσεως. Επίσης δέν πρέπει νά χρησιμοποιούν έντομοκτόνα συχνότερα άπό ότι επιβάλλει ή περίπτωση. Τονίζουμε παρακάτω ότι, έάν ή εργασία γίνει σωστά, δύο μόνο έφαρμογές άρκούν. Έάν αισθανόμαστε ότι δέν θά χρησιμοποιήσουμε τά ψειροκτόνα φάρμακα κατά τρόπο άσφαλή γιά την υγεία των παιδιών, είναι προτιμότερο νά ζητήσουμε τή βοήθεια κάποιου πού ξέρει περισσότερα. Όταν τό έντομοκτόνο σκευάσμα περιέχει πετρελαϊκά κλάσματα ή άλλο όργανικό διαλύτη, ο κίνδυνος άπορροφήσεως του έντομοκτόνου άπό τό δέρμα αυξάνει. Τό ίδιο ισχύει καί γιά όρισμένα πολύ όξινα ή πολύ άλκαλικά υγρά.

Πολλά άπό τά άλλοτε συνηθισμένα ψειροκτόνα φάρμακα ήταν καί ωοκτόνα, δηλαδή κατάστροφαν καί τά αυγά των ψειρών. Τέτοια ήταν τό πετρέλαιο καί τά διάφορα άλλα όρυκτά ή φυτικά λάδια. Αντίθετα, τά πίο πολλά όργανικά συνθετικά έντομοκτόνα καί τά πυρεθροειδή πού κατά κανόνα συνιστούμε σήμερα, δέν είναι ωοκτόνα, τουλάχιστο στίς δόσεις πού τά χρησιμοποιούμε. Αυτός είναι ο λόγος γιά τόν όποιο χρειάζεται καί δεύτερη έφαρμογή τους 7-9 μέρες μετά την πρώτη. Μέσα σέ 7-9 μέρες θά έχουν έκκολαφτεί όλα τά αυγά πού γεννήθηκαν ως την ήμέρα της πρώτης έφαρμογής καί ή δεύτερη έφαρμογή θά σκοτώσει τίς νεαρές ψείρες πού θά έχουν βγει άπό τά αυγά αυτά. Έξαιρεση άποτελεί τό DDT, πού έχει διάρκεια ύπολειμμάτων μεγαλύτερη άπό 10 μέρες. Έάν δέν πλύνουμε τό σώμα ή τό κεφάλι

μας, μία μόνο έφαρμογή DDT άρκεί.

Μερικά συνθετικά όργανικά έντομοκτόνα έχουν καί ωοκτόνο δράση, αλλά συνήθως σέ δόσεις πολύ μεγαλύτερες άπό ότι χρειάζεται γιά νά σκοτωθούν οί ψείρες καί ίσως μεγαλύτερες άπό ότι θά θέλαμε στο δέρμα μας. Τέτοιες μεγάλες δόσεις μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε σέ ρούχα καί άλλα υφάσματα γιά την καταπολέμηση καί των αυγών της ψείρας του σώματος. Η ωοκτόνος δράση μπορεί νά εξαρτηθεί καί άπό τό είδος του άδρανους διαλύτη ή άλλου φορέα πού περιέχει τό έντομοκτόνο σκευάσμα. Επί παραδείγματι όταν υφασμα μέ αυγά της ψείρας του σώματος έμβαπτίστηκε σέ διάλυμα άκετόνης μέ μαλαθείο 0,5%, ή χλωρθείο 1%, ή έκκόλαψη παρεμποδίστηκε σέ 100% των αυγών, δηλαδή σέ όλα τά αυγά.

Όποιοδήποτε ψειροκτόνο φάρμακο καί αν χρησιμοποιούμε, πρέπει νά άποφεύγουμε νά τό εισπνέουμε, ή νά πηγαίνει στα μάτια μας. Πρέπει επίσης, νά παίρνουμε όλες τίς προφυλάξεις πού τυχόν θά αναγράφονται στην έτικέτα του φακέλλου, κουτιού, ή μπουκαλιού. Μετά τή χρησιμοποίηση όποιοδήποτε έντομοκτόνου πρέπει νά πλύνουμε καλά μέ σαπούνι καί νερό τά χέρια μας πρίν φάμε ή καπνίσουμε.

συνέχεια στο έπόμενο τεύχος

NIKH

*Η Νίκη, ή νίκη μου, ή νίκη μας
πότε όμως; καί γιά ποιόν;
καί γιατί; καί γιά ποιό σκοπό;
καί σέ ποιόν θά μιλήσει ή ήττα;
καί γιατί; ΝΙΚΗ!... Τί άπαίσια
λέξη όταν είσαι ήττημένος!...*

ΜΟΥΜΤΖΙΔΟΥ ΚΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΛΩΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΦΥΤΕΥΣΗΣ ΟΠΩΡΩΝΩΝ ΡΟΔΑΚΙΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

Τό πρόβλημα της χλώρωσης στη ροδακινιά που οφείλεται στον μη έπαρκή έφοδιασμό των δένδρων με σίδηρο είναι πολύ παλιό στις δεινδροκομικές περιοχές των Νομών Ήμαθίας και Πέλλης καθώς και σ' άλλες περιοχές της χώρας.

Οφείλεται κυρίως στη μεγάλη περιεκτικότητα των έδαφών σε άνθρακικό ασβέστιο που δεσμεύει τό σίδηρο και κατά δεύτερο λόγο στην ύπαρξη αλκαλικών έδαφών με ύψηλό ΡΗ.

Μία μέθοδος που εφαρμόζεται από έτών για την θεραπεία των δένδρων που πάσχουν από χλώρωση είναι ή προσθήκη οργανικού σιδήρου (χηλικές ενώσεις). Με τη μέθοδο αυτή επιτυγχάνεται προσωρινή θεραπεία των δένδρων και σε πολλές περιπτώσεις πρέπει να επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο. Λόγω όμως των ύψηλων τιμών του προϊόντος αυτού επιβαρύνεται σημαντικά τό κόστος παραγωγής.

Άλλο πολύ σοβαρό πρόβλημα είναι ή ανανέωση των παλαιών ροδακινιών. Είναι γνωστό ότι ή επαναφύτευση παλαιών ροδακινιών με δέντρα ροδακινιάς συνεπάγεται την εμφάνιση των λεγομένων ασθeneιών επαναφύτευσης με κύρια συμπτώματα τη μεγάλη κα-

θυστέρηση της ανάπτυξης των δένδρων καθώς και τη μειωμένη απόδοσή τους. Δέν είναι έντελώς γνωστά τά αίτια των ασθeneιών αυτών. Μερικά από αυτά είναι: 1) Νηματώδεις 2) Βακτηριακές προσβολές 3) Έκλυση δηλητηριωδών ουσιών από τη σήψη των ριζών που μένουν στο έδαφος κ.λ.π.

Του Γεωργίου Συργιαννίδη Δ/ντου Ίνστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων

Τά δύο παραπάνω προβλήματα άπασχόλησαν σοβαρά τό Ίνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων και πριν από 10 χρόνια άρχισε να εφαρμόζει σχετικό πρόγραμμα έρευνας, για την έπιλογή υποκειμένων άνθεκτικών στη χλώρωση και στις ασθeneίες επαναφύτευσης.

Γιά τό σκοπό αυτό, τό ίδρυμα, παράλληλα με την έρευνα με έντόπια υποκείμενα εισήγαγε αρκετά υποκείμενα από τό έξωτερικό και κυρίως από ιδρύματα έρεύνης της Γαλλίας, τά όποια και δοκιμάζει.

Άπό τη μέχρι σήμερα έρευνα

άποδείχτηκε ότι ένα υποκείμενο είχε πολύ ένθαρρυντικά αποτελέσματα για την έπίλυση των παραπάνω δύο προβλημάτων.

Τό υποκείμενο αυτό είχε έπιλεγεί στο Σταθμό Έρευνών της GRANDE FERRADE της Γαλλίας, όνομάζεται G.F.677 και προέρχεται από διασταύρωση άμυγδαλιάς με ροδακινιά.

Πολλαπλασιάζεται άγενώς με μοσχεύματα.

Τό 1972 έγκαταστάθηκε ένας πειραματικός σε ιδιωτικό άγρό στην περιοχή Κοπανού.

Στη θέση του πειραματικού προϋπήρχε παλιός ροδακινιώνας, που είχε έκτριζωθεί πρό διετίας και σύμφωνα με τίς πληροφορίες του ιδιοκτήτου τό πρόβλημα της χλώρωσης ήταν πολύ σοβαρό. Η περιεκτικότητα του έδάφους σε ενεργό άνθρακικό ασβέστιο, σύμφωνα με τά στοιχεία αναλύσεων του Ίνστιτούτου Έδαφολογίας Θεσ/νίκης άνέρχονταν μέχρι 12,2% τό δέ ΡΗ κυμαίνονταν από 7,50-7,65.

Στόν πειραματικό αυτό έγινε σύγκριση του υποκειμένου G.F.677 με τό ήμιάγριο σπορόφυτο ροδακινιάς που χρησιμοποιείται συνήθως στους ροδακινιώνες της περιοχής. Καί στά δύο υποκείμενα είχε έμβολιασθεί ή ποικιλία

ροδακινιάς VIVIAN.

Από τις μέχρι σήμερα παρατηρήσεις στον πειραματικό προέκυψαν τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

1. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν δένδρων πάνω στό ὑποκείμενο G.F.677 εἶναι κατά πολύ μεγαλύτερη (ὑπερδιπλάσια) σέ σύγκριση μέ τό σπορόφυτο ροδακινιάς.

2. Ὁ βαθμός χλώρωσης τῶν δένδρων στήν περίπτωση τοῦ ὑποκειμένου G.F.677 κατά τὰ πρῶτα 5 χρόνια ἦταν πάρα πολύ χαμηλός, ἐνῶ κατά τό τελευταῖο ἔτος ἀνῆλθε περίπου στό μισό τοῦ βαθμοῦ χλώρωσης πού παρατηρήθηκε στό σπορόφυτο.

3. Ἡ διαφορά τῆς ἀπόδοσης τῶν δένδρων μεταξύ τῶν δύο ὑποκειμένων εἶναι τό πιό θεαματικό ἀποτέλεσμα. Τό ἄθροισμα τῶν μέσων ἀποδόσεων κατά δένδρο ἀπό τήν εἰσοδο στήν καρποφορία μέχρι τό ἔτος 1981 ἀνῆλθε στήν περίπτωση τοῦ ὑποκειμένου G.F.677 σέ 417,7 χιλιόγραμμα ἐνῶ στήν περίπτωση τοῦ σπορόφυτου ροδακινιάς σέ 41,5 χιλιόγραμμα ἤτοι ἡ συνολική ἀπόδοση ὑπῆρξε ὑπερδεκαπλάσια στήν περίπτωση τοῦ ὑποκειμένου G.F.677.

4. Τό μέσο βάρος καρποῦ ἀνάμεσα στά δύο ὑποκείμενα δέν παρουσίασε στατιστικῶς σημαντική διαφορά.

Από τὰ παραπάνω φαίνονται τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ ὑ-

ποκειμένου G.F.677 στήν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς χλώρωσης τῆς ροδακινιάς καί τῆς ἐπαναφύτευσης τῶν παλαιῶν ροδακινεῶνων.

Ὑστερα ἀπό τὰ ἱκανοποιητικά αὐτά ἀποτελέσματα πού ἐπιβεβαιώθηκαν καί ἀπό δοκιμαστικούς πού ἐγκαταστάθηκαν στήν περιοχή Ναούσης σέ συνεργασία μέ ἰδιώτες, τό Ἰνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων τάσσεται πλέον ἀνεπιφύλακτα ὑπέρ τῆς χρησιμοποίησης τοῦ ὑποκειμένου G.F.677 σέ ἐδάφη ὅπου ὑπάρχει πρόβλημα χλώρωσης καθὼς καί γιά τήν ἐπαναφύτευση παλαιῶν ὀπωρῶνων ροδακινιάς.

Κρίνεται σκόπιμο, νά διευκρινισθοῦν ὁρισμένες λεπτομέρειες γιά τόν τρόπο πολλαπλασιασμοῦ καί τή συμπεριφορά τοῦ ὑποκειμένου G.F.677.

1) Τό ὑποκείμενο αὐτό πολλαπλασιάζεται μόνο ἀγενῶς μέ τίς ἑξῆς μεθόδους:

α) Μέ χειμερινά μοσχεύματα πού κόβονται καί φυτεύονται τόν μήνα Νοέμβριο καί ἀφοῦ προηγουμένως γίνεи ἐμβάπτισή τους σέ ὁρμόνη ριζοβολίας (Ἰνδοβουτυρικό ὁξύ σέ πυκνότητα 1000 PPM) καί ἐπίπαση τῆς τομῆς τῆς βάσης αὐτῶν μέ μυκητοκτόνο ἀναμεμιγμένο μέ τάλκ (1 μέρος θειράμ καί

9 μέρη τάλκ).

β) Μέ χειμερινά μοσχεύματα πού κόβονται τήν ἴδια ἐποχή καί τοποθετοῦνται σέ θερμαινόμενο ἔδαφος (BOTTOM HEAT), ἀφοῦ ἐφαρμοσθεῖ προηγουμένως ὁρμόνη ριζοβολίας καί μυκητοκτόνο ὅπως ἀνωτέρω. Ἡ φύτευση στό φυτώριο γίνεται μόλις σχηματισθεῖ ἀρκετός κάλλος στή βάση τῶν μοσχευμάτων.

γ) Μέ θερινά μοσχεύματα σέ θάλαμο ὑδρονέφωσης ὅπου εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖα ἡ χρήση ὁρμόνης ριζοβολίας καί μυκητοκτόνου ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένως.

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ριζοβολίας τῶν χειμερινῶν μοσχευμάτων εἶναι ἡ καλή σύσταση τοῦ ἐδάφους τοῦ φυτωρίου ὅπου θά φυτευθοῦν.

2) Ὅπως διαπιστώθηκε ἀπό σχετική ἐρευνα στό Ἰνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων, τό ὑποκείμενο αὐτό ἐμφανίζει ἀρκετή εὐαισθησία στήν ἀσθένεια τοῦ λαιμοῦ πού ὀφείλεται σέ μύκητα τοῦ γένους Φυτόφθορα. Ἡ ἀσθένεια ἐκδηλώνεται ὅταν τὰ ἐδάφη εἶναι βαριά καί δέν ἔχουν καλή ἀποστράγγιση.

Στίς περιπτώσεις αὐτές ἐπιβάλλεται νά γίνεται κάθε χρόνο ἐνα ἐλαφρό ξελάκκωμα τῶν δέντρων καί ψεκάσμός ἡ ἐπίπαση τῆς περιοχῆς τοῦ λαιμοῦ μέ χαλκοῦχα μυκητοκτόνα.

Τὰ δύο ποτήρια κρασί

Ἐνας νέος πελάτης στό ἐστιατόριο ἔπινε κρασί χρησιμοποιώντας δύο ποτήρια. Αὐτό ἔκανε ἰδιαίτερη ἐντύπωση στό γκαρσόν καί τόν ἐρωτᾷ:

Γκαρσόν: Μέ συγχωρεῖτε κύριε. Εἰστε δύο μῆνες πελάτης τοῦ μαγαζιοῦ μας, τρῶτε πάντοτε μόνος σας καί πίνετε κρασί μέ δύο ποτήρια. Τί ἀκριβῶς συμβαίνει;

Πελάτης: Ἀκουσε ἀγαπητέ μου. Τό ἓνα ποτήρι εἶναι δικό μου. Τό ἄλλο εἶναι ἐνός φίλου μου, πού βρίσκεται στήν Ἀμερική. Τόν ἀγαπῶ πάρα πολύ καί θέλω νά τόν νοιώθω κοντά μου. Γι' αὐτό τσουγκρίζω τὰ

ποτήρια καί νομίζω ὅτι τόν ἔχω παρέα δίπλα μου.

Ὑστερα ἀπό λίγο καιρό ὁ πελάτης πίνει κρασί μέ ἓνα ποτήρι. Αὐτή ἡ ἀλλαγὴ γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τό γκαρσόν:

Γκαρσόν: Βλέπω νά πίνετε τώρα μέ ἓνα ποτήρι κρασί. Μήπως ὁ φίλος σας ἔπαθε τίποτε...; Μήπως ὁ φίλος σας πέθανε;

Πελάτης: Ὁχι δέ συνέβη τίποτε στόν φίλο μου. Χαίρει ἀκρας ὑγείας. Τό ποτήρι πού πίνω εἶναι τοῦ φίλου μου. Τό δικό μου μοῦ τό ἔκοψε ὁ γιατρός.

ΠΡΩΘΟΥΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΤΕ ΔΕΝΔΡΟΚΟΜΙΚΑ ΕΙΔΗ ΣΤΟ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Δ

3. DECANA DEL COMIZIO

Προφορά: (Ντεκάνα Ντέλ Κομίτσιο)

Προέλευση: Προέρχεται από την Γαλλία και διαδόθηκε έμπορικά από το έτος 1849.

ΔΕΝΔΡΟ: Είναι δένδρο μέσης ζωηρότητας και μέσης παραγωγικότητας. Άργει νά μπει σέ καρποφορία.

ΚΑΡΠΟΣ: Ο καρπός είναι μεγάλου μεγέθους, σφαιρικού — σφαιρικοκωνικού σχήματος, χρώματος πράσινου — πρασινοκίτρινου, κοκκινωπού στά ήλιαζόμενα μέρη μέ σκωριόχροα φακίδια. Σάρκα λευκή, άριστης γεύσης, μέσης άντοχής όμως.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΘΗΣΕΩΣ: Όψιμη.

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΚΟΜΙΔΗΣ: 48 ήμέρες μετά την WILLIAMS (15/9-30/9) Ίνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Ναούσης).

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ: GRAND CHAMPION, CONFERENCE, KAISER, WILLIAMS.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Άρκετά ενδιαφέρουσα ποικιλία μέ άριστα όργανοληπτικά χαρακτηριστικά. Έχει καλή συγγένεια μέ την κυδωνιά. Είναι ευαίσθητη στό φουζικλάδι. Οί καρποί της διατηρούνται στό ψυγείο μέχρι τόν Γενάρη.

4. KAISER (IMPERATORE ALESSANDRO)

Προφορά: (Κάϊζερ)

Προέλευση: Προέρχεται από

τήν Γαλλία και διαδόθηκε έμπορικά από τό έτος 1830.

ΔΕΝΔΡΟ: Είναι δένδρο μέσης — μεγάλης ζωηρότητας μέ ύψηλή παραγωγή. Δεν έχει καλή συγγένεια μέ την κυδωνιά.

ΚΑΡΠΟΣ: Ο καρπός είναι μεγάλου μεγέθους, κωνικού σχήματος, μπρούτζινου χρώματος έπιδερμίδας. Χρώμα σάρκας λευκό — λευκοκίτρινο μέ μέση άντοχη και άριστη ποιότητα.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΘΟΦΟΡΙΑΣ: Όψιμη.

Τού Άναστασίου Γάλλη Γεωπόνου — Δενδροκόμου

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΚΟΜΙΔΗΣ: 40 ήμέρες μετά την WILLIAMS (15/9-25/9) Ίνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Ναούσης).

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ: DR. J. GUYOT, WILLIAMS, CONFERENCE, DECANA DEL COMIZIO.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Πολύ διαδεδομένη ποικιλία στην Ίταλία, Γαλλία, Γερμανία. Διατηρείται καλά τόσο επάνω στό δένδρο όσο και στό ψυγείο. Είναι ευαίσθητη στους όψιμους παγετούς της άνοιξης και τό φουζικλάδι.

5. WILLIAMS

Προφορά: (Γ)Ούιλιαμς

Προέλευση: Προέρχεται από την Άγγλία και διαδόθηκε έμπο-

ρικά από τό τέλος του 1700.

ΔΕΝΔΡΟ: Είναι δένδρο μέσης ζωηρότητας και ύψηλής παραγωγής. Έχει πολύ μικρή συμφωνία μέ την κυδωνιά.

ΚΑΡΠΟΣ: Ο καρπός είναι μέσου έως μεγάλου μεγέθους, άχλαδόμορφος, κυδωνόμορφος. Τό χρώμα της έπιδερμίδας είναι κίτρινο, κίτρινοπράσινο και μερικές φορές μέ λίγο κόκκινο κατά θέσεις. Η σάρκα είναι λευκή, συνεκτική, άρωματώδης μέ πολύ καλή γεύση.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΘΟΦΟΡΙΑΣ: Όψιμη.

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΚΟΜΙΔΗΣ: 8/8-14/8 Στο Ίνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Ναούσης.

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ: KAISER, DECANA DEL COMIZIO, DR. J. GUYOT, CONFERENCE, GENERAL LECLERC, HIGHLAND.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Είναι ευαίσθητη στό φουζικλάδι. Κατάλληλη για τά Βόρεια. Στά νότια οί καρποί δεν παίρνουν τό χαρακτηριστικό τους σχήμα, γίνονται πιο κοντόχοντροι και πολλές φορές ή έπιδερμίδα γίνεται σκωριόχρους. Είναι ή πιο ιδανική ποικιλία για την κονσερβοποίηση.

6. HIGHLAND

Προφορά: (Χάιλαντ)

Προέλευση: Προέρχεται από διασταύρωση της «WILLIAMS» X «DECANA DEL COMIZIO» που έγινε στην Ν. Υ. USA. Έμπορικά διαδόθηκε από τό 1974.

ΔΕΝΔΡΟ: Είναι δένδρο μέσης — μεγάλης ζωηρότητας και υψηλής παραγωγικότητας.

ΚΑΡΠΟΣ: Ο καρπός είναι μεγάλου μεγέθους, με σχήμα αχλαδόμορφο ή κυδωνόμορφο, με χρώμα επιδερμίδας κίτρινο — κιτρινοπράσινο με ακανόνιστες σκωριόχρωες επιφάνειες. Το χρώμα της σάρκας είναι λευκό και η άντοχή της στis μεταχειρίσεις υψηλή. Η γεύση της είναι άριστη, γλυκειά και άρωματική.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΘΟΦΟΡΙΑΣ: Λίγο μετά την WILLIAMS.

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΚΟΜΙΔΗΣ: 27 ημέρες μετά την WILLIAMS.

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ: DECANA DEL COMIZIO, CONFERENCE, GENERAL LECLERC, WILLIAMS, DR. GUYOT.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Τελευταία, μετά την Εύρώπη εισήχθηκε

και στην Ελλάδα όπου έχουμε και τους πρώτους καρπούς από τον πρώτο όπωρώνα. Βρίσκεται υπό παρατήρηση. Παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα άριστα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά του καρπού της. Είναι ποικιλία διπλής χρήσεως. Είναι όμως ευαίσθητη στο βακτήριο (ERWINIA AMYLOVORA).

7. GENERAL LECLERC

Προφορά: (Τζένεραλ Λεκλέρ)

Προέλευση: Προέρχεται από την Γαλλία. Γνωστή από το 1950. Έμπορικά διαδόθηκε από το 1968.

ΔΕΝΔΡΟ: Το δένδρο έχει μέση — μεγάλη ζωηρότητα. Εισέρχεται νωρίς σε καρποφορία και παράγει σταθερά.

ΚΑΡΠΟΣ: Ο καρπός είναι μέσου — μεγάλου μεγέθους, σφαι-

ρικός αχλαδόμορφος, αρκετά ομοιόμορφος. Το βασικό χρώμα του καρπού είναι κίτρινο κιτρινοπράσινο με μπρούτζινες επιφάνειες. Η σάρκα είναι λευκή, συνεκτική και γλυκειά.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΘΟΦΟΡΙΑΣ: Όψιμη μεταξύ WILLIAMS και DECANA.

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΚΟΜΙΔΗΣ: 25-30 ημέρες μετά την WILLIAMS.

ΕΠΙΚΟΝΙΑΣΤΕΣ: WILLIAMS, DECANA DEL COMIZIO, CONFERENCE.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Είναι ποικιλία άγνωστη για την Ελλάδα. Οι πρώτες εντυπώσεις από τον πρώτο όπωρώνα που εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα είναι πολύ καλές. Είναι ποικιλία διπλής χρήσεως. Βρίσκεται υπό παρακολούθηση.

συνέχεια στο επόμενο τεύχος

Η άνθεκτικότητα του φουζικλαδίου σε μερικά μυκητοκτόνα

Τό φουζικλάδιο είναι πράγματι ή πιο σοβαρή ασθένεια της μηλιάς και αχλαδιάς. Αυτό είναι γνωστό στους δονδροκαλλιεργητές. Έκείνο που δεν είναι αρκετά γνωστό είναι τό γεγονός ότι τό φουζικλάδιο σάν ζωντανός οργανισμός που είναι παρουσιάζει μία παραλλακτικότητα «φυλών και τύπων» αξιόλογη. Παρατηρεί δηλαδή κανείς διάφορους «τύπους» φουζικλαδίου. Φυσικά κάθε «τύπος» φουζικλαδίου παρουσιάζει διαφορετική άνθεκτικότητα στα διάφορα μυκητοκτόνα και αυτή ή πληροφορία πρέπει νά ενδιαφέρει ιδιαίτερα τον παραγωγό.

Τόν τελευταίο καιρό, στό έξωτερικό επισημάνθηκε τό εξής γεγονός. Η συνεχής χρήση μιās κατηγορίας μυκητοκτόνων που ανήκουν στην «χημική οικόγνεια» των benzimidazoles, (μπενζιμινταζόλες) δημιούργησε άνθεκτικά «στελέχη» (φυλές τύποι) φουζικλαδίου. Αναφέρουμε μερικά φάρμακα της παραπάνω κατηγορίας (Benlate Μπενλέϊτ, Pelt 44 — Πέλτ 44 κ.λ.π.). Έτσι σε πάρα πολλές περιπτώσεις τά παραπάνω φουζικλαδιοκτόνα ενώ παλαιότερα έδιναν έντυπωσιακά αποτελέσματα στην καταπολέμηση του φουζικλαδίου, τά τελευταία χρόνια παρουσίασαν σοβαρές αδυναμίες.

Αυτό που παρατηρήθηκε για τίς μπενζιμινταζόλες ισχύει φυσικά έστω και σε μικρότερο βαθμό και για άλλες κατηγορίες φουζικλαδιοκτόνων. Σήμερα κανείς δεν γνωρίζει έπακριβώς τίς φυλές φουζικλαδίου που κυριαρχούν στον όπωρώνα του ή σε μία συγκεκριμένη περιοχή. Αν δέ λάβει κανείς υπόψη ότι σε λίγα χρόνια ή σύνθεση των φυλών (τύποι, στελέχη) του φουζικλαδίου μπορεί ν' αλλάξει, έχει συμφέρον ο παραγωγός νά χρησιμοποιεί διαδοχικά στό πρόγραμμα ψεκασμών φουζικλαδιοκτόνα που ανήκουν σε διαφορετικές «οικόγνειες χημικές». Σημειώνουμε έναν συνδυασμό. Ντοντίν — Καπτάν — Ντελάν Ντοντίν κ.λ.π. Μπορεί ένας παραγωγός νά κάνει και άλλους συνδυασμούς χρησιμοποιώντας και καινούργια φουζικλαδιοκτόνα. Επίσης δεν πρέπει νά ξεχνάει ο παραγωγός ότι τό φάρμακο που του έδωσε ήκανοποιητική προστασία στον δικό του όπωρώνα και δεν τον «ντρόπιασε» πρέπει νά τό επαναχρησιμοποιήσει στό δικό του πρόγραμμα ψεκασμού. Φυσικά ή αξιολόγηση ενός φαρμάκου δεν είναι και τόσο άπλή υπόθεση για νά βγει ένα συμπέρασμα επαινετικό ή καταδικαστικό.

Όδ. Ντινόπουλος

ΚΑΡΠΟΚΑΨΑ ΤΗΣ ΡΟΔΑΚΙΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΡΣΙΑ

(Δύο σοβαροί έχθροί της ροδακινιάς)

Ἡ ἀνάρσια (Anarsia Lineatella Zel) καί ἡ καρπόκαψα τῆς ροδακινιάς (Laspeyresia (Cydia) molesta Busk) ἔχουν δημιουργήσει καί δημιουργοῦν σοβαρά προβλήματα στοὺς ροδακινοκαλλιεργητές. Ἀξίζει ὁ κόπος νά γραφοῦν λίγα λόγια γιά τή ζωή τους, τίς συνήθειες πού ἔχουν, γιά τίς ζημιές πού προξενοῦν καί γιά τόν τρόπο καταπολεμήσεώς τους. Ἀς πάρουμε τά θέματα μέ τή σειρά.

α) Ἀνάρσια

(Λίγα στοιχεῖα

ἀπό τόν βιολογικό κύκλο)

Διαχειμάζει ὑπό μορφή προνύμφης (σκουλήκι). Δέν σχηματίζει εἰδικά διαχειμαστήρια ὅπως συμβαίνει στήν Ἀμερική καί σ' ἄρκετά μέρη τῆς Εὐρώπης. Στήν Κ.Δ. Μακεδονία (Νομοί Ἡμαθίας, Πέλλης) τήν χειμερινή περίοδο οἱ προνύμφες πού βρέθηκαν εἶναι μικροσκοπικές, πάντοτε ἐπὶ ἐτησίων βλαστῶν καί κυρίως στό ἄνω τρίτο τμήμα αὐτῶν καί στίς περισσότερες περιπτώσεις στή βάση βλαστοφόρου ὀφθαλμοῦ. Δέν βρέθηκαν θάλαμοι διαχειμάσεως μέ τίς γνωστές «καπνοδόχους» τὰ περίφημα Hibernaculum (ἱμπερνάκολουμ). Τίς πρώτες μαράνσεις τῶν φύλλων πού παρατηρεῖ κανεῖς ἐνωρίς τήν ἀνοιξη ὀφείλονται στήν προνύμφη τῆς ἀνάρσιας. Ἀργότερα ἡ προνύμφη μετακινεῖται καί πηγαίνει στοὺς νεαροὺς βλαστούς, πού ἔχουν ἤδη πάρει κάποια ἀνάπτυξη, καί μπαίνει μέσα σ' αὐτοὺς προκειμένου νά

διατραφεῖ ἀνοίγοντας στοά στό ἐσωτερικό τοῦ βλαστοῦ. Ἡ προνύμφη μετά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἀνάπτυξής της, βγαίνει ἀπό τόν προσβλημένο βλαστό καί σχηματίζει τό βομβύκιο κάπου ἐκεῖ γύρω σέ κάποια κοντινὴ θέση. Στὴ συνέχεια οἱ προνύμφες ἐξελίσσονται σέ χρυσαλίδες. Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἐμφανίζονται τὰ ἄκμαϊα (πεταλοῦδες) τῆς ἀνάρσιας. Οἱ πρώτες πεταλοῦδες ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸ πρῶτο 10ήμερο τοῦ Μάη (1η γενεά). Μετά τὸ ζευγάρωμα οἱ

Τοῦ Ὁδ. Ντινόπουλου
Γεωπόνου

θηλυκές ἀνάρσιες γεννοῦν ἀπὸ ἓνα αὐγὸ στίς κορυφές τῶν ἐτησίων βλαστῶν ἢ στοὺς καρπούς πού πλησιάζει ἡ ὥριμανσή τους. Ἡ ἀνάρσια ἐπιλέγει τόν βλαστό ἢ τὸν καρπὸ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη τὴν τρυφερότητα τῶν βλαστῶν καί τὸν βαθμὸ ὥριμότητος τῶν καρπῶν.

Ἡ ἐμφάνιση τῶν πρώτων ἄκμαϊων τῆς ἀνοίξεως σημειώνεται 35-45 μέρες μετά τήν πτώση τῶν πετάλων τῶν ποικιλιῶν ροδακινιάς ELBERTA (Ἐλμπέρτα) καί RED XAVEN (Ρέντ Χάβεν).

Τὸ ἐντομο ἐμφανίζει τρεῖς γενεές ἐτησίως. Κατὰ τὸ δίμηνο Ἰούλιο καί Αὐγουστο ἐμφανίζονται τὰ ἄκμαϊα δύο γενεῶν.

β) Καρπόκαψα τῆς ροδακινιάς

(Λίγα στοιχεῖα

ἀπὸ τόν βιολογικό κύκλο)

Κατὰ τήν χειμερινή περίοδο συναντᾶ κανεῖς τήν καρπόκαψα ροδακινιάς πάντοτε ὑπό μορφή προνύμφης, σέ διάφορα καταφύγια, στοὺς βλαστούς, βραχίονες κ.λ.π. Τήν ἀνοιξη οἱ προνύμφες μετά τήν διάπαυση, ἐξελίσσονται σέ νύμφες (χρυσαλίδες). Τὰ ἄκμαϊα (πεταλοῦδες) τῆς πρώτης γενεᾶς ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸ 3ο δεκαήμερο τοῦ Μαρτίου (1η γενεά). (Περιοχὴ Ι.Φ.Δ.). Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι τὰ θηλυκά ἄκμαϊα τῆς 1ης γενεᾶς καί τῆς 2ης γενεᾶς γεννοῦν στίς κορυφές τῶν ἐτησίων βλαστῶν ἀπὸ ἓνα αὐγὸ. Τήν περίοδο αὕτη οἱ ἄγουροι καρποὶ δέν παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον στίς προνύμφες (σκουλήκια) τῆς καρπόκαψας τῆς ροδακινιάς.

γ) Προσβολές

Τήν ἀνοιξη οἱ προνύμφες καί τῶν δύο ἐντόμων προσβάλλουν κυρίως τοὺς βλαστούς. Τήν περίοδο αὕτη οἱ βλαστοὶ εἶναι τρυφεροί, καί οἱ καρποὶ εἶναι ἄγουροι. Ἀπὸ τὰ μέσα Ἰουνίου ἐμφανίζονται καί οἱ πρώτες προσβολές ἐπὶ τῶν καρπῶν. Τὰ θηλυκά ἄκμαϊα κατὰ τὸ θέρος γεννοῦν τὰ αὐγά τους στοὺς ὥριμους καρπούς ἢ σέ ἐκείνους πού πλησιάζουν νά ὥριμάσουν. Πρὸς τὸ τέλος τῆς θερινῆς περιόδου καί ἀρχές φθινοπώρου ὅπου τερματίζεται ἡ συγκομιδὴ τῶν ροδακινίων ἄρκετές καρπόκαψες γεννοῦν τὰ αὐγά τους καί στά κυ-

Προνύμφη (λάρβα)

Άκμαϊο

Βλαστός προσβλημένος

δώνια.

Οι πεταλούδες των δύο εντόμων που γίνεται λόγος, πετούν κατά την διάρκεια της νύχτας κατά μήκος και κατά πλάτος των ροδακινιών και μετακινούνται σέ αρκετή απόσταση. Επίσης οι πεταλούδες της ανάρσιας και της καρπόκας της ροδακινιάς, επισκέπτονται και τα φυτώρια, όπου στις κορυφές των βλαστών των μικρών δενδυλλίων (ροδακινιάς και άλλων πυρηνοκάρπων) γεννούν τα αυγά τους. Οι προσβολές στα φυτώρια παρατηρούνται σ' όλην την βλαστική περίοδο (άνοιξη — φθινόπωρο). Οι κορυφές των βλαστών, αμέσως μετά την προσβολή από τις προνύμφες μαραίνονται και ύστερα ξηραίνονται.

Μπορεί κανείς να βρει τις προνύμφες στους προσβλημένους βλαστούς, αρκεί να διαπιστώσει την έναρξη της μαράνσεως των κορυφών των βλαστών. Οι ξηράσεις των κορυφών των βλαστών πιστοποιούν το γεγονός ότι η προσβολή πραγματοποιήθηκε πριν από πολύ καιρό και οι προνύμφες έχουν εγκαταλείψει πλέον τον βλα-

στό για να πάνε σ' άλλον βλαστό ή σέ καρπό ή τό πιθανότερο για να νυμφωθούν.

Έχει διαπιστωθεί ότι πολλές προνύμφες των δύο εντόμων, όταν οι βλαστοί είναι πολύ ζωντοί, πνίγονται από τους χυμούς των δένδρων. Οι προσβολές στους καρπούς από την καρπόκα της ροδακινιάς συνήθως δεν γίνονται ορατές στην επιδερμίδα. Τό αντίθετο συμβαίνει μέ την ανάρσια. Μπορεί να μετρήσει κανείς σέ άψέκαστα ροδάκινα ή κυδώνια πολλές προνύμφες καρπόκας ροδακινιάς, αρκεί να τεμαχίσει τους καρπούς, χωρίς βέβαια να φαίνονται ίχνη προσβολής στην επιφάνεια. Δηλαδή επιδερμικά οι καρποί είναι υγιείς και έσωτερικά σκουληκιασμένοι.

δ) Καταπολέμηση

Όπως φάνηκε από τις παραπάνω πληροφορίες βγαίνει τό έξής συμπέρασμα. Όσο ενωρίτερα ώριμάζει μία ποικιλία τόσο λιγώτερο κινδυνεύει ή καθόλου από τις προνύμφες των παραπάνω εντό-

μων. Από τά μέσα Ιουνίου όμως χρειάζεται ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία των καρπών και προπαντός όταν πλησιάζει ή ώριμανσή τους. Επιβάλλεται οί καρποί, ένα διάστημα τουλάχιστον 35-45 μέρες πριν την συγκομιδή — ώριμανση να καλύπτονται συνεχώς από κάποιο κατάλληλο φάρμακο. Αναφέρουμε ένδεικτικά μερικά φυτοφάρμακα. Ζολόν, Χοσταθείο (Προθείο), Άζινφώς, Ντιμιλίν κ.λ.π. Κοντά στή συγκομιδή συνιστώνται τό Σεβίν (Καρπαρύλ) ή Μαλαθείον ή οί Πυρεθρίνες για λόγους ασφαλείας έπειδή έχουν μικρή ύπολειμματική δράση.

Μέ τά παραπάνω που γράφονται δεν ύποστηρίζεται ή άποψη ότι οί άλλοι ψεκασμοί που ταξινομούνται σέ έτήσια βάση δεν έχουν τή σημασία τους. Ίσια ίσια. Αύτοί συντελούν στή μείωση του πληθυσμού των δύο επιβλαβών εντόμων. Άς μήν ξεχνούμε ότι τά δύο παραπάνω έντομα εμφανίζουν αρκετές γενεές έτησίως και ότι πολλαπλασιάζονται μέ γοργό ρυθμό (σύντομος βιολογικός κύκλος, ώτοκία μεγάλη κ.λ.π.).

Σημ. 1: Ι.Φ.Δ. = Ίνστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων. Ι.Π.Φ.Θ. = Ίνστιτούτο Προστασίας Φυτών Θεσσαλονίκης.

Σημ. 2: Στή χώρα μας, για πρώτη φορά ό έντομολόγος του Ι.Π.Φ. Θεσσαλονίκης κ. Διονύσιος Σταθόπουλος διαπίστωσε τή διαχείμανση των προνυμφών της ανάρσιας στους ακραίους όφθαλμούς των έτησίων βλαστών (δείγματα έτησίων βλαστών ροδακινιάς περιοχής Σκύδρας Φλεβάρης 1971).

Σημ. 3: Κατά την χειμερινή περίοδο των έτών 1971-1972-1973 στό Ι.Φ.Δ. έχουν έλεγχθεί χιλιάδες έτήσιοι βλαστοί και διετείς κλαδίσκοι ροδακινιάς. Οί προνύμφες της ανάρσιας που βρέθηκαν (Φλεβάρης — Μάρτης) ήσαν μικροσκοπικές (1-2 χιλιοστά μέγεθος περίπου) και όλες επάνω σέ έτήσιους βλαστούς. Οί περισσότερες προνύμφες βρέθηκαν στό άνώτερο 1/3 του μή-

κους του έτησίου βλαστού. Σέ καμιά περίπτωση δεν βρέθηκαν προνύμφες στις μασχάλες των διετών κλαδίσκων ή σέ άλλες θέσεις του δέντρου.

Σημ. 4: Για τή μελέτη του βιολογικού κύκλου των παραπάνω εντόμων συνεργάστηκαν δύο Ίδρύματα Έρευνας. Από τό Ι.Π.Φ. Θεσσαλονίκης εργάστηκαν οί έντομολόγοι Ι. Μεντζέλος, Διονύσιος Σταθόπουλος, Ιωάννης Εύαγγελόπουλος κ.ά. Από τό Ι.Φ.Δ. οί Όδ. Ντινόπουλος, Κων. Τεστέμπας και Εύλ. Μουχτούρη (γεωπόνοι), ό Μαργαρίτης Δάιος κ.ά.

Σημ. 5: Τά ύλικά για τήν κατασκευή των πρώτων κλουβών (σίτα δικτυωτή κ.λ.π.) αγοράστηκαν από τήν εταιρεία «Ζεός». Οί πρώτοι κλουβοί εγκαταστάθηκαν στό άγρόκτημα Ν. Μούγρη στήν Έπισκοπή (ύπεύθυνος παρατηρητής Άλκης Γιούρος) και στό άγρόκτημα άφών Σαπουντζή στό Μονόσπιτα.

Καταπολέμηση τής ψύλλας τής ἀχλαδιᾶς

ΰλλα

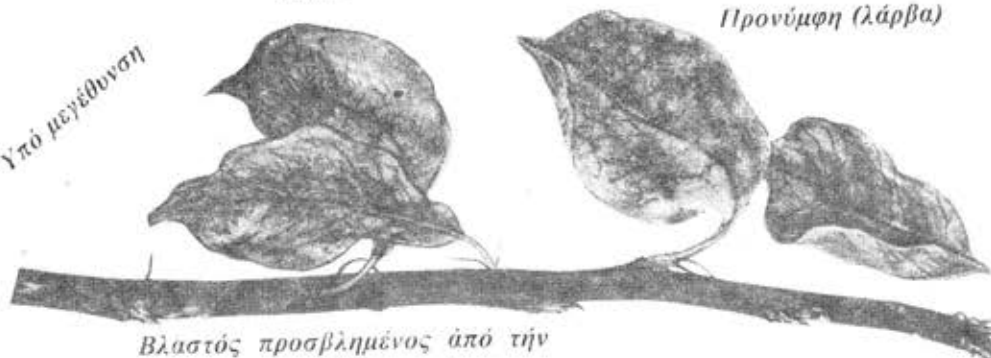

Αὔγα

Προνύμφη (λάρβα)

Υπό μεγέθυνση

Βλαστός προσβλημένος ἀπὸ τὴν ψύλλα

Σὲ πάρα πολλές περιπτώσεις ἡ «μελούρα» πού παρατηρεῖται στὶς ἀχλαδιές προέρχεται ἀπὸ τὶς προνύμφες τῆς ψύλλας (δὲς «Νιάουστα», τεύχος 17, σελ. 170). Οἱ προνύμφες τῆς ψύλλας κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀνάπτυξής τους ρουφοῦν τοὺς χυμούς καὶ ἐκκρίνουν μελιτογόνες οὐσίες πού τὶς προστατεύουν. Εἶναι εὐκόλο νὰ διακρίνει κανεὶς τὶς προνύμφες τῆς ψύλλας νὰ κολυμποῦν μέσα στὸ «μέλι» πού δημιούργησαν οἱ ἴδιες, χρησιμοποιώντας ἓνα μικρὸ μεγενθυτικὸ φακὸ (λούπα).

Ἡ ψύλλα τῆς ἀχλαδιᾶς πολλαπλασιάζεται γρήγορα. Τὸ καλοκαίρι ὁ βιολογικὸς κύκλος τοῦ ἐντόμου εἶναι πολὺ σύντομος. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅμως ὅτι οἱ ὑψηλές θερμοκρασίες τοῦ θέρους καὶ οἱ δυνατές βροχές ἐπιδρουν δυσμενῶς στὴν ἐξέλιξη τῆς ψύλλας. Μὲ τὶς ὑψηλές θερμοκρασίες

πολλές προνύμφες σκοτώνονται. Ἐπίσης μὲ τὶς δυνατές βροχές τὰ «μέλια» ξεπλύνονται καὶ πολλές προνύμφες παρασύρονται καὶ πέφτουν στὸ ἔδαφος.

Ὅποιος ἔχει πρόβλημα ψύλλας αὐτὴ τὴν περίοδο, κρίνεται σκόπιμο νὰ ψεκάσει πρῶτα, τὶς ἀχλαδιές μὲ σκέτο νερό, προπαντὸς τὶς ἐστίες προσβολῆς (κορυφές βλαστῶν κ.λ.π.). Τὸ νερό ξεπλένει τὰ «μέλια» καὶ παρασέρνει τὶς περισσότερες προνύμφες καὶ τὰ περισσότερα αὐγά στὸ ἔδαφος. Μετὰ μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε κάποιο ὀργανοφωσφορικὸ ἐντομοκτόνο. (Ζολόν, Χοσταθεῖο, Ἴμιντάν, Γκουζαθεῖο κ.λ.π.). Τὸ ἐντομοκτόνο πού θὰ χρησιμοποιηθεῖ θὰ ἔχει μεγαλύτερη ἀποτελεσματικότητα καὶ θὰ δράσει ἄμεσα στὶς ἀπογυμνωμένες πιά προνύμφες ἀπὸ τὸ μελιτοφόρο περιβάλλον

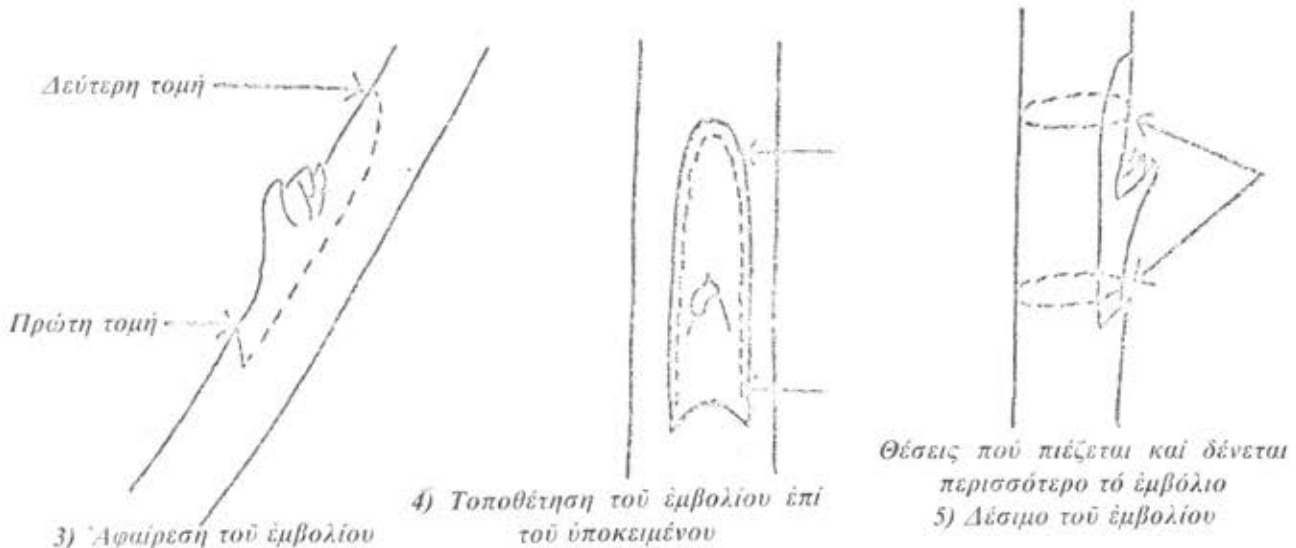
τους. Σημειώνεται ἡ πληροφορία ὅτι τὰ παραπάνω φάρμακα καταπολεμοῦν ἐπίσης μὲ ἐπιτυχία καὶ τὴν καρπόκαψα τῆς μηλιάς.

Υπάρχουν πολλὰ ὠφέλιμα ἔντομα πού τρῶνε τὶς προνύμφες τῆς ψύλλας. Ἀναφέρουμε τὸ *Aphidius nemoralis* (Ἀνθόκορις νεμοράλις) καὶ τὸ *Orius bicinctus* (Ὀρίους βιτσίνους).

Οἱ πυρεθρίνες καταπολεμοῦν μὲ ἐπιτυχία τὴν ψύλλα (ἄκμαϊα, προνύμφες). Δέν πρέπει ὅμως νὰ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν θερινή περίοδο ἐπειδὴ εὐνοοῦν τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν τετρανύχων καὶ σκοτώνουν τὰ ὠφέλιμα ἔντομα, τοὺς φυσικοὺς ἐχθροὺς τῆς ψύλλας. Οἱ πυρεθρίνες ὅμως μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀργὰ τὸ Φθινόπωρο ἢ ἐνωρίς τὴν Ἀνοιξὴ μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν καταπολέμηση τῶν ἄκμαϊων τῆς ψύλλας.

ΤΟ «CHIP BUDDING»

Ο έμβολιασμός με τό «Τσίπ Μπάντινγκ»

Η μέθοδος ένοφθαλισμού Chip Budding (Τσίπ Μπάντινγκ) χρησιμοποιείται από πολλούς φυτωριούχους του εξωτερικού καί κυρίως από τούς Άγγλους. Ο τρόπος αυτός ένοφθαλισμού παρουσιάζει μερικά αξιόλογα πλεονεκτήματα συγκριτικά με τόν ένοφθαλισμό τόν γνωστό με τό όνομα «Τ».

α) Έπιτρέπει στόν φυτωριούχο νά επιμηκύνει τήν περίοδο του έμβολιασμού με μεγάλο ποσοστό έπιτυχίας.

β) Τά δενδρύλλια αναπτύσσονται όμοιόμορφα καί καλύτε-

ρα.

γ) Οί ενώσεις έμβολίου καί υποκειμένου είναι πιο στερεές καί αντιστέκονται καλύτερα στόν άνεμο. Αυτή ή μέθοδος θά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιά τίς ποικιλίες πού δέν έχουν καλή συγγένεια με τά υποκείμενα.

δ) Παρατηρείται μία ιδιαίτερη άνθεκτικότητα στό ψύχος του χειμώνα.

Όπως φαίνεται καί στά παραπάνω σχήματα ή τεχνική της μεθόδου του «Τσίπ Μπάντινγκ» είναι εύκολη. Θά πρέπει όμως νά δοκιμασθεί καί από τούς δικούς

μας φυτωριούχους γιά νά αξιολογηθούν τά πλεονεκτήματα σέ Έλληνικές συνθήκες. Όπωςδήποτε χρειάζεται μία εξάσκηση γιά νά προσδιορισθεί τό βάθος των τομών του έμβολίου ανάλογα με τό είδος καί τήν ποικιλία του όπωροφόρου δένδρου καί ή ποσότητα «ξύλου» πού θά συνοδεύει τόν κάθε όφθαλμό (μάτι). Γενικά τό βάθος της πρώτης τομής πρέπει νά είναι 3 χιλιοστά περίπου, ή γωνία της τομής περίπου 20 μοίρες καί ή απόσταση της δεύτερης τομής από τήν πρώτη 3 έκατοστά περίπου.

ΣΥΝΕΣΤΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΟΥ 1940-41 ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ

Τήν Παρασκευή 19/3/82 καί ώρα 8 τό βράδυ, συναντηθήκαμε στήν Εὐξείνο λέσχη Ναούσης, ὥστε-
ρα ἀπό ἀναβολή τῆς συνάντησής μας, αὐτῆς πού ἦ-
ταν νά γίνει μέσα στό 1981 οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Λαπ-
πείου Πρακτικοῦ Λυκείου (τότε) τῆς σχολικῆς χρο-
νιάς 1940-41.

Μέ τή σειρά τῆς φωτογραφίας αὐτοί πού συναν-
τηθήκαμε εἶμαστε: Νίκος Σπάρτσης, Κώστας Στα-
ματίου, Κώστας Σέρμπος, Χριστόφορος Δημούλας,
Σωκράτης Μήττας καί οἱ Γιάννης Σκούληκας καί
Μενέλαος Θυμιογιάννης πού δέν εἶναι στή φωτογρα-
φία. Οἱ Ἀλέκος Χατζηπαράσχης καί Τάσος Σπύρου
ἀπουσίαζαν γιά σοβαροῦς λόγους.

Τή χρονιά ἐκείνη τοῦ 1940-41 ἀποφοιτήσαμε ἐξί
συμμαθητρίες καί δεκαπέντε συμμαθητές τό ὅλο εἰ-
κοσιένας.

Δέν ἀναφέρονται τά ὀνόματα τῶν συμμαθη-
τριῶν μας, γιά τό λόγο πού εὐκολα ὁ καθένας κατα-
λαβαίνει. Τά ὀνόματα τῶν συμμαθητῶν μας ὅπως
φαίνονται στήν πρώτη φωτογραφία ἀπό ἀριστερά
πρός τά δεξιά εἶναι: Νίκος Σπάρτσης, Πέτρος Σιμο-
μῶκιος, Κώστας Περδικάρης, Κώστας Σταματίου,
Κώστας Σέρμπος, Ἀλέκος Χατζηπαράσχης, Κώ-
στας Ἀδαμίδης, Θόδωρος Καρακώστας, Τάσος
Σπύρου, Χριστόφορος Δημούλας, Ἀριστομένης
Σταμπουλῆς καί Σωκράτης Μήττας. Ἀπουσίαζαν οἱ
Μιχάλης Κράλλης, Γιάννης Σκούληκας πού ἔφυγαν

οἰκογενειακῶς στήν Ἀθήνα καί ὁ Μενέλαος Θυμιο-
γιάννης πού ἡ οἰκογένειά του ἦταν στή Θεσ/νίκη.
Στή συγκέντρωση τήν πρώτη, οἱ δώδεκα τῆς φωτο-
γραφίας ὀρκιστήκαμε μέ πρωτοβουλία τοῦ Κώστα
Σέρμπου, βάζοντας τό χέρι μας στό Εὐαγγέλιο ὅτι θά
συναντιώμαστε κάθε δέκα χρόνια.

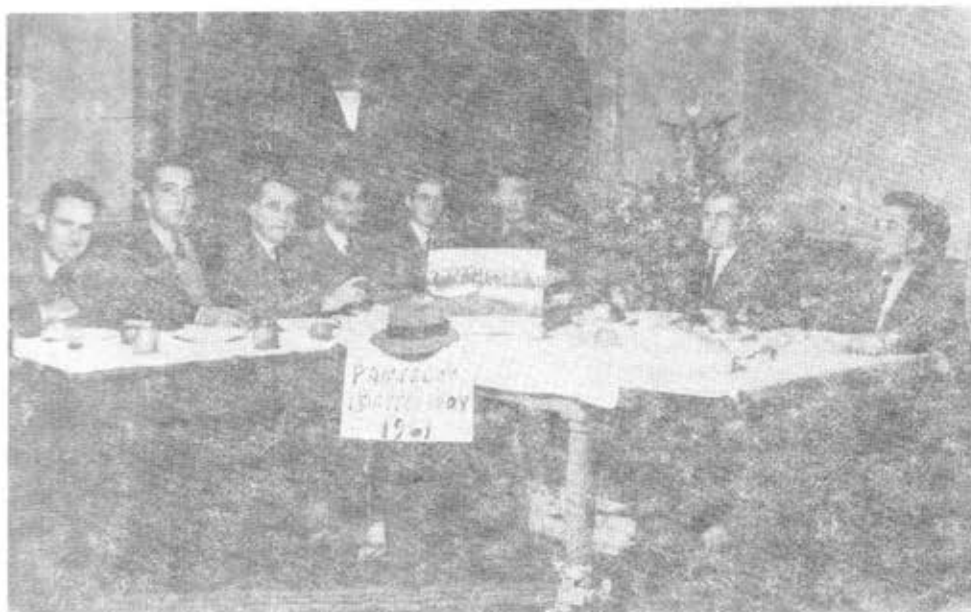
Δεμένοι ἔτσι μέ τόν ὄρκο συναντηθήκαμε στή
Νάουσα στό σπίτι τοῦ Ἀλέκου Χατζηπαράσχης στίς
31/12/51 κι ὅπως δείχνει κι ἡ φωτογραφία εἶχαμε
τρεῖς ἀπώλειες. Ὁ Θόδωρος Καρακώστας σκοτώ-
θηκε ἀπό νάρκη στίς ἐπιχειρήσεις τῆς Πελοποννή-
σου τό 1948-49. Ὁ Ἀριστομένης Σταμπουλῆς κἀκε
ἀπό τοὺς Γερμανοὺς σέ μιά ἀχυρώνα στήν πατρίδα
του τήν Κατράνιτσα (Πύργους Ἑορδαίας) τό 1944
(ἂν δέν κάνω λάθος) στήν ἐκκαθαριστική ἐπιχείρη-
ση τοῦ Βερμίου μαζί μέ πάρα πολλοὺς ἄλλους συμ-
πατριῶτες του. Ὁ Κώστας Ἀδαμίδης εἶχε συλλη-
φθεῖ γιατί εἶχε ἀδερφό στό βουνό καί σάν κρατούμε-
νος στό στρατόπεδο τοῦ Παύλου Μελά στέλνονταν
ἐξορία μέ τό πλοῖο Χειμάρρα, πνίχτηκε μέ ἄλλους
πολλοὺς. Ὁ Τάσος Σπύρου ἀποισίαζε, ἐπειδὴ ἦταν
φαντάρος καί δέν τοῦ δώσαν ἄδεια νάρθει.

Ὁ χρόνος καί οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς μᾶς σκόρ-
πισαν στοὺς τέσσερις ὀρίζοντες.

Τό 1961 συναντηθήκαμε γιά τρίτη φορά στόν Ἀ-
γιο Νικόλα στίς 15 Αὐγούστου τό βράδυ.

Τό 1971 δέν κατορθώσαμε νά συναντηθοῦμε γιά

διάφορους λόγους.

Στις 19/3/82 όπως αναφέρθηκε στην αρχή συναντηθήκαμε έπτά όλοι κι όλοι. Ο Άλέκος Χατζηπαράσχης και ο Τάσος Σπύρου έλειπαν για σοβαρούς λόγους, ο Μιχάλης Κράλλης που βρίσκεται στην Αμερική (χημικός) προσκλήθηκε, αλλά δεν μπόρεσε νάρθει. Εκτός από αυτούς που θέρισε ο πόλεμος ο Πέτρος Σιμοιώκιος και ο Κώστας Περδικάρης άφανίστηκαν από την επάρατη νόσο.

Προσκλήθηκαν νάρθουν και οι συμμαθήτριές μας, αλλά δεν ήρθαν. Από αυτές η Μαρία Μέσκου πέθανε φυσιολογικά πρίν αποφοιτήσει, ενώ η Έσθηρ Αμαρατζή σαν Έβραία έγινε Σαπούνι στά κρεματόρια της Γερμανίας.

Αυτά τά λίγα άτομα ήταν η τάξη μας τότε και νά σκεφτεί κανείς ότι όλο τό Πρακτικό Λύκειο δεν είχε πάρα πάνω από εκατόν πενήντα μαθητές και μαθήτριες.

Τό τυπικό πρόγραμμα των συναντήσεών μας αυτών ήταν:

1. Έκφωνηση καταλόγου
2. Σιγή ενός λεπτού για τους νεκρούς απόντες
3. Πρόποση με λογίδριο του καθενός

4. Φαγητό, μετά τραγούδια σχολικά και της έποχης του σαράντα, μαθητικές αναμνήσεις και ανέκδοτα, αναφορά στά όνόματα όλων των γυμνασιακών καθηγητών μας και διαφόρων έπεισοδίων με αυτούς και ανάγνωση σχετικής έφημερίδας.

Στήν τελευταία μας συνάντηση μίλησε με συγκινητικά λόγια ο Γιάννης Σκούληκας.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται κατάλογος με τά ψώνια από τό πρώτο γλέντι τό 1941 στήν κατοχή.

Κρέας όκάδες $3 \times 20.000 = 60.000$

Κρασί όκάδες $5 \times 6.000 = 30.000$

Τυρί μισή όκά = 10.000

Μήλα ένα τελάρο θά φέρι ο Νίκος = —

Πορτοκάλια όκάδες $2 \times 4.000 = 8.000$

Τράπουλα (πού δεν χρησιμοποιήθηκε) = 16.000

Καρύδια θά φέρι ο Πέτρος = —

Πίττα ο Άλέκος = —

Ψωμί 2 όκάδες άσπρο = 8.000

Ποτήρια 9 κρασιού

Πιάτα 12 σούπας

Γκανταίφι (άπό Μπάρμπα Θόδωρο) = 18.000

Τό γλέντι τό πρώτο έγινε στό παληό σπίτι του Άλέκου Χωνού.

Νίκος Σπάρτσης

— 'Η ιστορία διδάσκει τά πάντα, άκόμα και τό μέλλον

Λαμαρτίνος

— Καί λέω τό ναί και τό ξαναλέω και τί νά πω δεν ξέρω

Σοφοκλής

— Φτωχός δεν είναι ο έχων λίγα, αλλά ο επιθυμών πολλά

Δημόκριτος

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΜΑΪΟΣ 1982

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΘΩΜΑ ΑΛΛΑΚΟΥ
ΠΡΟΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΑΟΥΣΗΣ

Τό Πολιτιστικό Κέντρο Ναούσης, στά πλαίσια τών δραστηριοτήτων του γιά τήν άνοδο του Πολιτιστικού επιπέδου στήν πόλη μας, πραγματοποίησε, γιά πρώτη φορά στήν πόλη μας, Ανοιξιάτικες Πολιτιστικές Έκδηλώσεις τόν Μάιο του 1982.

Τό πρόγραμμα τών Ανοιξιάτικων Πολιτιστικών Έκδηλώσεων, περιελάμβανε διάφορες καλλιτεχνικές έκδηλώσεις καί πραγματοποιήθηκαν τόν Μάιο του 1982.

Αναλυτικά τό πρόγραμμα τών Ανοιξιάτικων Πολιτιστικών Έκδηλώσεων του Μαΐου 1982, έχει ως εξής:

1. 6-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. «ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΜΑΔΑΡΕΣ». Λαογραφικό συγκρότημα τών Χανίων Κρήτης, μέ ριζίτικα τραγούδια.

2. 8-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. Θεατρική παράσταση του θεατρικού όμίλου «ΖΑΦΕΙΡΑΚΗΣ» μέ τό έργο του Κ. Κόλλα «ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ».

3. 9-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. Κουκλοθέατρο. Μέ τό έργο «ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΔΕΛΦΙΝΙΩΝ» από τό Πειραματικό Έργαστήρι Βεροίας.

4. Έκθεση παιδικού βιβλίου.

5. 12-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. Δεύτερη θεατρική παράσταση του θεατρικού όμίλου «ΖΑΦΕΙΡΑΚΗΣ» μέ τό έργο του Κ. Κόλλα «ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ».

6. 15-5-1982. Αΐθουσα Πολιτιστικού Κέντρου. Όμιλία του κ. Δημήτρη Μαρωνίτη, καθηγητή της

Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μέ θέμα: «Ο Καβαφικός ρεαλισμός».

7. 19-5-1982. Αΐθουσα Πολιτιστικού Κέντρου. Συναυλία (πιάνο — φλάουτο — τραγούδι) από τούς σολίστες της Θεσσαλονίκης, ΤΟΝΕ ΤΑΚΑΗΑΗΙ — ΛΟΥΤΖΑ ΤΑΚΑΗΑΗΙ — καί ΝΙΚΟ ΤΑΣΣΟΠΟΥΛΟ. Οί σολίστες της Θεσσαλονίκης, παρουσίασαν ένα πρόγραμμα μέ κλασσική μουσική καί άριες από όπερες.

8. 22-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. Θεατρική παράσταση από τήν Πειραματική σκηνή «ΤΕΧΝΗΣ» της Θεσσαλονίκης μέ τό έργο του ΜΠΕΚΕΤ «ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΓΚΟΝΤΟ».

9. 23-5-1982. Αΐθουσα Δημοτικού Θεάτρου. Θεατρική παράσταση από τήν Πειραματική σκηνή «ΤΕΧΝΗΣ» της Θεσσαλονίκης, μέ τό έργο «ΟΔΥΣΣΕΙΑ». Μιά παράσταση γιά μικρούς καί μεγάλους.

10. 25-5-1982. Αΐθουσα Πολιτιστικού Κέντρου. Συναυλία μέ τό συγκρότημα παλιάς μουσικής της «ΤΕΧΝΗΣ», μέ μεσαιωνική μουσική, καί τά GARMINA BURANA.

11. Στόν τομέα τών εικαστικών τεχνών, λειτούργησαν δύο έκθέσεις ζωγραφικής.

α) Στήν αΐθουσα έκθέσεων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης από 10 μέχρι 30-5-1982, έκθεση λιθογραφίας της πινακοθήκης του Δήμου Θεσσαλονίκης, μέ έργα διαφόρων Έλλήνων ζωγράφων καί χαρακτών.

β) Στήν αΐθουσα έκθέσεων του Πολιτιστικού Κέντρου Ναούσης από 15 μέχρι 30-5-1982, έκθεση ζωγραφικής του Γερμανού ζωγράφου HINIGER.

~~~~~
Τά παιδιά σας δέν είναι παιδιά σας. Είναι οί γιοί καί οί κόρες της λαχτάρας της ζωής γιά τη ζωή. Έρχονται στή ζωή μέ τη βοήθειά σας, αλλά όχι από σάς. Καί μ' όλο πού είναι μαζί σας, δέν ανήκουν σέ σάς.

Μπορείτε νά τούς δώσετε τήν άγάπη σας, όχι όμως καί τίς ιδέες σας. Γιατί αυτά έχουν τίς δικές τους ιδέες. Μπορείτε νά στεγάσετε τό σώμα τους, όχι όμως καί τήν ψυχή τους. Γιατί ή ψυχή τους κατοικεί στό σπίτι του αύριο, πού έσείς δέν μπορείτε νά έπισκεφτείτε, ούτε στά όνειρά σας.

Μπορείτε νά προσπαθήσετε νά τούς μοιάσετε, αλλά μή γυρεύετε νά κάνετε αυτά νά σάς μοιάσουν. Γιατί ή ζωή δέν πηγαίνει πρós τά πίσω καί δέν σταματά στό χθές. Έσείς είστε τά τόξα άπ' όπου τά παιδιά σας θά τιναχτούν μπροστά. Ό τοξότης βλέπει τό σημάδι πάνω στό μονοπάτι του άπειρου, καί σάς λυγίζει μέ τη δύναμή του ώστε τά βέλη του νά τιναχτούν γοργά καί μακριά. Τό λύγισμά σας στό χέρι του τοξότη άς είναι γιά σάς χαρά. Γιατί όπως αυτός αγαπά τά βέλη πού πετούν, έτσι αγαπά καί τά τόξα.

Χαλίλ Γκιμπράν «Ο προφήτης»

κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

Ένα βιβλίο κατατοπιστικό ἐπιστημονικό μέ χρωματιστές εἰκόνες

Τί εἶναι τά κοκκοειδῆ (ψῶρες) καί πῶς καταπολεμοῦνται

Δέν πρέπει νά λείψει ἀπό κανένα ἀγροτικό σπίτι

ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορεῖτε νά τό προμηθευτεῖτε ἀπό τά γραφεῖα

τοῦ Ἀγροτικοῦ Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 400 ΔΡΑΧΜΕΣ

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΤΣΗ

Ἔκδοση συλλόγου «Μπουῦλες — Γενίτσαροι»

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΤΟ

Βασιλέως Κωνσταντίνου (Νέα διεύθυνση)

NTIMILIN

**"Ένα νέο επαναστατικό έντομοκτόνο
τῆς Ζωοτεχνικῆς**

ΤΟ NTIMILIN

**Καταπολεμεί αποτελεσματικά
καί συγχρόνως πολλούς ἐχθρούς τῶν ὀπωροφόρων**

ΤΟ NTIMILIN

**"Έχει διάρκεια 30-35 μέρες
καί ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν βλαβερῶν ἐντόμων βιολογικά**

ΤΟ NTIMILIN

**Μπορεῖτε νά τό βρεῖτε
στά καταστήματα γεωργικῶν φαρμάκων**

Ζωοτεχνική τηλ. 532517 Θεσ/νίκη